

З В І Т

Дирекції ц. к. гімназії з руским
викладовим язиком в Коломиї

за рік шкільний

1908/1909.

З М И С Т :

1. Наукова частина — *De coniunctivi modi apud Vergilium natura ususque.* Scripsit M. Posackyj.
2. Урядова частина — Директора.

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ФОНДУ.

В КОЛОМИЇ 1909.

З друкарні Вільгельма Бравнера в Коломиї.

Mr. inst. Spr. 307

De coniunctivi modi apud Vergilium
natura usque.

Scripsit

M. Posackij.

Opera, quae de coniunctivo modo tractant. Opera, quibus ipse usus sum, asterisco signavi:

* A. Draeger, Historische Syntax d. lat. Sprache, 2. Aufl. Leipzig, I. Bd. 1878, II. Bd. 1881.

* R. Kühner, Ausführliche Grammatik der lat. Sprache Hannover, II. Bd. 1879.

* Holtze, Syntaxis priscorum scriptorum usque ad Terentium, pars II., Lipsiae 1862.

* Fr. Stolz — J. H. Schmalz, Lateinische Grammatik, 3. Aufl. München 1900 (cum copioso indice operum).

* Hübner, Grundriss zu d. Vorlesungen über d. lat. Grammatik, II. Aufl. Berlin 1881 (cum copioso indice operum).

* Reisig, Vorlesungen über lat. Sprachwissenschaft, neu bearbeitet von Schmalz und Landgraf, Berlin 1884—1888.

Giles, Vergleichende Grammatik d. klass. Sprachen,, Leipzig 1896.

Deecke, Erläuterungen zur lat. Schulgrammatik, Berlin 1893.

Schweizer-Siedler, Grammatik der lat. Sprache, I. II., Berlin 1861—65.

Leo Meyer, Vergleichende Grammatik d. griech. u. lat Sprache, I. II. Berlin 1861—65, I. Bd. 2. Aufl. Berlin 1882—84

Hermann Lattmann, De coniunctivo latino, Göttingen 1896.

Heidtmann, Die Negation bei dem lat. Conjunktiv. prohibitus, Programm Wesel 1858.

Cramer, De perf. coni. usu potentiali, Marburg 1886.

Schmalz, Potent. Perf. act. et Perf. depon. in: Archiv für klass. Altertumswissenschaft, I. 347; Indogerm. Forschungen, IV. 229 ss.

Aken, Grundzüge der Lehre vom Tempus u. Modus im Griechischen, Rostock 1861.

Kieffer, Grammatische Untersuchung in Bezug auf den Conj. d. lat. Sprache.

Kühn, *De enuntiationibus relativis linguae latinae*, Brandenburg 1836.

E. Becker, *De syntaxi interrogationum obliquarum apud priscos scriptores Latinos*, in: Studemunds Studien auf dem Gebiete des archaischen Lateins, I. 1. Berlin 1873.

Wagner, *De coniunctivi Modi apud Latinos natura usuque*, Marburg 1818.

Fr. Tiburtius, *Versuch, die Lehre vom Gebrauch des Konj. im Latein. auf sprachwissensch. Grundlage zurückzuführen*, Leipzig 1822.

W. Mohr, *Versuch einer wissensch. Begründung der Lehre vom Conj. im Latein.*, Göttingen 1827.

C. A. Thortsen, *De Coni. modo eiusque usu in lingua Latina*, Havniae 1827.

Jahns *Jahrbücher f. klass. Phil. u. Pädag.* 1827, 2, p. 192; 1831, *Suppl.* Bd. I. 1.

A. G. Gernhard, *De vi et usu coniunctivi apud Latinos*, in eius opusculis, Lipsiae 1836, p. 81—109; p. 212—236.

Ellendt, *De formis enuntiatorum condition. linguae latinae commentatio*.

O. Dressel, *De enuntiatis condicionalibus apud Latinos*, Göttingen 1832.

Kiessling, *De enuntiatis hypoth. in lingua gr. et lat. commentatio*, Zeitz 1836.

Hüppé, *Commentatio de Latinorum imperfecto et plusquamperfecto in sententiis condicionalibus*, Koesfeld 1834.

A. Bergaigne, *De Coniunctivi et optativi in indoeuropeicis linguis informatione et vi antiquissima*.

* K. Brugmann — B. Delbrück, *Grundriss der vergleich. Grammatik der idg. Sprachen*, Strassburg 1886—900, III—IV.

Delbrück-Windisch, *Syntaktische Forschungen*, Halle 1871—1889, I. et V.

Vergili *Bucolica*, *Georgica*, *Aeneida* adhibui in editione Ladewig-Schaper, Berolini, 1883; *Culicen*, *Cirin*, *Copam*, *Moretum* in editione (I. Sillig) Ch. G. Heyne, Lipsiae 1832. *Aetnam* non respexi.

Notae, quibus in textu usus sum: E = Eclogen I.; G = Georgicon I.; A = Aeneis; Cu. = Culex; Ci. = Ciris; Co. = Copam; Mo. = Moretum.

Omnis coniunctivi vis in sermone Latino sicuti etiam in omnibus sermonibus indoeuropaeis ad unum antiquissimum exemplar revocari potest, quod rem aliquam non re vera in rerum natura extra nos positam extare, sed tantum animo fingi ostendit. Quam vim recentiores linguae subiectivam appellare solent. Cum enim indicativus modus rem aliquam extraneam certam esse ponit et nobis indicat, quale id sit, quod a subiecto cernatur, nullo subiecti animi motu vel affectu intercedente, coniunctivus non rem ipsam indicat, qualis sit, sed statum animi, qui eam rem mente concipit eaque varie tum affectus est. Nam si dico: eo, tum enuntio, quod facio, rem ipsam, quae fit, verbis investio et alii intelligendam trado; ego vero ipse, meus animus, meae cogitationes, mei sensus et affectus prorsus recedunt neque se ullo modo rei, quam significo, immiscent, et is, qui me audit, de me ipso non cogitat. Sin autem dico: eam, iam non ante oculos alterius id subicio, quod extra me reperio, sed me ipsum ei aperio, quo modo affectus sim, cum de actione eundi cogito; res ipsa autem omnino non est certa; quae demum fieri potest, nunc aut futuro tempore; aut voluntatem meam indico: meire velle; aut incertum aliquem animi statum: eam, nisi aegrotem, — multosque alios animi affectus.

Itaque coniunctivus modus non aliquid verum significat, quod extra nos inveniatur, sed rem aliquam, quae tantum in mente nostra exstat et cum nobis ipsis arcte coniuncta est, rem incertam et dubiam, verum tamen rem, quae fieri potest; sed nos ipsi nescimus, utrum futura sit an non.

Ea coniunctivi significatione nixi facile omnes eius notiones intellexerimus, quas in sermone Latino invenimus. Omnia exemplaria, quae nunc existant, ad illud antiquissimum omnibus exemplaribus commune revocanda sunt. Quam rem investigandam sibi proponit doctrina, quae omnes linguas indoeuropaeas comparat et ab eo statu, quem nunc in omnibus linguis invenit, ad illum pristinum ascendere vult, ex quo posteriores linguae sicuti ex uno stipite rami nascentes infloruerunt et late longeque nunc sub sole patent.

Hic onum occurrit: cum iam initio indicativum cum coniunctivo comparaverimus, ad rem investigandam ultro cogimur, utrum indicativus an coniunctivus tempore prior sit, an fortasse uterque modus uno tempore exstiterit. Res adhuc dubia et incerta est atque in ea diiudicanda viri docti iam huc atque illuc fluctuant. Nova, quae dicitur, secta grammaticorum ad sententiam inclinat, quae omnibus nominum et verborum variis formis, quae nunc in unoquoque sermone habemus, unicum pristinam eandemque omnibus communem formam subcere vult et omnes modos: indicativum, imperativum, coniunctivum ad unum antiquissimum revocare studet; altera vero pars virorum doctorum iam vetustissimis temporibus coniunctivum una cum indicativo exstitisse necesse esse statuit neque illis pristinis hominibus, quorum sermonem historia nobis non servavit, vim intellegendi et de se ipsis cogitandi abnegat, quae vis imprimis coniunctivo modo inhaeret.

Ratiocinatione ipsa decerni res fere non potest; exempla ex historia repetenda erant, — quae nobis desunt; quae sunt, rem incertam esse docent, nam indicativum iam una cum coniunctivo in sermone historico invenimus. Attamen saltem tenuia quaedam vestigia reperimus, quae nos ad sententiam probandam adducunt indicativum priorem fuisse quam coniunctivum. Quae vestigia in enuntiata iungendi ratione, quae parataxis dicitur, consistit. In ea coniunctione per parataxin effecta indicativum invenimus, ubi postea coniunctivus vulgo usurpatur. Dein necesse est etiam statuamus orationem rectam ante obliquam fuisse; denique in multis enuntiatis, in quibus postea — ut in sermone Latino Augusti tempore — coniunctivis est, priore tempore indicativum in usu fuisse ut in indirectis enuntiatis interrogativis multisque aliis inter omnes satis constat.¹⁾

Talia exempla etiam apud Vergilium invenimus. Nos omnia non enotavimus, quia id a re alienum esse putamus, quam nobis nunc tractandam proposuimus. Admonendi causa satis erit haec affere: E. v. 6 s: aspice. ut antrum / silvestris raris sparsit labrusca racemis; ita semper post imperativum indicativus in enuntiatis interrogativis apud Plautum, Terentium ponitur.²⁾ Sed G. III. 250 s: nonne vides, ut tota tremor pertemptet equorum / corpora;

¹⁾ Vide exempla apud Draegerum II. et Holtzium II.

²⁾ Vide Draegerum et Holtzium.

hic iam verbum finitum *vides* arctius cum sequenti enuntiatio interrogativo coniunctum est et propterea coniunctivum modum requirit; sed G. I. 56 s: nonne *vides*, croceos ut Tmolus odores, / India mittit ebur. Alia exempla, in quibus indicativus invenitur, ubi posteriore tempore coniunctivus potius ponitur, sunt haec: E. VIII, 106: nescio, quid est (ad id cf. E. VIII, 43: scio, quid sit); G. I. 50 ss: at prius ignotum ferro quam scindimus aequor, / ventos et varium caeli praediscere morem / cura sit; itaque: *priusquam scindimus* (indicat.), quamquam res exspectata hic significata est, quam Vergilius ipse hoc uno excepto exemplo constanter coniunctivo exprimit, ut G. II. 259 ss: memento / ...ante supinatas aquiloni ostendere glaebas, / quam laetum infodias vitis genus. Dein: G. IV, 149 s; A. I, 576 ss: ne quaere doceri, / quam poenam aut quae forma viros fortunave mersit; VI, 771: quantas ostentant, aspice, vires; sed hic iam post imperativum, qui semper laxe in tali continuatione cum enuntiatio interrogativo coniunctus est et quodam modo in notionem particulae exclamativa abit; sed cf. VI, 779: viden, ut geminae stant vertice cristae?; 855 s.

Haec exempla nos docent a Vergilio indicativum in eiusmodi enuntiatis usurpatum esse, in quibus postea in sermone quidem soluto tantum coniunctivus probatur. Quo propius ad Augusti tempus procedimus, eo saepius et crebrius coniunctivum in enuntiatis secundariis usurpatum invenimus; et inverso ordine: si in vetustissimum tempus recesserimus, necesse est coniunctivi usum rariorem inveniamus et saepius indicativo occuramus, ita ut denique hoc temporis momentum offendamus, quo solum indicativum habuerimus.

Sed hac re nobis persuasum non est coniunctivum omnino ante indicativum non fuisse. Hic tantum pessimum est in enuntiatis secundariis coniunctivum pristino tempore non tam celebrem fuisse quam indicativum. Si iam enuntiata primaria animadverterimus, historia nos deficit et nullis exemplis adiuvamur tantumque conjectura ex ratiocinatione facienda est. At mihi quidem coniunctivus posterior quam indicativus exstitisse videtur, si modo diligentius et subtilius rem deliberavero.

Nam coniunctivus iam animi actionem aliquam prodit, itaque statum, quo homo iam de se ipso deliberare cooperat, quo iam psius animus sicuti res aliqua extranea observatus et deliberatus

erat, quo homo id, quod facit, ipse indicat et in animum suum inspicit et affectus suos cognoscere studet. Et talem hominem posteriorem in processu temporis statuerim, quam eum, qui rerum naturam placido et nondum commoto onimo aspiciat et id, quod videat, nullo suo affectu comitante, alteri enarret. Idque conveniret omnino cum processu omnium rerum, quas hominis animus creat; nam, ut historia nos docet, homo semper ad rerum naturam subjective quod dicitur magis atque magis procedit itaque perfectiores res creat, quia sui ipsius magis conscius est. Quo ulterius nos in praeterita tempora transferimus, eo rudiores homines eorumque modum vivendi magis cum natura convenientem offendimus.

Quid? Si etiam nunc homines, qui cum primum nati sunt ifantes deinde in prima pueritia loqui discunt, non *velim* sed *volo* potius dicunt.

Itaque ausim statuere coniunctivum post indicativum existisse.

Quo modo notio unius modi cum alterius notione misceatur in eiusque provinciam ingrediatur, id iam paululum perstrinximus et infra uberior in singulis partibus nostri libelli explicabimus.

Propositum autem nobis est de coniunctivi modi apud Vergilium natura usque tractare. Scilicet Vergili opera non sufficiunt, ut eas res, quas initio attigimus, distincte et argute exponamus, neque nos temere tam grave et grande opus suscipimus; at nobis satis erit, si omnia enuntiata, in quibus coniunctivus invenitur, ex Vergili operibus, enotaverimus et in ordinem digesserimus. Tum in singulis exemplis enumerandis, quod opus erit, admonebimus et universae rei explicandae pro viribus, quantum possimus, inservire studebimus.

Vergili operibus adnumeravimus etiam Culicem, Cirin, Copam, Moretum.

Totam disputationem divisimus in partes duas generales: in priore tractabimus de coniunctivo, qui absolute i. e. per se ipsum exstat sive de coniunctivo in enuntiatis primaris posito; in altera parte de coniunctivo, qui in enuntiatis secundariis invenitur neque per se ipse, cum nomini ullo aut enuntiati primarii verbo non cohaereat, cogitari potest. Nunc tantum monebimus, coniunctivum semper unum esse, ut iam supra dicimus, et, sicuti omnes notiones eius in enuntiatis primariis ad unam pristinam revocare possumus, ita etiam coniunctivum in enuntiatis secundariis semper

ad coniunctivum in enuntiatis primariis i. e. ad coniunctivum absolute positum referre possumus. Quod iam in singulis partibus explicandis faciemus.

In unaquaque parte nostrae disputationis tam multa exempla protulimus, quam multa ad rem illustrandam necessaria erant; deinde etiam ea, quae singulare aliquid continent et propriam interpretationem exigunt; ceterorum, cum nihil novi afferant, tantum locos e Vergili textu enotavimus.

A.

De coniunctivo in enuntiatis primariis i. e. absolute usurpato.

Hic duo genera imprimis distinguimus: unum genus est id, in quo affirmativa vis coniunctivi praevalet et indicat, aliquid fieri posse vel incertum esse, utrum aliquid fieri possit an non: quem coniunctivum 1. *potentiale* et 2. *dubitativum* vel *deliberativum* dicimus. Utique coniunctivo commune est, quod in eisdem temporibus usurpantur et eandem negationem *non* prae se ferunt. In altero genere notio *voluntativa*, quae Graeci *óptativi* modi propria est, praevalet et fortasse etiam veteris *iniunctivi* modi (*ne lexeris*) notionem prae se fert. In quo genere discernimus iterum: 3. coniunctivum qui *proprie optativus* appellatur; 4. coniunctivum *iussivum*; 5. *conhortativum*; 6. *concessivum*. Omnibus his formis alterius generis communis est negatio *ne*; tempus varium est.

Ea re elucet coniunctivum Latinum etiam muneribus Graeci *óptativi* fungi et pristina vis eius coniunctivo potentiali vel *deliberativo* inesse videtur.

Ad haec sex Latini coniunctivi genera, quae supra memoravimus, accedit etiam 7. coniunctivus, qui modi *irrealis* munere fungitur.

1.

De coniunctivo *potentiali*.

Tempora, quae huius coniunctivi propriæ sunt, sunt haec: Praesens, Perfectum, Imperfectum, rarissime Plusquamperfectum. Praesens et Perfectum significant aliquid eo tempore, quo subiectum.

loquitur, fieri posse; Imperfectum in universum praeteritam actionem notat.

a) De coniunctivo pot. affirmativo. Praesens: 1. sg. A. III, 368: *quidve sequens tantos possim superare labores?* His verbis Aeneas Helenum vatem interrogat, quo modo pericula evitare possit, quae ei in erroribus obeunda erant. Hic necesse est coniunctivum potentiale statuas, non dubitativum, quia Aeneas apud se non considerat, quo modo tantos labores evitare aut superare possit, — nam omnino nescit, cuius modi hi labores futuri sint: superarine possint an non; id in eius potestate positum non est; scit autem Aeneas certe se eos superaturum, dummodo sibi Helenus edicere velit, quo modo id fieri possit. Omnis huius coniunctivi vis non ad subiectum i. e. ad Aenan refertur; Aeneae hic nihil deliberandum est; sed nititur ratione in rerum convenientia posita: quam rationem obiectivam vocemus necesse est; in eisque rebus extraneis ratio quaerenda est, fierine possit id, quod Aeneas desiderat, an non; multumque abest, ut Aeneas in dubio sit, utrum possit superare labores an non. Qui coniunctivus coniunctus est cum indicativo eadem significacione; nam in antecedenti versu legimus: *quae prima pericula vi to?* Sed hic indicativus etiam ad notionem coniunctivi dubitativi inclinare videtur. IV, 24: *sed mihi vel tellus, optem, prius ima dehiscat.* Etiam hic coniunctivum potentiale statuo non optativum, nam *optare* non possum, ut *optem*: id enim nobis semper concessum est. IV, 18; VI, 627; IX, 212: *te superesse velim;* XI, 169: *quin ego non alio digner te funere;* negatio refertur non ad verbum, sed aliam vocem, ita ut verbum ipsum affirmativum maneat; propterea hoc exemplum hic posuimus. Ci. 305: *sint haec vera velim.* Hic *velim* dictum est pro *volo*, ne voluntas eius, qui dicit, sua vi eum, qui audit, offendat; itaque dictum est cum lepori quodam et urbanitate.

2. sg. G. I, 386 s: *nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas / et studio incassum videas gestire lavandi;* II, 228: *forsitan et scrobitus quae sint fastigia quaeras.* Hic est coniunctivus positus post *forsitan*. Vox *forsitan* composita est ex: *fors* sit *an*, itaque suo iure indirectum enuntiatum interrogativum et tempus primarium poscit. Sed postea in adverbii notionen abiit et non solum cum indicativo sed etiam cum temporibus secundariis coniungitur: A. I, 203: *forsan et haec olim meminisse iuvabit;* IV, 19: *huic uni forsan potui succumbere culpae;* et cum

coniunctivo imperfecti : G. IV, 118 s: *forsitan... / canerem* aut A. VI, 537. — E. VII, 55 s: *at si formosus Alexis / montibus his abeat, videas et flumina sicca*; A. II, 506; IV, 401: *migrantes cernas totaque ex urbe ruentes*; hic positum est *cernas pro cerneres*. Nam poëta de praeterita actione narrat; sed in hac narratione sive potius in hac re, quam enarrat, ita est occupatus, ut eam tempore, quo narrat, agi videat; totum se in praeteritum tempus transfert et quasi oculis suis omnia spectat, quae nobis tantum verbis refert. Hunc narrandi modum Vergilius saepius adhibet, qua re fit, ut narratio vigoris plena sit et omnia vividis coloribus depingantur. Quem modum fingendi re praesentationem nominabimus. VIII, 601 s: *alta petunt, pelago credas innare revolsas / Cycladas aut montis concurrere montibus altos*; quam representationen iam hic habemus; eo loco poëta Aeneae clipeum describit et dum singula in clipeo caelata opera enumerauit, recte eum, qui legit, admonet: *aspiceres* (v. 650), *videres* (676), quia res ad praeteritum tempus refertur; in eo loco, quo *credas* habemus, comparationem facit; in comparatione autem representatione necessaria est, ut sensus nostri vividius afficiantur; XII, 947 s: *tune hinc spoliis induite meorum / eripiare mihi ? Ci. 333: quid enim non unica possis ?*

3. sg. E. II, 57; IV, 59; VII, 68; G. II, 53 s; 105 s: *quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem / discere quam multae Zephyro turbulentur harenæ*; III, 474; A. II, 104: *hoc Ithacus velit*; V, 326; 788: Venus apud Neptunum queritur Iunonem severe Trojanos persequi et talia addit: *causas tanti sciatis illa furoris*; quod per ironiam quandam dicit: non coniunctivus iussivus certe statui non potest; VI, 294; X, 85: *Aeneas ignarus abest: ignarus et absit*; sensus eius loci hic est: Iuppiter dicit Iunoni: quereris Aenean abesse; sed hoc prorsus nihil ad rem pertinet; ille potest abesse neque tibi id curandum est; Cu. 192.— Huc referendae sunt etiam incertae interrogationes: E. II, 68: *quis enim modus odsit amori ?* V, 53; X, 3; G. I, 464: *solem quis dicere falsum audeat ?* II, 488; IV, 241; A. I, 565: *quis genus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem ?* II, 8; 361 s; 390: *dolus an virtus, quis in hoste requirat ?* IV, 107 s; 283 s; 296 s; V, 28; VI, 841; IX, 67 ss; 96 s; 399; 400; 401; X, 19; 675; XII, 486; 500 s; 883; Cu. 78 ss: *quis magis optato queat esse beatior aevo, / quam qui mente procul dura sensuque probando / non avidas opes, nec tristia bella ;* 302; 187.

3. plur. A. VII, 557 s: *te super aetherias errare licentius auras / haud pater ille velit, summi regnator Olympi*; I, 59; II, 104; E. VI, 58 (hic coniunctivus coniunctus est cum adverbio *forsitan*); X, 33; A. IX, 95 s; XI, 912; interrogatio incerta: E. III, 16: *quid domini faciant, audent cum talia fures?*

Perfectum. Qua re coniunctivus potentialis perfecti a coniunctivo potentiali praesentis differat, incertum est. Fortasse mollius, lenius, urbanius is qui dicit sententiam suam per tempus perfectum exprimit ita, ut res etiam plus dubia significetur quam quae praesenti notatur.

1. sg. E. III, 32: *de grege non ausim quicquam deponere tecum*; G. II, 101 s; 288: *ausim vel tenui vitem commitere sulco*; A. X, 185 s.

3. sg. A. II, 77: *fuerit quodcumque*; Ci. 455; interrogations dubitativa: A. II, 600; IX, 785: *ediderit?... miserit.*

3. Plur. A. II, 600: *iam flammae tulerint inimicus et hauserit ensis.*

Imperfectum. Huc referenda sunt enuntiata, quae hypothesis in periodis condicionalibus efficiunt; nam modus irrealis in tali hypothesi nihil aliud est nisi coniunctivus potentialis praeteriti temporis, qui suam vim potentiale, si cum modo irreali in prothasi extante conferatur, amittit et ipse modum irrealem reddit, quia significatione eius rei praeoccupatus est, quae veritati prorsus repugnat. Sed ea omnia exempla in ea parte proferemus, in qua de enuntiatis condicionalibus tractabimus; nam ibi necessaria sunt, ut coherentiam, quae inter hypothesis et prothasis exstat, intellegamus; quapropter illa exempla hoc loco omittimus et tantum ea enuntiata primaria afferemus, quae merum coniunctivum potentialem praeteriti cohibent.

In 1. persona singularis praeter G. II, 118 s: *forsitan et... / .. canerem, tantum vellem* (A. XI, 111; 303; 584; Ci. 152) et *possem* (A. XII, 880: *possem tantos finire labores*) habemus. Sed forma *possem* hic potius modum irrealem significat.

2. sg. E. VI, 27: *tum vero in numerum Faunosque ferasque videres / ludere*; A. II, 54 s: *et si fata deum, si mens non laeva fuisse, / ... Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres*; VIII, 649 s; 676 s; Ci. 299; hic item potius modus irrealis praesentis statuendus est.

3. sg. G. I. 321 s: *ita turbine nigro / ferret hiemps culmumque levem stipulasque volantes* (modus irrealis); Ci. 226:

nec levis hoc faceret... cura; in dubitativis interrogationibus : E. IX, 19 s: Moeris enarrat Lycidae, non multum afuisse, quin Menalcas interiret, et ita dicere pergit: quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis / spargeret aut viridi fontes induceret umbra? Hic aeque ac supra modum irrealem praesentis temporis statuere possumus; imperfectum hoc loco positum non tam ad praeteritum tempus refertur, quam potius id tempus significat, quo Lycidas loquitur: etiam eo tempore nullus pastor esset qui Nymphas caneret; itaque prothasin e v. 16: si non viveret ipse Menalcas suppleverim; G. IV. 504 s: (de Orpheo narratur, qui amissa iterum coniuge desperabat): quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? A. III, 186 s; XII, 798; Ci. 436: omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille? — coniunctivus potentiatis munere modi irrealis fungitur, quia non tam de actione praeterita agitur, quam communis regula statuitur, quae omnibus temporibus valet.

3. plur. A. VI, 436 s (*vellent*); 537: *et fors omne datum traherent per talia tempus*; XII, 899 s: *vix illud lecti bis sex cervice subirent, / qualia nunc hominum producit corpora tellus*.

Plusquamperfectum. 3. plur. A. V, 232: *fors acqualis cepissent praemia rostris*; sed hic vis potentialis tantum voce *fors* expressa est, nam verbum ipsum modo irreali exprimitur et hypothesis enuntiati conditionalis explet.

b). De coniunctivo potent. negativo. Negatio est *non*.

Praesens. 1. sg. Ci. 229: *nec dicam*;

3. sg. G. I, 37; 53 s; 315; A. VII, 703;

Ci. 140: *non ulli liceat* (sed hic locus non satis clarus est).

Perfectum. 1. sg. G. II, 336 ss: *non crediderim*; A. XI, 164: *nec vos arguerim Teucri*.

3. sg. G. III, 139 ss: *exactis gravidae cum mensibus errant, / non illas gravibus quisquam iuga ducere plaustris, / non saltu superare viam sit passus*; hic coni. pot. non optat. statuo.

Imperfectum. 3 sg: in incerta interrogatione: E. III, 21: *an mihi cantando victus non redderet ille?*

2.

D e c o n i u n c t i v o d u b i t a t i v o .

Coniunctivus dubitativus arcte cum coniunctivo potentiali cohaeret neque Kühnero (§. 47, 2. b) assentior, qui huic coniunctivo vim optativam vel potius adhortativam inhaerere putat. Exempla, quae e Vergilio repetivi. monuerunt me. ut hunc coniunctivum coniunctivo potentiali subiungerem, imprimis ea de causa, quod saepius pro coniunctivo dubitativo indicativum futuri aut praesentis offendit, ut A. IV, 535; 537; 543; 545; 546; X, 671; XI, 389: *imus in adversos?* — et saepius. Negatio non multum me docuit, quia tantum duo exempla cum negatione inveni: A. XII, 644: *dextra nec Drancis dicta refellam* (Praesens, 1. sg.) et E. VIII, 26: *quid non speremus amantes* (Praesens, 1 plur.). Itaque in utroque enuntiato negationem *non* habemus. Ceterum haec sunt exempla, in quibus coniunctivus dubitativus exstat:

Praesens 1. sg. E. V. 81: *quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?*; VI, 74: *quid loquar?* G. I, 104: *quid dicam?* 311; II, 95; 118 s; 158 s; 161; 434; III, 340; A. I, 327: *o, quam te memorem, virgo?* III, 39: *eloquar an sileam?* IV, 43; 371; 535; 677; V, 850; VI, 123; 601; VII, 311; VIII, 483; IX, 252 s; 391; X, 36; XI, 125; 126; 264; 508 s; XII, 570; 643 s; 873; Ci. 264.

Imperfectum 1. sg. E. I, 40: *quid facerem?* VII, 14.

3.

D e c o n i u n c t i v o o p t a t i v o .

Coniunctivus praesentis et perfecti ad praesens tempus referitur et significat rem optatam; qua in re non discernitur, utrum vere fieri possit an non; coniunctivus imperfecti et plusquamperfecti notat rem aliquam optatam, quae aut nunc (imperf.) fieri non potest aut olim (plsqupf.) fieri non poterat.

a) D e C o n i . o p t a t . a f f i r m a t i v o .

Praesens 1. sg. E. VII, 41; G. II, 486: *flumina amem silvasque inglorius;* A. IV, 683 s: *date, volnera lymphis / ablum et extremus si quis super halitus errat, / ore legam;* sed hic etiam enuntiatum exspectati exitus statuere possumus, in quo particula *ut* omissa est, ita ut duo coordinata enuntiata habeamus; X, 50; instructus particula *ut*: A. X, 631; Ci 227: *quod ut o potius fallar.*

2. sg. A. I, 330 s; 731 ss; IV, 578 s; VI, 109: *doceas iter et sacra ostia pandas*; VIII, 78: *adsis o tantum et proprius tua numina firmes*; X, 254 s; Ci. 330: *atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, penates*; cum particula modo: A. II, 160; cum interiectione *o*: E. V, 65: *sis bonus o felisque tuis*; cum partic. ut: A. X, 632.

3. sg. Hic non semper facile diiudicari potest, utrum coniunctivum optativum an iussivum habeamus: scilicet in coniunctivo iussivo maior vis voluntatis inest eius, qui loquitur; sed multis locis id non clare elucet ut E. III, 50: *audiat haec tantum — vel qui venit, ecce, Palaemon*; si Menalcas (is enim loquitur) tantum suam voluntatem indicare vult, — coni. optativum habemus; sin autem his verbis Palaemonem adhortatur, ut audiat, — coniunctivum iussivum statuas necesse est. Sinceri coniunctivi optativi vis clare appetit in enuntiatis, quae impersonalia dicuntur.— E. III, 88; 89; VIII, 52—55 (hic est 3. persona singularis mixta in vicem cum 3. pers. plur.); 88; 105; A. I, 551; 734; IV, 617s; 620; 661 s; V, 60; 350; VI, 108 s; 266 s; IX, 92; 282 s; *tantum fortuna secunda / haud adversa cadat*; X, 46 s; 462; 617; 875; XII, 41; fors (substantivum!) *dicta refutet!* Cu. 38; Ci. 89; Co. 34: *pereat, cui sunt prisca supercilia*; 37; cum particula modo: E. IX, 27; A. III, 116; Ci. 12; sed talia enuntiata cum particula modo etiam pro prothasi enuntiati condicionalis haberi possunt; cum interiectione *o*: E. II, 28 s: *o tantum libeat mecum tibi sordida rura / atque humiles habitare casas et figere cervos*; IV, 53; A. VIII, 579; Ci. 409; particula *si*: A. VI, 187 s; 882; VIII, 560: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos; utinam*: A. I, 575 s; Ci. 10.

3. plur. E. II, 62: *nobis placeant ante omnia silvae*; III, 89; VIII, 53; 54; 58; IX, 30 s; X, 48; G. I, 221 s; II, 475 ss: *me vero primum dulces ante omnia Musae / ..accipiant caelique vias et sidera monstrant*; 485; A. I, 605; I, 190: *quod di prius omen in ipsum convertant*; 536 ss; III, 486 s; IV, 24: *sed mihi vel tellus, optem, prius ima dehiscat — (nisi hic enuntiatum substantivale e voce optem suspensum statuimus)*; 629; VII, 259: *di nostra incepta secundent*; VIII, 484; IX, 208 s: *ita me referat tibi magnus ovantem / Iuppiter (obtestatio)*; X, 463; 774; XII, 188; 200; Cu. 370; cum interiectione *o*: E. X, 33: *o mihi tum quam molliter ossa quiscant!*

Perfectum. 3. sg. A. VI, 62: *hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta;*

3. plur. E. IV, 61.

Imperfectum. 1. sg. E. X, 43: *hic ipso tecum coussumerer aevo;* A. X, 443: *cuperem ipse parens spectator adesset;* XI, 111: *eqidem et vivis concedere vellem;* sed hic etiam coni. potent. praeteriti temporis esse potest.

2. sg. cum partic. *ut:* A. XI, 153: *cautius ut saevo velles te credere Marti;*

3 sg. A. XI, 163: *atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret;* cum interiectione *o:* A. XI, 415;

3. plur. A. XI, 161 ss: *Troum socia arma secutum / obruerent Rutuli telis;* optata res refertur ad tempus praeteritum; imperfectum positum est repraesentationis causa (ut supra in textu v. 153); inferius iam coni. plusquamperfecti habemus: *animam ipse dedissem.*

Plusquamperfectum. 1. sg. A. X, 854: *omnis per mortis animam sontem ipse dedissem;* XI, 162; cum partic. *utinam:* E. X, 35; A. II, 110.

2 sg. Ci. 446: *at belli saltem captivam lege necasses!* 3 sg. cum particula *utinam:* A. III, 615.

b) De coni. optat. negativo.

Negatio est *ne;* itaque pro *et ne* ponitur *neve* vel *neu.*

Praesens. 1. sg. A. IX, 216: *neu matri miserae tanti sim causa doloris.* 3. sg. E. VII, 73: *ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo;* X, 49: *a, tibi ne teneras glacies secet aspera plantas;* G. I. 79 s: *arida tantum / ne saturare fimo pingui pudeat sola neve / effetos cinerem immundum... / iactare per agros;* II, 252 s.

Perfectum. 3. sg. Ci. 236: *hei mihi, ne furor ille tuos invaserit artus.*

Plusquamperfectum. 2 sg. Ci. 296 s: *utinam... ne esses... sectata;* 3. sg. Ci. 149 s: *quod uti ne prodita ludo / auras gracili solvisset corpore pallam.*

Sed unum exemplum negationem *non* (in obtestatione) habet: E. X, 4 s: *sic tibi... / Doris amara suam non intermisceat undam.* Negatio *non* hic propterea posita est, quod *non intermisceat* idem valet atque *neget.*

Si coniunctivus optativus non ipse per se constat et tantum alii affirmativa sententiae explendae et definiendae inservit, ita ut

in ipso perparva vis, contra in negatione magna insit, negatio *non usurpatur*. Quae altera negativa pars semper ita comparata est, ut tantum uberioris et copiosioris dictionis causa a homine loquente addita esse videatur. Nexus autem cum antecedenti sententia affirmativa laxus est; altera sententia semper novi aliquid et insperati ex inopinato in totam dictionem infert, cum iam prima dictionis pars finita est. Exempla tantum in 3. s g. exstant: E. II, 34: *nec te poeniteat calamo trivisse labellum*; VIII, 88; IX, 5 s: *nunc victi, tristes... / hos illi — quod nec vertat bene — mittimus haedos*; X, 16 s: *stant et oves circum, — nostri nec poenitet illas, nec te poeniteat pecoris, divine poëta*; X, 46; A. I, 548 s; IV, 619 s; XI, 354; 413 s.

4.

De coniunctivo hortativo.

Optamus, ut res aliqua fiat, itaque nos ipsos monemus, ut id faciamus. Quapropter tantum in 1. pers. sing. aut plur. exstat.

Apud Vergilium coniunctivus tantum in 1. plur. invenitur et semper vim affirmativam habet: E. IX, 61: *hic, Moeri, canamus; cantantes licet usque eamus* (*licet* non ad coniunctivum sed ad particulam refertur); 64; 67; *desine plura, puer, et, quod nunc instat, agamus*; X, 6; 69; 75; G. III, 40; 324 s; IV, 381; A. I, 557; II, 353; 388; 389 s; III, 114; 115; 188; IV, 102; 660; V, 22 s; 58; 59; 419; 709; VI, 630; VII, 132; IX, 220; 355; X, 282; XI, 22 s; 321; 326; 329; 358; 372 s; 414; XII, 79; 625; 629; 677; Cu. 40; Ci. 54.

5.

De coniunctivo iussivo.

Similis est, quod ad significationem pertinet, antecedenti coniunctivo, nam aliis imperamus, ut aliquid peragant; non solum vis voluntativa, ut in coniunctivo optativo, sed etiam eius vis appareat: instamus, ut peragatur aliqua res aut peracta sit.

a) De coni. iuss. affirmativo.

Praesens. 2. sg. A. VI, 406 s; *et ramum hunc.. / adgnoscas*; X, 876; XI, 354; XII, 664; E. III, 54; G. I, 17; 3. s g. E. III, 90: *Qui Bavium non odit, amet tua carmina Maevi*; sed hic etiam coniunctivus potentialis statui potest; II, 61; III, 91; VI, 72; G. I, 45 s; 52; 66; 343; 345; 347; III, 42; 51; 172 s;

188; 191 ss; 395; IV, 32; 111; 113; 114; 115; A. I, 140 s; II, 76; III, 457; 505; IV, 29; 103; 237; 429 s; V, 163; 364; VII, 265; 340; 432 ss; VIII, 516 s; IX, 213 s; 278; 653; X, 48 s; 52 s; XI, 26 s; 129; 321; 346; 359; 409; 466; 467; 592; XII, 17; 80; 826; Cu. 228; 229; Ci. 434; 2. plur. E. III, 83: *partem aliquam, venti, divom referatis ad auris*; 3. plur. G. I, 64 s: *pingue solum primis extemplo a mensibus anni / fortis invertant tauri*; 347; 443; II, 284; III, 170 s; 385; IV, 13; 19; 20; 32; 35; 109; A. III, 409; 412; V, 70, 164; 195; VII, 317; 555; VIII, 540; X, 32; 43; 296; XI, 292; 323; 329; XII, 15; 78 s; 190 s; 826; Cu. 3; Ci. 89.

Imperfectum. 2 sg. A. VIII, 643: *at tu dictis, Albane, maneres!* 3. sg. A. II, 248 s: *quibus ultimus esset / ille dies*.

Plusquam perfectum. 2. sg. A. IV, 678, *eadem me ad fata vocasses*.

b) De coni. iuss, negativo.

Negatio est *ne*; sin autem antecedenti affirmativa sententiae adiungitur, voce *neve*, *neu* effertur aut etiam plurimis locis voce *neque*, *nec*.

Praesens. 2. sg. E. III, 29: *ne forte recuses*; A. XII, 823 s: *ne... iubeas*; sed totum hoc enuntiatum etiam e verbo *obtestor* (v. 820) pendere potest et, si id statuerimus, enuntiatum, quod exspectatum exitum significat, habebimus; 3. sg. G. II, 277 s: *indulge ordinibus nec setius omnis in unguem / arboribus positis secto via limite quadret*; III, 56 (*nec*); 436; A. VII, 265; VIII, 582 s; XII, 78: *non Teucros agat in Rutulos*; hic particula *non* est posita non *ne*, quia *Teucri* et *Rutuli* vocibus: *nostro sauguine* sequentis enuntiati opponuntur, ita ut negatio verbum omnino non attingat; 801 ss: *nec te tantus edat tacitam dolor et mihi curae saepe... recurrent*; vis negationis tam efficax est, ut etiam in alteram partem extendatur, quae propterea coniunctione *et cum* priore coniuncta est. 3. plur. G. II, 36 s: *fructusque feros mollita colendo, / neu segnes iaceant terrae*; 136 (*neque*); 298; A. IX, 150 s; 234 s.

Perfectum. 2. sg. E. VIII, 101: *trans caput iace, nec respexeris*; A. X, 32 s: *luant peccata neque illos / iuveris auxilio*; 3. sg. G. III, 404: *nec tibi cura canum fuerit postrema*; quod ad coniunctivum fuerit attinet, animadvertisendum est, Vergilium perfectio *fui* notionem praesentis temporis uti, imprimis in eius modi enuntiatis, quae rem aliquam optatam, exspectatam

exprimant; ita: A. III, 453; 499; VIII, 206; IX, 41. 3. plur.
A. III, 453: *hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti.*

6.

D e c o n i u n c t i v o c o n c e s s i v o .

Coniunctivus concessivus ab homine loquente aliquid sumi concedi, probari significat et eam vim involvit, ut concedi aliquid, quod non est necessarium, denotet. Omnino apud Vergilium tria exempla exstant: A. IV, 603: *fuisset* (plusqupf. !); IX, 149 s: *addant se protinus omnes / Etrusci socios*; Cu. 228: *poena sit exitium* (fortasse coni. iussiv.?).

In numero coniunctivorum in enuntiatis primariis usurpatorum etiam

7.

M o d u m i r r e a l e m

posui. Sed hic modus arcte cum enuntiatis conditionalibus cohaeret neque se ab iis divelli patitur. Propterea de hac re in ea parte, qua enuntiata conditionalia tractantur, copiosius disputabo.

B.

D e c o n i u n c t i v o i n e n u n t i a t i s s e c u n d a r i i s p o s i t o .

Coniunctivus in enuntiatis secundariis semper ad genus aliquod coniunctivi in enuntiato primario positi revocari potest. Sed saepe pristina vis coniunctivi in enuntiatis secundariis obscurata est; coniunctivus significat hic non solum rem aliquam tantum animo fictam et incertam, sed potius secundariae sententiae priori principali enuntiato subiungendae inservit. In lingua Latina sicuti nunc etiam in lingua Germanica lex quaedam, ut ita dicam, praevalet, quae in continuatione sententiarum semper unam primariam exigit, cui ceteras subicit. In lingua Graeca (sicuti etiam in nostris Slavicis linguis) magna libertas inest; unaquaeque sententia ipsa per se constat, nexus grammaticus laxus et liber est; loquenti homini libertas conceditur, ut suam sententiam exprimat, quo modo ipse velit neque animus eius variis formis grammaticis

obstringitur: scilicet est lingua ad fingendas res, ad poësin aptior quam Latina. In lingua Graeca libertas hominis loquentis primum locum tenet, in Latina voluntas universae gentis, quae voluntatem unius hominis frangit eumque maioribus rebus inservire cogit. Neque nobis alienum a re esse videtur, si monebimus crescente imperio populi Romani etiam in lingua imperium illud magis atque magis apparere. Modus iungendi enuntiata per coordinacionem quae dicitur magis atque magis rarescit crebriorque hypotaxis admittitur: quapropter coniunctivus in enuntiatis secundariis saepius exigitur. Atque nobis exempla, quae e Vergili operibus repetivimus, rationem atque viam illustrare videntur, qua lingua a parataxi ad hypotaxin processerit. De hac re nobis necessarium est hoc loco monere, quia in dubio sumus, utrum coniunctivus, qui in eius modi exemplis invenitur, pro coniunctivo, qui in enuntiato primario ponitur et ipse per se constat, haberi debeat ita, ut verbum prioris enuntiati primariai notionem adverbii excipiat (cf. *forsitan*, pag. 12 s.), an pro coniunctivo, qui in enuntiato secundario exstet et semper e sententia primaria suspensus sit. Qui transgressus imprimis in enuntiatis substantivalibus exspectati exitus sive finalibus quae dicuntur enuntiatis et interrogativis perspicuus est, ut. A. VI, 883 ss: *manibus, date, lilia plenis, / purpureos spargam flores animamque nepotis / his saltem adcumulem donis et fungar inani / munere*; aut A. IV, 24: *sed mihi vel tellus, optem, prius ima dehiscat*. Creber talis usus est post verba, quae statum aliquem animi significant, ut: *oro, rogo, cupio, permitto, concedo, sino, similia*: A. X, 443: *cuperem ipse parens spectator adesset*; hic enuntiatum substantivale e verbo *cuperem* suspensum statuere possumus, in quo coniunctio *ut* omissa, sive potius — ne via historica interpretandae rei, quam semel ingressi sumus, recedamus, — cui igitur coniunctio *ut* nondum addita erat, aut etiam coniunctivum huius enuntiati substantivalis optativum probare possumus, qui rem aliquam fieri non posse significat. Vel: A. VI, 678 s: *eadem me ad fata vocasses: / idem ambas ferro dolor atque eadem hora tulisset*; prius enuntiatum coniunctivum optativum praeteriti temporis exhibit; sed etiam pro prothasi haberi potest: *si eadem me ad fata vocasses*, — hypothesis esset tum: *idem dolor tulisset*. Plura huius modi exempla cum coniunctivo optat. sunt: A. IV, 683 s; V, 718; 796 s; 31; VI, 76; VIII, 506 s: *cum sceptro misit mandatque insignia Tarchan, / succedam castris Tyrrhenaque regna capessam*; hic vel

orationem obliquam statuas vel enuntiatum finale ponas: quovis modo rem explicaveris, duo enuntiata per coordinationem coniuncta esse fateri necesse est; IX, 95 s; 154 s; X, 53 s; 258 ss; 461; 524 s; XI, 293; 387; 442; 512 s: *equitum levia improbus arma / praemisit, quaterent campos (!)*; 584; XII, 48 s; 438 s; 452 ss; 828; Ci. 151 s; E. IX, 43; G. IV, 90; A. II, 669 s; III, 129 s; 234; IV, 635 ss; V, 163; 716 s; G. III, 40 s; A. I, 643 ss; III, 34 ss; V, 550 s; VII, 546.

Qui usus Vergilianus comoediae Latinae nos commonefacit, in qua parataxis saepissime nobis occurrit; cf. *fac, abeas* et similia apud Plautum.

Cum itaque modus iungendi enuntiata per hypotaxin tritus atque vulgatus erat, tum etiam coniunctivi usus in enuntiatis secunderiis crebrior factus est. Iam initio disputationis nostrae diximus, in enuntiatis interrogativis in prisca latinitate praecipue post imperativos modos indicativum usurpari. Postea autem, Augusti temporibus, tantum coniunctivus in his enuntiatis probatur. Idque factum est in multis aliis enuntiatis secundariis; de qua re plura dicemus, cum singula explicabimus.

1.

De enuntiatis substantivalibus, adiectivalibus, adverbialibus effecti exitus sive enuntiatis consecutivis, quae dicuntur.

Haec enuntiata particula *ut* instruuntur. Antiquissima huius particulae vis modalis, comparativa est, quae vis etiam in his enuntiatis permanet. Nam si dico: *sol efficit, ut omnia florent*, vim solis cum rebus extra ipsum positis comparo.

Coniunctivus in his enuntiatis positus ad coniunctivum optatum revocandus est.

Praesens. E. III, 67 s; VII, 25 s: *pastores, hedera crescentem ornate poëtam, / Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro*. Hic quispiam vim finalem statuere velit; sed consecutiva mihi praevalere videtur, nam Thyrsis pastores monet, ut crescentem poëtam quam pulcherrime possint hedera ornent, et tum se eorum opera gavisurum esse ostendit, cum Codri invidia rupta ilia viderit. Sin autem vim finalem statuerimus, Thyrsi cupiditatem quandam ilia rupta videndi attribuemus, qua re tota sententia durior et asperior fieret, — quae vis ab hoc loco aliena est. Nam

non est Thyrsi curae, ut ilia Codri rupta videat, sed ut crescens poëta pulchre ornetur; VIII, 9 s; A. VI, 552 ss; XI, 437; Ci. 242; 293. — Exitus effectus in enuntiatis relativis, quibus etiam speciem: *sunt qui sciant ad numero, ne res permultis partitionibus factis nimium distrahatur, exstat in his enuntiatis: E. III, 86 s: pascite taurum, iam cornu petat et pedibus qui spargat harenam;* IV, 31 ss; X, 2 s, VI, 6 s, G. I, 345 s: *terque novas circum felix eat hostia fruges, / omnis quam chorus et socii comitentur ovantes;* vis .consecutiva est hic ita comparata, ut ad notionem coniunctivi iussivi prope accedat, nam poëta praecepta dat, quibus servatis rustici Ambarvalibus Cererem invocent et precentur; II, 266 s, III, 8 s, 143 ss (enuntiatum exornatur adverbio relativo *ubi*); IV, 9 ss, A. I, 286 s, II, 142 s, 536. III, 461. IV, 479, 488, 536, 626, V, 29, VII, 98 s, 145, 271 s, 258, IX, 205 s, 213 ss, 629, X, 9, 44, 483, XI, 108 s, XII, 627, Cu. 153 s, Ci. 192, 262, 338, Mo. 55. — Enuntiata relativa particula *quin* instructa: G. II, 516 ss, A. III, 453 ss, XI, 354 s.

Perfectum tantum in enuntiatis relativis: G. II, 99 s, A. III, 499. V, 623 s, XI, 688 s: *advenit, qui vestra dies muliebribus armis / verba redarguerit:* sed hic etiam indic. fut. II. esse potest, si id merum enuntiatum relativum statuimus.

Imperfectum. E. IX, 4, A. VI, 533 s: *an quae te fortuna fatigat, ut tristis sine sole domos, loca turbida adires?*; post praesens in enunt. primar. coni. impf. in enunt. secundar.! Fortasse vox *fatigat*, idem valet atque perfectum: *qua fortuna fatigatus es*; tum haberemus perfectum logicum, quod vulgo tempora secundaria in altero enuntiato requirit; VII, 653 s, VIII, 88 s, X, 846 s, Ci. 74 s. 527. — In enuntiatis relativis: E. I, 10: *ipsum / ludere, quae vellem, calamo permisit agresti;* G. I, 260 s: *multa, forent quae mox caelo properanda sereno, / maturare datur;* (in enunt. primar. indic. praes.!) 318 s, II, 350 ss, A. I, 19 s, 234 ss, 367 s, V, 130 s, IX, 6 s, X, 19, 879, XII, 84, Ci. 15, 151; cum particula *quin*: A. X, 614 s.

In duobus enuntiatis, quae formam enuntiatorum relativorum pree se ferunt,

Plusquamperfectum invenitur: E. III, 22 s: *an mihi cantando victus non redderet ille, / quem mea carminibus meruisset fistula caprum;* (an coni. concess?); G. III, 3 s: *cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes, / omnia iam volgata;* quae res propterea fit, quod vis condicionalis intermiscetur.

2.

De enuntiatis exspectati exitus, quae substantivorum, adiectivorum, adverbiorum vi praedita sunt et in universum enuntiata finalia dicuntur.

Coniunctivus in his enuntiatis est coni. optat. Semper res exspectatur, quae etiam optatur. Saepe difficile est dijudicare, utrum enuntiatum primar. cum coniunctivo optativo an enuntiatum finale habeamus, ut iam supra pag. 22 s. memoravimus. Sententiam *rogo te, ut dicas* in duo enuntiata primaria disiungere possumus: 1) *rogo te*; 2) *ut dicas!* i. e. enuntiatum primarium cum coniunctivo optativo particula *ut* instructo. Quam disjunctionem rectam esse docent nos exempla talia ut A. VI, 76: *ipsa canas oro*, de quibus pagg 22 ss. disputavimus.

Scilicet omnia enuntiata finalia negationem *ne* (negationem coniunctivi optativi) exigunt. Etiam in temporum usu enuntiatum finale cum coniunctivo optat. convenit, nam tantum praesens et imperfectum poscit; perfectum et plusquamperfectum usurpari non possunt, quia res exspectata in tempus, quod exspectationi ips antecedat, cadere non potest.

a) De enuntiatis finalibus affirmativis.

Praesens. E. V, 15: *tu deinde iubeto, ut certet Amyntas*; (cf. A. X, 53 s: *magna dicione iubeto / Karthago premat Ausoniam*; vide pag. 22 ss); VIII, 64 ss; IX, 65, G. II, 269 ss, 284 s, 505, 135 ss: *hoc faciunt, nimio ne luxu obtunsior usus / sit...*, *sed rapiat sitiens Venerem interiusque recondat*; hic est *ut* omissum, quod supplendum est ex antecedenti particula *ne*; quod adversativa particula copulativa *sed* effecit; IV, 18 ss, 27, 396 s, 401 ss, A. I, 75, 297 ss, 551 ss, 657 ss, 685 ss, 664 ss, IV, 431, 452, 748 ss, VII, 550 s, VIII, 57 s, 410 ss, X, 807 s, XI, 371, 515 s, 856 s, Cu. 4, 10, 91 s, Ci. 238 s, 289 ss, Mo. 116 s. — Exspectatus exitus in enuntiatis relativis: E. VI, 73, VII, 14 s, G. I, 89 s, A. I, 705 s, III, 377 ss, V, 488 s, VI, 717 s, VII, 348, 388, VIII, 9 s, 547, IX, 161 s, 193, X, 519, 678, 840, XI, 60 ss, 81 s, 330, XII, 52 s, Ci. 203 s.

Imperfectum. E. II, 35, G. I, 133, 195 s, 351, A. in exordio ante I. I., si versus hi a Vergilio profecti sunt; II, 59 ss, 432 s, 651 ss, III, 24 s, IV, 105 s, VI, 115, 481, XI, 160 s, 269 s, 778 s, 796 s, XII, 349 s, 395 ss, 554 ss, 636, 641 ss, 771, 814: *non ut tela tamen, non ut contenderet arcum*; negotio refertur

ad praedicatum enuntiati primarii; 888, Cu. 311 ss, Ci. 183 ss, 316, 364 ss, 487. — En. relativa. E. IX, 47 ss, G. I, 238, II, 354 ss, IV, 359 s, A. I, 62 s, II, 183 s, IV, 328 s, VI, 754 s, VII, 776 ss, Ci. 303, 366 s.

b) De enunt. final. negativis.

Praesens. E. VII, 28 s: *baccare frontem cingite, ne vati noceat mala lingua futuro*; III, 3 s, 29: *ne forte recuses*; hic enuntiatum aliquod primarium, ex quo hoc enuntiatum finale pendeat, ut: *dicam tibi vel simile necesse est suppleas*; 51, IX, 63, G. I, 69 s, 92 s, 111, 180 s, II, 268, 483 ss, III, 70, 126 ss, 135 s, 298, 389, IV, 89, A. I, 673 ss, 681 s, III, 405 ss, 684 ss, IV, 414 s, 680 s, VI, 74 s, VII, 331 ss, VIII, 42 ss, 613, IX, 90 ss, 321 s, X, 240, XI, 18 ss, XII, 146, Cu. 140, Ci. 274 (Ciris Carmen nutricen suam orat): *ut me, si servare potes, nec perdere malis*; usus sane Vergilianus, de quo supra pag. 18 diximus, cum de coniunctivo optativo negativo tractavimus; etiam in hoc exemplo sententia affirmativa antecedit, sequitur alterum enuntiatum negativum, quod priori explendae et definiendae inservit; porro v. 276 legimus: *nec mihi, quam merui, invideas, nutricula, mortem*; in utroque enuntiato finali etiam coniunctivum optativum negativum statuere possumus; quod etiam fortasse probabilius est; nos autem exemplum hic locavimus, coniunctione antecedenti *ut ducti*; 325, Mo. 54 ss.

Imperfectum. A. I, 297 ss: *demittit* (praes. histor.), *ne fati nescia Dido finibus arceret*; 412 s, II, 185 ss, III, 472 s, VI, 353, 694, VII, 21 s, VIII, 209, XI, 43 s, 417 s, Cu. 338 s, (*ne quisquam!*).

Plus quam perfectum (!) A. VIII, 205 ss: (Euander narrat Aeneae, qui ad eum auxilii petendi causa venerat, de furto, quod Cacus in Herculis tauros commiserat, his verbis): *at furiis Caci mens effera, nequid inausum / aut intractatum scelerisye dotive fuisset, / quattuor a stabulis praestanti corpore tauros / avertit, totidem forma superante invencas*. Actio tempore plusquamperfecto expressa exspectata quidem est, sed tantum ex mente Caci; Euander eo tempore, quo loquitur, eam iam finitam videt, itaque iam id, quod factum est, et eventum rei, qui exsistit, enuntiat. Inferius in eadem narratione et de ea ipsa re coniunctivum imperfecti habemus, v. 209: *ne qua forent pedibus vestigia rectis*; quo imperfecto iam res exspectata indicatur, quae etiam futuro tempore, post Caci tempus usque ad tempus Euandri

duratura est; actio ipsa describitur, eventus nondum effectus est.

Enuntiata relativa finalia vim negativam exhibere non possunt, nam non possumus hominem vel rem hoc modo significare, ut indicemus, quid ab iis fieri non debeat.

3.

De enuntiatis adverb. temporalibus.

Coniunctivus in enuntiatis temporalibus ad coni. potentiale revocandus est.

a) De enunt. temporalibus particula cum elatis.

Cum temporale revocabundum est ad stirpen relativam * *quo* — ideur. * *jod* et cum primaria voce iungebatur, ut eam explicaret, ita ut aut causam redderet, cur id fieret, quod praedicato primario expressum esset, aut tempus significaret, vel etiam concessivo sensu notionem antecedentis vocis expleret, similia; quapropter postea in sermone Latino coniunctivum arctioris conexus causa cum sententia primaria poscebat. Sed id non semper ita fiebat; nam si sententiae laxiore nexu erant, indicativus remansit. Quam ob rem post *cum* temporale indicativum et coniunctivum habemus. Si enuntiatum temporale cum primario ita coniunctum est, ut illud non expleat, verum tamen tantam vim teneat, ut etiam in enuntiatum primarium mutari et per coordinationem cum antecedenti enuntiato primario copulari possit, indicativum ponas necesse est, ut A. VIII, 148 s: *postera cum prima lustrabat lampade terras / orta dies, urbem et finis et litora gentis diversi explorant*; potest etiam dici: *urbem et finis et l. g. d. explorant et tum dies... lustrabat terras*. Sin autem in enuntiato primario maior vis inest ita, ut temporale enuntiatum tantum explendi causa additum sit et non solum grammatica sed etiam logica ratione e primario suspensum sit, — coniunctivo opus est: E. VI, 3 s: *cum canerem reges et proelia, Cynthius aurem / vellit et admonuit*. Poëta dicit se a Cynthio admonitum esse, quia rem agere coepisset, cui vires suae non sufficerent i. e. ut reges caneret. Itaque hic nexus causalis inter enuntiatum primarium et temporale existat. Qui nexus causalis etiam semper in voce *cum* temporali cum coniunctivo redit.

Cum causale et concessivum semper cum coniunctivo iungebatur, semper rem indicabat, quae tantum ex animo loquentis pendebat et arctissimum nexum cum enuntiato primario efficiebat.

Cum temporale cum coniunctivo tantum cum imperfecto et plusquamperfecto invenitur, quia praeteritis rebus enarrandis inservit.

Imperfectum. In enuntiato primario tempus historicum vel perfectum logicum exstat: E. III. 19 s: *et cum clamarem quo nunc se proripit ille? / Tityre, coge pecus*, tu post carecta latebas; V, 88 s, IX, 22, G. I, 147 ss, 316 s, 390 s, IV, 135 s, 525. A. I, 650 ss, II, 112 s, III, 49 ss, 414 ss, 623 ss, 712, IV, 409 s, 453, 461, V, 597, 804 ss, VI, 880 s. VII, 61, 246 s, 427, 494 s, VIII, 213 s, 353, IX, 88 s, 361, X, 567 s, XI, 42, 46 s, 540, Cu. 304, Ci. 74, 234 s, 310, 315, 52.

Cum plusquamperfecto ne unum quidem exemplum inveni.

Sed altera ex parte unum exemplum exstat, in quo *cum* narrativum cum coniunctivo praesentis coniunctum est: E. VIII, 7 s: *en erit unquam / ille dies, mihi cum liceat tua dicere fata?* Sed hic consecutiva quaedam vis inest: *talis dies, quo mihi liceat, = talis dies, ut mihi liceat.* Itaque pristina relativa notio huius particulae etiam in hoc exemplo appareat.

b) De enunt. tempor. cum partic. dum.

Primitiva vis demonstrativa est et rem aliquam indicat, quae futuro tempore fiat, rem futuram demonstrat. Hac notione semper cum coniunctivo coniungitur, nam res nondum certa est, sed tantum cogitatur. Sin autem proprio sensu temporali particula *dum* adhibita est, indicativum poscit, ut A. IV, 335 s: *nec me meminisse pigebit Elissae, / dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.*

Dum temporale cum coni. tantum temporibus: imperfecto et praesenti usurpatur, quia rem exspectatam, nondum finitam significat. G. IV, 457 ss, A. I, 3 ss: *multum ille... terris iactatus..., / ...dum conderet urbem / inferretque deos Latio*; II, 136, IV, 325 s, 434, X, 799 s, 809 s, XI, 739 s, XII, 570 s, Cu. 82 s.

c) De enuntiatis tempor. particula donec ornatis.

Particulae *donec* vis, quod ad coniunctivi usum pertinet, eadem est atque particulae *dum*. Tantum unum exemplum exstat: A. XI, 858 ss: *sagittam / deprompsit pharetra cornuque infensa tetendit / et duxit longe, donec curvata coirent / inter se capita.*

d) De enunt. tempor. particulis priusquam, antequam elatis.

Particulae *priusquam*, *antequam* pari modo atque omnes antecedentes tum cum coniunctivo coniunguntur, cum non tam tempus actionis indicant, quam potius significant, quo modo homo loquens aut agens actionem primariam comitetur quique conexus inter hominem et actionem exstet, quae vis omnis coniunctivi propria est. Itaque in exemplo: A. VI, 327 s: *nec ripas datur horrendas et rama fluenta / transportare prius, quam sedibus ossa quierunt*, tantum tempus indicatur idque ex mente Vergili, quo animae in alteram ripam Stygis deveniunt; sed G. II, 259 ss: *memento / ...ante supinatas aquiloni ostendere glaebas, / quam laetum infodias vitis genus* — iam coniunctivum habemus, quia res ex animo subiecti enuntiati primarii cogitatur et exspectatur. G. I, 221 ss, 347 ss, III, 469 s, IV, 305 ss, A. I, 192 s, III, 255 ss, 384 ss, XI, 809 s. In his omnibus exemplis is, qui loquitur, tamquam in media actione a se indicata moratur et coni. praesentis adhibet. Sed potest etiam e suo tempore totam actionem iam — praeterito vel praesenti tempore — non solum exspectatam sed etiam finitam ostendere eamque ab initio, ubi demum exspectata erat, usque ad finem, ubi iam eius eventus videri potest, perlustrare et in duos temporis limites inclusam ab eoque tempore, quo loquitur, seiunctam reddere. Tum coniunctivus perfecti aut plusquamperfecti adhibetur. Ea quidem re particulae *priusquam* et *antequam* a particulis, quas supra attuli, differunt. Tantum duo exempla inveniuntur: Coni. perf.: A. VI. 140 s: *sed non ante datur telluris operta subire, / auricomos quam qui decerpserit arbore fetus*; Coni. plusquapf.: A. I. 472 s: *ardentes avertit equos in castra, prius quam / pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.*

e) De enunt. temp. part. quando instructis.

Vis relativa particulae *quando* cum notione particulae relativae *cum* conferri potest. Coni. praes.: G. I, 252 ss: *hinc tempestates dubio praediscere caelo / possumus, hinc messisque diem tempusque serendi, / ...quando infidum remis impellere marmor / conveniat*; hic inest in voce *quando* similis significatio atque in voce *cum* in E. 7 s VIII, 7 s, (pag. 28), A. IV, 291 s.

4.

De enuntiatis adverbialibus causalibus.

Cum. De qua particula vide pag. 27 s, ubi de *cum* temporali tractavimus. Cu. 134 s: *nam vinctus sedet immanis serpentinibus Otos, / devinctum maestus procul adspiciens Ephialten, / conati cum sint quondam rescindere mundum*; Ci. 76 s. — Nexus causalis in enuntiatis relativis: A. I, 387 s: *quisquis es, haud credo, invisus coelestibus auras / vitalis carpis, Tyriam qui advenneris urbem*; II, 345 s, VI, 590 s, IX, 728 s, XI, 469 ss, XII, 612 ss.

5.

De enuntiatis condicionalibus.

Coniunctivus est potentialis aut optativus.

a) De enuntiatis conditionalibus quorum hypothasis est integrum enuntiatum primarium.

Praesens. Cum coniunctivo praesentis in hypothasi: condicio ipsa, quae ponitur, incerta est; tum etiam eventus in hypothasi dubius est; aliquid fieri potest aut non: E. X, 33 s: *o mihi tum quam molliter ossa quiescant, / vestra meos olim si fistula dicat amores*; G. II, 53 s, III, 474 s, A. I, 58 s: *ni faciat, maria ac terras coelumque profundum / quippe ferant rapidi secum verrantque per auras*; hic coniunctivum potentiale pro modo irreali usurpatum videmus; poëta dicere vult, eventum (*ferant*) ex voluntate Aeoli, qui agit, (*faciat*) suspensum esse, (pari modo coni. potent. pro modo irreali: A. II, 599 s, VI, 292 ss, XI, 912 s, XII, 733,) IV, 107 s, V, 17 s, 325 s, VI, 293 ss, 625 ss, IX, 211 s, XI, 912 s, Cu. 228; enuntiatum relativum: G. II, 105 s: *quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem / discere quam multae Zephyro turbentur harende*. — Cum coniunctivo perfecti in hypothasi: A. II, 599 s. — Cum coni. impf. et pls q upf.: G. IV, 116 ss: *extremo ni iam sub fine laborum / vela traham et terris festinem advertere proram, / forsitan et pinguis hortos quae cura colendi / ornaret canerem..; /// nec sera comantem / narcissum aut flexi tenuissem vimen acanthi*; in prothasi coni. potentialis significat id, quod subiectum enuntiati facere potest, quia id tantum ex voluntate

eius suspensum est ; coni. impf. in hypothasi indicat, eam rem, quae ex voluntate subiecti pendebat et fieri poterat, nunc iam nullo modo fieri posse, cum subiectum (poëta) omnino eam rem talem esse non putet, quae versibus suis digna sit , in altera hypothasi, — quae satis longo intervallo a priore distat, — iam id, quod in priore hypothasi praesenti tempore expressum erat, in praeteritum translatum est, qua re modus irrealis distinctius et clarius redditur.

Sin autem poëta dicere vult, aliquid certe futurum esse, dummodo id peractum sit, quod in prothasi positum est, indicativum in hypothasi adhibet. Itaque cum indic. praesentis in hypothasi: E. IX, 37 s, X, 64 ss, G. II, 42 ss: *non ego cuncta meis amplecti versibus opto, / non mihi si linguae centum sint oraque centum, / ferrea vox*; sed hic non tam condicionem quam potius concessionem prothasis continet; clare elucet certus eventus in: A. I, 372 ss: *o dea, si prima repetens ab origine pergam / et vacet annalis nostrorum audire laborum, / ante diem clauso componet Vesper Olympo*, G. IV, 454 ss, A. II, 261 s, V, 229 s, 346 s, XII, 233, 783, Ci. 155 s. Cum indicat. futuri: G. II, 49 ss, III, 10 s, A. XI, 792 s, XII, 204 s.

Perfectum: in hypothasi indicat. praesentis: G. IV, 77: *sin autem ad pugnam exierint*; hypothasis invenitur versu 86: *hi motus animorum atque haec certamina... quiescunt*, sed hic etiam indic. fut. ll. statuere possumus; similiter G. IV, 28 s (cum imperf. praesentis in hypothasi).

De modo irreali in enn. condic.

Modus irrealis significat: Si id fieret, quod condicione positum est, etiam aliam rem fieri necesse est; quia autem res condicione praeoccupata fieri non potest, etiam altera non fit. Itaque rem aliquam sive actionem veritati prorsus contrariam ponimus et ex ea conjecturam facimus de alia re. Modus irrealis tantum duo tempora exhibit: imperfectum et plusquamperfectum. Coniunctivus imperfecti actionem praesentem, coni. plusquapi. actionem praeteritam reddit.

Itaque ad rem designandam, quae veritati prorsus contraria est, Romani praeteritum tempus usurpabat et quidem coniunctivum potentialem praeteriti, quia id, quod non fit vel fieri non potest, pro praeterito iam habebant: sicuti etiam rem aliquam optatam, quam sciebant fieri non posse, secundariis temporibus exprimebant, nam omniuo tum demum de re aliqua dicere

possumus, eam fieri non posse, si eam iam praeterito tempore non factam esse cogitaverimus; quae res autem fit aut futura est, de ea nihil certi dicere possumus.

Imperfectum, cum coni. impf. in hypothasi. E. X, 37 ss: certe sive mihi Phyllis sive esset Amyntas / seu quicumque furor, ... // mecum inter salices, lenta sub vite iacet; G. II, 343 ss, A. IV, 311 ss, 328 ss, 340 ss: *me si fata meis patarentur duceat vitam / auspiciis et sponte mea componere curas, / urbem Trojanam primum dulcisque meorum / reliquias colerem: Priami tecta alta manerent / et recidiva manu posuisse Pergama victis;* hic imperfectum actionem describit, quae eo tempore fit, quo subiectum loquitur, plusquamperfectum unum punctum praeteriti temporis notat; V, 51 s, VI, 34, VIII, 510 s, X, 324 ss: *tu quoque Cydon, //... miserande iaceres, ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci / progenies, septem numero septenaque tela coniunt;* hic coni. impf. in prothasi in indicativum abit et altera prothasis quodam modo appositio est, quae ad vocem cohors refertur; 613 s, XI, 173 s: *tu quoque nunc stares immannis truncus in armis, / esset par aetas et idem si robur ab annis, / Turne;* in prothasi coni. impf. pro coni. plsqupf. repraesentationis causa invenitur; eandem repraesentationem habemus etiam in coniunctivo optativo vv. 153 et 162, Ci. 13 ss.

Cum coniunct. plsqupf. in hypothasi. A. II, 291 s: *si Pergama dextra defendi possent, etiam hac dextra defensa fuissent;* IV, 15 ss, V, 397 ss. — Cum indic. praes. A. 522 s: *non tali auxilio nec defensoribus istis / tempus eget, non, si ipse meus nunc adforet Hector.* — Cum indicat perfecti: G. I, 197 s. — Cum indicat. imperfecti. G. II, 132 s: *et, si non alium late iactaret odorem, / laurus erat;* hic poëta de arbore quadam dicit, quae in India crescit et lauro simillima est.

Plusquamperfectum. Cum coni. plusqupf. in hypothasi: E. III, 15: *si non aliqua nocuisses, mortuus esses,* A. II, 641 s, V, 232 s, VIII, 396 s, IX, 757 ss, XI, 118, 285 ss, Ci. 128 ss, 277 ss. — Cum coni. impf. in hypothasi: E. IX, 14 s: *qod nisi me quacumque novas incidere lites / ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix, / nec tuus hic Moeris nec viveret ipse Menalcas;* plusquamperfectum eventum actionis et statum rei significat, qui eo eventu effectus est, eumque ante oculos, sed praeterito tempore ponit; imperfectum actionem ipsam

describit; verbis *nisi monuisset* ipsum eventum actionis spectamus; actionem ipsam non curamus; tantum scire volumus, monueritne cornix an non; statum praeterito tempore effectum intellegere volumus, cum unum praeteriti temporis momentum eximus et ab omnibus antecedentibus et sequentibus momentis secludimus; tum ex hoc statu nostram coniecturam facimus: non viveret Menalcas. His verbis iam novam actionem indicamus, quae etiam tum durat, cum hoc loquimur, nos actioni ipsi admiscemur et quasi in mari invenimur, nam imperfectum actionem significat, quae sine initio et fine in longitudinem et latitudinem patet. Itaque plusquamperfectum statum alicuius rei praeterito tempore effectum, imperfectum actionem novam indicat, quae ex eo statu nascitur et usque ad nostrum tempus durat. Apud Vergilium plura eius modi exempla habebimus, ubi utraque tempora inter se ea notione, quam explicavimus, coniuncta sunt; ita etiam A. IV, 327ss; VII, 808 ss; XI, 285 ss. — Certus eventus in hypothensi redditus est indicativo perfecti (perf. histor.): A. II. 432 ss: *testor in occasu vestro nec tela nec ulla / vitavisse vires, Danaum et, si fata fuissent, / ut caderem meruisse manu;* hic infinitivus perfecti in oratione obliqua natus est ex indicativo perfecti orationis rectae; nam si in oratione recta coniunctivus imperfecti aut plusquamperfecti fuisset, in oratione abliqua infinitivum, qui in — *urum esse* aut — *urum fuisse* exiret, haberemus. Conditio: *st fata fuissent* fere vim optativi prae se fert neque arcte cum infinitivo *meruisse* cohaeret ita, ut ipsa per se quasi denuo ex mente Aeneae interpolatum enuntiatum cogitari possit; nam dicere etiam poterat Aeneas hoc loco: *utinam fata fuissent!* Sed hoc etiam saepe fit, ut conditio ad notionem coniunctivi optativi prope accedat. Nam, ut iam supra diximus, modus irrealis nihil aliud est nisi coniunctivus optativus, qui significat rem optatam fieri non posse et propterea eam in praeteritum tempus reponit. Quo modo coniunctivus optativus, imprimis cum particulis coniunctus, in enuntiatis condicionalibus munere fungatur, quod prothaseos proprium est, docet nos, ut unum argutum afferamus, exemplum: Ci. 296 ss: *atque utinam celeri ne tantum grata Diana / venatus essem virgo sectata virorum / Cnosia huc Partho contendens spicula cornu! / Dictaeos ageres ad gramina nota capellas;* vel A. XI, 584 ss, ubi optata res verbo *yellem* exprompta est; vel etiam A. VIII, 596 ss. In ceteris enuntiatis condicionalibus vis optativa in prothasi iam non tam clare appareat:

IV, 604; V, 355 s; VI, 870 s; XI, 112 s. Huc refero etiam exemplum A. IX, 140 s: *peccare fuisse / ante satis, penitus modo nunc genus omne perosos / femineum*; sensus huius loci hic est: si Troianos sui peccati paenituisse (i. e. eorum iniuriae, quam Atridis Helena rapta intulerant), omne nunc femineum genus odisse deberent; hypothesis mutata est in acc. c. inf., qui e prothasi nunc pendet; prothasis autem speciem enuntiati primarii accepit, ita ut coni. plusqupf. hic vim coniunctivi iussivi teneat.— Cum indicativo imperfecti in hypothesis: VI, 358ss; 537 ss; VIII, 522 s: *multaque dura suo tristi cum corde putabant, / ni signum caelo Cytherea dedisset aperto*; imperfectum significat hoc loco non actionem, quae e statu priore nascitur, sicuti hoc adhuc semper factum est, sed actionem, quae perfecta non est, quia alia in prothasi notata et uno temporis puncto peracta eam interruptum; sed Cu. 159 s. imperfectum et plusquamperfectum suo iure coniuncta sunt. — Cum indicat. plusqupf. in hypothesis: A. II, 54 ss: *et si fata deum, si mens non laeva fuisse — / impulerat ferro Argolicas foedare latebras: / Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres*; indic. plsqupf. significat. Laocoontem certe Troianos impulsurum fuisse, ut ferro foedarent Argolicas latebras, si mens non laeva fuisse, poëta quasi iam foedatum equum videt; coni. impt. in altera parte rem significat, quae ad tempus refertur, quo subiectum loquitur, et veritati repugnat neque exsistit.

b) Hypothasis est adiectivum, participium vel alia vox.

Praesens. A. IX, 803: *aeriam caelo nam Iuppiter Irim / demisit germanae haud mollia iussa ferentem, / ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis*; hypothesis est: *haud mollia*.

Perfectum. G. II, 458 s: *o fortunatos nimium, sua si bona norint, / agricolas*; hic etiam coni. optativus particula *si* instrutus statui potest; cf. pag. 33.

Imperfectum. G. IV, 489: *ignoscenda quidem, scirent i ignoscere manes*.

Plusquamperfectum. E. VI, 45 s: *fortanatam is, nunquam armenta fuissent, / Pasiphaen nivei solatur amore invenci*; A. IV, 657 s; IX, 337 s; Cu. 292 s.

c) Hypothasis omnino deest.

Praesens. E. V, 9: *quid, si idem certet Phoebum superare canendo?*

Imperfectum. E. IX, 45: *numeros memini, si verba tenerem; enuntiatum numeros memini pro hypothasi non habeo.* quia nullus conexus logicus inter hoc enuntiatum et sequens: *si verba tenerem interest; immo vero hypothasis supplenda est, ut: et canerem vel simile;* A. X, 628 s.

Plusquamperfectum. E. I, 16 s: *saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fecisset, / de caelo tactas memini praedicer quercus;* A. V, 410 s.

d) De enuntiatis conditionalibus, in quibus prothasis deest.

Quattuor exempla exstant, in quibus modus irrealis inventur et ipse per se contare videtur; invenitum: impf. A. III, 490 s; XII, 810 ss; plsqu pf. A. IX, 704 s; XI, 567 s. Sed haec exempla enuntiatis conditionalibus adnumeramus, in quibus prothasis aut supplenda est ut: A. III, 490 s: *et nunc aequali tecum pubesceret aevo, si viveret; si militer XI, 567 s; XII, 810 ss; aut formam enuntiati primarii tenet, ut A. IX, 704 s: neque enim iaculo vitam ille dedisset, / sed magnum stridens contorta phalarica venit.* Itaque modus irrealis, qui in enuntiatis primariis ipse per se existat, apud Vergilium non invenitur: cf. pag. 21.

e) De enuntiatis conditionalibus post verba *conandi, deliberandi, interrogandi, similia.*

Haec exempla extremo loco in generibus enuntiatorum conditionalium enumerandis ponimus, quia condicio ad interrogacionem accedit, ita ut haec enuntiata non proprie enuntiata conditionalia dicantur.

Praesens. E. I, 56 s: *nemorum iam claudite saltus, / si qua forte ferant oculis sese obvia nostris / errabunda bovis vestigia;* G. III, 331 ss; A. I, 17 s; 180 s; IV. 84 s; 110 s; VI, 77 ss; X, 458 s; XI, 528; XII, 761 ss.

Imperfectum. A. IX, 172 s: *quos pater Aeneas, si quado adversa vocarent, / rectores invenum et rerum dedit esse magistros;* 512 ss; Cu. 317 s.

Plusquamperfectum. A. II, 94 ss; 135 s; 756 s.

6.

De enuntiatis concessivis.

Particulae inveniuntur: *licet, quamvis, cum.* Coniunctivus est coni. concessivus, quamquam post particulas *licet, quamvis* utpote

post verba, quae enuntiatum subst. exspectati exitus desiderabant, an tiquiore tempore coniunctivus optat. exstabat.

a) *Licet.*

Verbum impersonale *licet* postea in concessivam particulam abiit. Semper igitur cum primariis temporibus iungitur.

Praesens. A. XI, 348 s: *licet arma mihi mortemque minetur*; 438 s; Cu. 5.

Perfectum. A. VI, 802 ss;

b) *Quamvis.*

Quamvis, = *quam + vis* (2. sg.) apud Vergilium non solum cum coni. praes., sed etiam imperfecti et plusquamperfecti coniungitur.

Praesens. E. IV, 55 ss: *non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus, / nec Linus huic mater quamvis atque huic pater adsit, / Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo*; G. I, 38: II, 120 ss; 306; 387; IV, 207; A. III, 454 s; Ci. 18 s.

Imperfectum. E. I, 33 ss: *quamvis multa meis exiret yi ctimia saeptis, / pinguis et ingratae premeretur caseus urbi, / non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat*; II, 16; A. VIII, 379.

Plusquamperfectum. E. VI, 50 s; A. VIII, 379 s: *quamvis et Priami deberem plurima natis / et durum Aeneae flevisse saepe laborem*; in altero enuntiato positum est plusquamperfectum, quod singulis praeteriti temporis momentis finitam actionem flendi significat; quapropter arcte cum adverbio *saepe* cohaeret; in priore enuntiato imperfectum descriptivum suo iure invenitur.

c) *Cum.*

De notione particulae *cum* cf. pag. 27 s. G. I, 118: ...*haec cum sint hominumque boumque labores*; A. V, 807 ss; Cu. 376.

7.

De enuntiatis interrogativis indirectis, quae dicuntur.

Antiquiore tempore, quo in lingua Latina ratio iungendi enuntiata per hypotaxin quae dicitur nondum in usum venerat (cf. pag. 21 s), omnia obliqua enuntiata interrogativa notionem enuntiatorum primiorum habebant et tantum indicativum modum admittebant. Postea in eis tantum coniunctivus modus proba-

batur. Sed apud Vergilium etiam multa exempla exstant, in quibus indicativus invenitur, imprimis post imperativos: *vide, aspice, similes.* Exempla huc referenda iam pag. 8 s. memoravimus, ubi de coniunctivo in universum tractavimus.

Ut enuntiatum substantivi vices explens in duas partes primitivas divisimus: 1. *rogo te;* 2. *ut dicas!* (coni. optat. vel *dicas* coni. iussiv.) = *rogo te, ut dicas,* ita etiam in enuntiatis interrogativis duas easdem partes reperire possumus: *aspice, quam magnus sit* = 1. *aspice,* 2. *quam magnus est!* In altera parte vis exclamativa exsistit, quae semper interrogationi antecedit, nam si de aliqua re aliquid interrogamus, noster animus antea quodam modo affectus sit necesse est et miretur. Si dico: *aspice! quam magnus est!* rem extra me positam obiectivo modo qui dicitur referto nec mihi ipsi cum re aliquid commune est; contra in enuntiato: *aspice, quam magnus sit* iam animi affectum indico: *aspice; et dic mihi, quid tu de hac re putas;* *nam mihi mira quidem magnitudo eius videtur.* Ad hunc animi motum exprimendum coniunctivus sane aptus erat sive, ut clarius dicamus, sermo coniunctivum modum creavit, et indicativus pristinam suam vim abtinuit.

In statuendis generibus, in quae omnia enuntiata interrogativa dispertivi, semper verbum finitum respexi, e quo enuntiatum interrogativum pendet. Nam v. fin. enuntiati primarii in unum quodque enuntiatum interrogat. sui proprium colorem infert. Profecto alia vis inhaeret enuntiato interrogativo, quod e verbo *quaero* pendet, ut: *quaero te, quid heri feceris,* ubi coniunctivus est coni. potentialis et post interrogationem responsum exspectatur; alia vero vis in enuntiato interrogativo apparet, quod e verbo *delibero* pendet, ut: *delibero, quid mihi faciendum sit,* ubi iam nullum responsum exspectatur et coniunctivus sincerus coni. dubitativus est, qui e 1. persona sg. orationis rectae post verbum *delibero* in 3. personam sg. mutatus est; et iterum alia vis propria est enuntiati interrogativi, quod e verbis eiusmodi ut *video* pendet, ut: *video, ut properes;* similia.

Itaque non sumus ingressi viam a Draegero monstratam, qui in enuntiato primario, e quo enuntiatum interrogativum pendet, modum, tempus, personam respexit. Cuius viri docti materi a historica rerum ab ipso in unum copiose collata et in ordine m digesta adiutrice nixi naturam ipsam rerum penetrare et investigare conati sumus. Quid enim refert ad naturam coniunctivi

explicandam, utrum dicamus: *vides ut alta stet nive candidum Soracte*, an: *vide ut... stet...*; aut iterum utrum dicamus: *quaero te, cur veneris*, an: *quaeris me, cur venerim*; similia. Quae partitio tantum formam spectare nec rem de coniunctivo attingere nobis videtur. Nullum enim discrimen interest inter utraque exempla alterius paris; quod tamen invenimus inter utraque paria exemplorum, ut etiam inferius explicaverimus.

a) De enuntiatis interrogativis post verba: *quaero, interrogo, rogo, oro, flagito, precor*, similia. His verbis ad numero etiam imperativos: *dic, fare*. Post omnia haec verba vel responsum exspectatur vel omnino eventus aliquis desideratur, quem non nos ipsi sed alius homo aut res efficit. Quae enunciata recte interrogativa dicuntur. — E. II, 19: *nec, qui sim, quaeris, Alexi*; III, 105 (*dic*); 107: *dic, quibus in terris inscripti nomina regum / nascantur flores*; VIII, 62 (*dicite*); G. II, 227; 273 s: *collibus an plano melius sit ponere vitem, / quaere prius*; sed verba: *quaero, requiro* ea notione, quam in duobus ultimis exemplis tenent, etiam verbis: *considerandi et deliberaundi* ad numerari possunt, si non tam eorum formas quam rem spectamus, quam significant; contra in sequentibus exemplis iam propria notione haec verba redeunt: G. II, 288: *forsitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras*; A. I, 749 s (*rogitans*); II, 506 (*requiras*); III, 59: *quae sit sententia posco*; 100 (*quaerunt*); 144 ss (*veniam precari*); II, 123 s (*flagitat*); V, 291 s (*invitat*); 485 s (*invitat*); VI, 389 (*fare*); 531 (*fare*); 710 s (*requirit*); VIII, 532 s (*quaere*).

b) De enuntiatis interrogativis post verba *considerandi et deliberaundi*.

Eventus actionis iam in nobis ipsis positus, quia nos ipsos quaerimus, cum rem aliquam perpendimus. Nam aliud profecto est: *quaero te, quid facias*, et aliud: *considero, quid facias*, In priore exemplo responsum ab eo, quem quaero, exspecto; in altero vero, si iam responsum aliquod habere volo, ego ipse mihi dem necesse est. E. III, 28 s: *quid posset uterque, vicissim / experiamur* (non possumus facere, quin moneamus, hic coniunctivum imperfecti post praesens enuntiati primarii extare); A. I, 76 (*explorare*); 307 (*explorare*); 516 ss (*speculantur*); II, 564 (*lustro*); V, 701 ss (*versans*); VI, 160 ss (*vario sermone serebant*); 198 (*observans*); VII, 131 s (*vesiigemus*); IX, 227 s (*consilium habebant*); X, 285 s (*secum versat*); 481: *aspice, num mage sit nostrum penetrabile telum*; verbum

aspice hic animi quandam actionem significat, quam ob rem etiam sequens enuntiatum, quod ex eo verbo *aspice* pendet, particula interrogativa *num* effertur; aliud esset, si diceremus: *aspice, ut mage sit n. p. t.*; 680 ss (*fluctuat*); XI, 561 (*temptat*); 748 s (*rimatur*).

c) De enuntiatis interrogativis post verba: *cognosco, video, intellego, miror, vereor*; similia.

Haec verba iam eventum actionis, quam verba *considerandi* et *deliberandi* notabant, et statum animi significant. Nam si dico: *delibero, quid sit*, animus meus in actione occupatus est; sin autem enuntio: *cognosco, quid sit*, hanc actionem iam perfectam esse indico. — E. IV, 27: *quae sit poteris cognoscere virtus*; 52 (*aspice*); G. I, 51 ss (*cura sit*); 335 ss (*sidera serva*); II, 105 ss (*discere*); 248 (*discimus*); 479—482 (*caeli vias et sidera monstrant*); G. III, 23 s (*videre*); 250 (*vides*); A. I, 466 ss (*videbat*); 676 (*nostram accipe mentem*); II, 75 (*memoret*); 350 (*videtis*); 596 (*aspicies*); III, 584 (*videmus*); IV, 39 (*venerit in mentem*); 560 (*cernis*); V, 474 ss (*cognoscite*); 737 (*disces*); VI, 574 (*cernis*); VII, 222 ss (*audiit*); 813 ss (*prospectat*); VIII, 385 s (*aspice*); IX, 18 s (*cernis*); 191 (*percipe*); 420 s (*conspicit*); 722 s (*cernit*); X, 20 ss (*cernis*); XI, 283 s (*credite*); 294 s (*audisti*); 708 (*nosces*); XII, 32 s (*vides*); 917 (*videt*); Ci. 48 (*accipe*); E. I, 36 s (*mirabar*); A. I, 454 ss (*miratur*); 671 s (*vereor*); II, 120 s (*tremor cucurrit*).

d) De enuntiatis interrogativis post alia verba, quae statum animi significant.

In enuntiato: *cognosco, quid sit* verbum *cognosco* statum animi, qui post verbum *deliberandi* exsistit, indicat et actionem ipsam *deliberandi* iam perfectam esse dicit; attamen aliquid de actione ipsa stringit et in se recipit, ita ut continuatio inter verba *delibero* et *cognosco* plane perspicua sit et facile restitui possit. In enuntiato: *scio, quid sit* verbum *scio* itidem animi statum indicat, sed hic iam cum actione *deliberandi* nun cohaeret et non solum a nobis ipsis sed etiam ab aliis hominibus vel rebus effectus esse potest. Itaque hos gradus statuimus in verbis distinguendis, quae in enuntiatis interrogativis e semet suspensis coniunctivum requirunt: 1. *deliberationem*, 2. *cognitionem*, 3. *scientiam*. Ad hunc tertium statum significandum imprimis nomina (substant., adiect.; particip.) apta sunt, quippe quae ab actione ipsa longissime distent. — G. III, 289 s; *nec sum animi dubius, verbis ea*

vincere magnum / quale sit; I. 24 ss (incertum est); III, 667 ss (nota tibi); A. I, 718 (inscia); 218 s (dubii); II, 799 s (animis opibusque parati); III, 7 (incerti); V, 6: notum, furens quid femina possit; V, 95 s (incertus); VIII, 15 s (manifestus); X, 108: Tros Rutulusne fuat, nullo discrimine habebo; XI, 154 s (ignarus); 310 s: cetera qua rerum iaceant perculta ruina, / ante oculos interque manus sunt omnia vestras; 321 ss (incertum); 726 ss (fata imponit); Cu. 191 (dubium). — Verba, quae hoc referenda sunt, sunt tantum scio et novi: E. III. 43: nunc scio, quid sit Amor; G. IV 392 s: novit namque omnia vates, / quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur; A. III, 652: huic (scil. classi) me, quaecumque fuisse, addixi; hic est supplendum v. finit. ut: quamquam nesciebam; VI, 513 s (nosti); XI, 345 (scire); XII, 143 ss (scis); 657 s: mussat rex ipse Latinus, / quos gencros volet aut quae sese ad foedera flectat; hic potius statum quam actionem animi vox mussat significare mihi videtur, quia hoc nuntius de Latino rege narrat et statum rerum describit, quem Lavinii apud cives et regem invenerit: idem statuo v. 718 s: stat pecus omne metu mutum mussantque iuvencae, / quis nemori imperitet, quem tota armenta sequantur; hic vox mussant idem significat atque nesciunt.

e) De enuntiatis interrogativis post verba dicendi et declarandi.

Quae verba omnibus ante allatis verbis prorsus contrariam notionem tenent in rebus, quae ad vim interrogativam enuntiati de eis pendentis pertinent. Nam si enuntio: *dicam, quid sit*, omnino responsum nullum desidero, nam profecto res mihi certa est, si de ea dicere volo; immo vero responsum alteri do. Quam ob rem enuntiatum interrogativum, quod ex his verbis pendet, in tales duas partes dissolverim: 1. alter homo interrogat me: *quid est?* 2. ego respondeo: *dicam tibi*. Sin autem interrogationem ab altero homine factam iterum recipio, ita ut ex enuntiato: *dicam* eam suspensam faciam, coniunctivo iam utar necesse est, quia haec interrogatio iam non vera et sincera, sed ex mente mea pendet; itaque enuntiatum *dicam, quid sit* accipiemus. — E. III, 42 s: *descripsit* (= dixit, demonstravit) *radio totum, qui gentibus orbem, / tempora quae messor, quae curvus arator haberet*; VI, 31 ss (*canebat*); 43 s: *his adiungit Hylan nautae quo fonte relictum / clamassent*; hic vox aliqua demonstrandi ut *canebat* supplenda est; 65 ss (*canit*); 78 ss (*loquar*); G. I, 1 ss

(*canere*); 160 (*dicendum*); 353 ss (*statuit*); 461 ss (*signa dabit*); II, 118 ss: *quid tibi referam...*, *vellera...* *ut foliis depectant tenuia Seres?* [proximo versu iam indicativum habemus: *aut quos Oceano propior gerit India lucos*]; 177 s; etiam hic verbum dicendi supplendum est; 270 ss: *ut, quo quaeque modo steterit*, ... / ... *restituant* (= significant); III, 158 ss (*notas inurunt*); IV, 537 (*dicam*); A. I, 8 ss (*causas memora*); 331 s (*doceas*); 742 ss (*canit*); II, 3 ss (*renovare dolorem = cum dolore logui*); 74 s (*fari*); 77 s (*fatebor*); III, 458 ss (*expediet*): 608 s (*fari*); IV, 115 s (*docebo*); V, 706 s (*responsa dabat*); 748 (*edocep*); VI, 756 ss (*expediam*); 890 ss (*memorat*); VII, 37 ss (*expediam*); 641–644 (*cantus movete*); VIII, 50 s (*docebo*); 288–293 (*ferunt*); IX, 525 ss (*canenti*); X, 149 ss (*memorat*); 163 (*cantus movete*); XI, 218 s (*decernere*); 240 (*fari*); 249 s (*docemus*); 314 s (*expediam*); VIII, 15 ss (*edoceat*). — Nomina quae notionem verbi declarandi excipiunt: G. II, 103 s: *sed neque quam multae species nec nomina quae sint, / est numerus*; IV, 283 ss: *tempus est Arcadii memoranda inventa magistri / pandere.* *quoque modo caesis iam saepe invencis / insincerus apes tulerit crux*; A. V, 789 s: *ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis / quam molem subito excierit*.

f) De enuntiatis interrogativis, in quibus nulla vis interrogativa inest.

In his enuntiatis causa interrogationis redditur, propterea interrogatio ipsa repetitur. Interrogatio est: 1. *cur* (= quod) *dicis?* Responsum: 2. *nihil*; et cum repetita interrogatione: *nihil est, quod (= cur) dicam*: cf. pag. 40 — Hic iam omnino de interrogatione non agitur, sed de eius causa; interrogatio ipsa sententiam primariam definit et describit sicuti attributum. Vel: *habeo, cur timeam = causam habeo, quae me cogit, ut timeam.* — E. III, 48: *nihil est, quod pocula laudes*; II, 2: *nec, quid speraret, habebat*; G. IV, 282: *nec, genus unde novae stirpis revocetur, habebit*; A. XII, 11 s: *nihil est, quod dicta retractent / ignavi Aeneadae nec, quae pepigere, recusent.*

8.

De enuntiatis modalibus.

Coniunctivus in enuntiatis modalibus semper coni. potentialis est; res, quam significat, plane incerta et tantum ex mente

subiecti (i. e. loquentis hominis) cogitata est. Apud Vergilium, praecipue in Aenete, plurima enuntiata modalia in comparationibus inveniuntur; sed hae maximam partem indicativum exhibent, qui modus epicae poësis proprius est, nam res vividis coloribus depingit.

Quia exempla huc referenda in genera certa distribui non possunt, iam omnia infra afferemus ipsaque pro se loquantur, cum nos non habeamus, quod de eis dicamus. Tantum tempora distinximus.

Praesens. A. IV, 669 ss: *resonat magnis plangoribus aether, / non aliter, quam si inmissis ruat hostibus omnis / Carthago aut antiqua Tyros flammaeque furentes / culmina perque hominum volvantur perque deorum;* VI, 470 s; VIII, 243 ss; XII, 124 s.

Imperfectum. A. VI, 200: *pascentes illae tantum prodire volando, / quantum acie possent oculi servare sequentem;* II, 438 ss.

Perfectum. A. XII, 67 ss: *Irdum sanguineo veluti violaverit ostro / si quis ebur aut mixta rubent ubi lilia multa / alba rosa, talis virgo dabat ore colores;* coniunctivus perfecti in priore enuntiato rem tantum a poëta cogitatam (perfectum propterea, quod poëta quasi iam effectum statum videt), coni. praes. in altero enuntiato rem iam vere exstantem significat.

Plusquamperfectum mixtum cum.

Imperfecto. A. VII, 808 ss: *illa vel intactae segetis per summa volaret / gramina nec teneras cursu laesisset aristas, / vel mare per medium fluctu suspensa tumenti / ferret iter celeris nec tingueret aequore plantas;* (de usu temporum confer, quod pag. 32 ad A. IV, 340 ss, pag. 32 ad E. IX, 14 s, pag. 36 ad A. VIII, 379 s dictum est).

9.

De coniunctivo in oratione obliqua quae dicitur positio.

Orationem obliquam sive indirectam intellego eam esse, qua verba alterius personae a subiecto enuntiati referuntur ita, ut e verbo finito, quod subiectum edixit, suspensa sint. Antiquiore tempore verba ab altero homine dicta directe referebantur i. e. ita, ut audita erant. Postea autem, cum iam coniunctivus in usu erat,

haec verba iam sicuti aliquid cogitatum pronuntiabantur. Itaque nuntius venit ad senatum et refert hostis verba: *date arma*. Postea autem verba haec a nuntio ex ipsius mente cogitata referabantur: *hostis dixit, arma darent*. Unum exemplum apud Vergilium inveni, in quo hic pristinus modus alterius sententiae redendae observari potest: A. XII, 452 s (poëta narrat de sidere, quod a coelo abruptum in terram cadit et agricolis malum prodigium est; deinde haec dicit): *miseris, heu, praescia, longe / horrescunt corda agricolis, dabat illa ruinas / arboribus stragemque satis, ruet omnia late, — ubi dabit, ruet ex mente agricultae dicta sunt et verbis *praescia*, horrescunt explicandis inserviunt sive potius ex his pendent*. Nos acc. c. inf. diceremus.

Hoc loco afferam exempla, in quibus ob eam tantum causam coniunctivus exstat, quia in oratione obliqua invenitur. Exempla autem, in quibus ad constantem Vergilianum usum coniunctivum exspectamus, etiamsi in oratione recta essent, ut in enuntiatis consecutivis aut finalibus, hic non enotavimus, cum iam de iis supra suo loco memoratum esset. Ceterum tantum unum exemplum exstat, de cuius coniunctivo dubium est, utrum oratione obliqua exigatur an etiam in oratione recta necessarius fuerit, quod est *cum* narrativo vel potius temporali instructum: A. VII, 735 s: *nec tu carminibus nostris indictus abibis, / Oebale, quem generasse Telon Sebethide nympha / fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret, / iam senior*; hic igitur incertum est, utrum Vergilius coniunctivum posuerit, etiam si ex sua mente dixerit, an indicativum.

Ceterum haec sunt exempla cum coniunctivo orationis obliquae et haec tempora, quae subiectum enuntiati ahibusset, si poëta rem ex sua mente enarravisset.

Praesens. G. I, 415 s: *haud equidem credo, quia sit divinitus* (sicut vulgo creditur) *illis / ingenium aut rerum fato prudentia maior*; A. IV, 192 s: *pariter facta atque infecta canebat: / venisse Aeneam Troiano sanguine cretum, / cui se pulchra viro dignetur iungere Dido*; in oratione recta coniunctivus hic, ut Vergilianus usus docet, necessarius non est; V, 651; 288 ss; Ci. 63 s.

Imperativus Praesentis. A. IV, 289—291:

Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Serestum: / classem aptent taciti sociosque ad litora cogant, / arma parent et, ... /

dissimulent; V, 550; VI, 392 ss; IX, 42; X, 48 s; XI, 103 s; 826; XII, 389 s.

Perfectum. A. XII, 206 s: *atque equidem memini* — ... / *Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris / Dardanus Idaeas Phrygiae penetrarit ad urbes*; 765 ss.

Futurum. I. A. II, 178; *nec posse Argolicis excindi Pergama telis, / omina ni repetant Argis numenque reducant*; IV, 229 ss; VIII, 15; 148 s; 535 s; Ci. 247 ss.

Futurum II. A. II, 189 ss: *nam si vestra manus violasset dona Minervae, / tum magnum exitium* ... / ... *Priami imperio Phrygibusque futurum*; 192; IX, 41; X, 49, Ci. 122; 365; 421.

Imperfectum. A. VIII, 129 s: *non equidem extimui, Danaum quod ductor et Arcas / quodque ab stirpe fores geminis coniunctus Atridis*; 650; V, 590 ss.

Plusquamperfectum. A. V, 621 s: *fit Beroe, Tmarii coniunx longaeva Dorycli, / cui genus et quondam nomen natique fuissent*; VIII, 323 ss; Cu. 175 ss; Ci. 529 ss.

Itaque si Vergilianum coniunctivi usum in universum spectamus, haec summatim dicere possumus:

1. Vergilius in coniunctivo usurpando cum aliis excellentibus florentis rei publicae et Augusti tempore viventibus scriptoribus convenit.

2. His tantum rebus ab eis differt:

a) In enuntiatis interrogativis obliquis praeter coniunctivum etiam indicativum usurpat, imprimis post imperativos; cf. pag. 8 ss.

b) Semel in oratione obliqua indicativum ponit; cf. pag. 43 s.

c) Coniunctivus concessivus in enuntiatis primariis tantum terredit, bis cum praesenti tempore, semel cum plusquamperfecto coniunctus; cf. pag. 21.

d) Particula *forsitan* cum indicativo primariorum et secundariorum temporum usurpatur; cf. pag 2 s.

e) Enuntiata concessiva cum coniunctivo per pauca exstant eaque tantum particulis *licet, quamvis, cum* exornata sunt; cf. pag. 35 ss.

f) Modus irrealis in enuntiatis primariis non invenitur; cf. pagg. 35 et 21.

g) Coniunctivus optativus et iussivus post verba *oro*, *rogo*, *cupio*, similia, ita usurpatur, ut viam enuntiatis finalibus muniat nondum particula *ut* instructis ; cf. pag. 22 s.

h) Coniunctivus optativus et iussivus saepe negativa particula *neque pro neve* cum antecedenti enuntiato coniunguntur ; cf. pagg. 18 s et 2 ss.

i) Semel coniunctivus optativus cum negatione *non* invenitur ; cf. pag. 18 s.

k) Semel in enuntiato finali pronomen *quisquam* post negationem *ne* positum est ; cf. pag. 26.

l) Semel post praesens in enuntiato primario coniunctivus imperfecti in enuntiato consecutivo exstat ; cf. pag. 24.

m) Bis plusquamperfectum in enuntiato consecutivo usurpatum est ; cf. pag. 24.

n) Semel invenitur plusquamperfectum in enuntiato finali ; cf. pag. 26.

o) *Cum* narrativum cum coniunc. plusquamperfecti non invenitur ; altera ex parte *cum* narrativum cum coni. praesentis occurrit ; cf. pag. 28.

Ч а с т ь у р я д о в а.

I. Учительский збір

з кінцем шкільного року 1908/1909.

а) Учителі і розклад предметів обовязкових.

Директор :

Недільський Софрон в VI. р.

Учителі :

1. Біленський Ярослав, заст. учителя, господар II в класі, учив руского язика в кл. I а, I в, II в, німецького язика в кл. I а, II в — 20 годин тижн.

2. о. Войтіховський Антін, професор в VIII. р., совітицький епископ. Консисторії, учив релігії в класах IV а, IV б, V а, V б, VI а, VI б, VII а, VII б і VIII — 18 годин тижн. і відголосував по 2 ексорті.

3. Галібей Стефан, заст. учит., господар П б класі, учив латинського язика в П б класі, математики в класах I в, I г, II а, II б — 20 годин тижн.

4. Гнатишак Лев, професор, завідатель рускої бібліотеки для учеників висшої гімназії, учив язика руского в класах III б, VI б, VII а, німецького в класах III б, IV а, каліграфії в класі приготовляючій — 19 годин тижн.

5. Годованець Петро, заст. учит., господар III б класі, учив математики в класах I б, III а, III б, натуральної історії в класах I б, I в, I г, III а, III б — 19 годин тижнево.

6. Головка Григорій, заст. учит., господар III а класі, учив латинського язика в III а класі, польського язика в класах III а, III б, географії і історії в класах I г, III а, III б, V а — 22 години тижн.

7. Гординський Ярослав, професор, завідатель рускої бібліотеки для учеників низької гімназії, учив грецького язика в V б класі, руского язика в класах III а, VI а, VII, логіки в класах VII а, VII б — 18 годин тижн.

8. Губчак Михайло, заст. учит., господар IV' б класі, учив латинського язика в класах II а, IV' б, німецького язика в II б класі — 19 годин тижн.

9. Даниш Никифор, учитель, учив математики в класах V а, V б, VII б, фізики в класах IV' а, IV' б, VII б — 20 годин тижн.

10. Дольницький Лев, професор в VII. р., господар II а класі, учив німецького язика в II а класі, географії і історії в класах I а, II а, V б, VII а, VII б — 21 год. тижн.

11. Козакевич Евген, професор, завідатель учительської бібліотеки, учив латинського і грецького язика в VIII класі — 10 годин тижн.

12. Кузьма Леонтій, професор в VII. р., господар VII а класі, учив латинського язиків в VII а класі, грецького язика в класах IV' а, VII а, VII б — 17 годин тижн.

13. Кутіба Осип, заст. учит., завідатель польської бібліотеки для учеників, учив польського язика в класах IV' а, IV' б, V а, V б, VI а, VI б, VII а, VII б і VIII — 18 годин тижн.

14. о. Лабенський Філіп, заст. учит., господар I в класі, учив релігії в класах I а, I б, I в, I г, німецького язика в I в класі, географії і історії в класах I в, II б, II в — 25 годин тижнево.

15. Лаврів Михайло, заст. учит., господар I а класі, учив латинського язика в I а класі, німецького язика в класах I б і IV' б — 18 годин тижн.

16. Левицький Богдан, учитель, завідатель німецької бібліотеки для учеників, учив німецького язика в класах VI а, VI б, VII а, VII б, VIII — 20 годин тижн.

17. Лепкий Володимир, заст. учит., учив грецького язика в класі III б, руского язика в класах II б, IV' а, IV' б, V а, V б — 20 годин тижн.

18. Миколаєвич Адам, заст. учит., господар I г класі, учив латинського язика в II в класі, руского язика в I г і II а кл. і німецького язика в I г класі — 20 годин тижн.

19. **Мостович Прокіп**, професор, господар V а кляси, учив латинського язика в клясах III б і V а, грецького язика в VI б клясі — 17 годин тижн.

20. **Осуховський Генрих**, учитель, в II. півроці на відпустці.

21. **Попович Дометій**, заст. учит., господар приготовлюючої кляси, учив руского язика в клясах приготовляючій і I б, польського язика в клясах I б, I вг, німецького язика в клясі приготовлючій — 20 годин тижн.

22. **Посацкий Михайло**, учитель, господар VII б кляси, учив латинського язика в VII б клясі, грецького язика в III а клясі, німецького язика в клясах V а, V б — 18 годин тижн.

23. **Примак Теодор**, учитель, завідатель природничого габінету, учив математики в клясі приготовляючій, натуральної історії в клясах I а, II а, II б, V а, V б, VI а, VI б, психіології в VIII клясі — 19 годин тижн.

24. **Рибчук Прокіп**, професор, господар VI а кляси, учив латинського язика в VI а клясі, грецького язика в V а і VI а кл. і руского язика о VII б клясі — 19 годин тижн.

25. **Світлик Остап**, заст. учит., господар VI б кляси, учив латинського язика в VI б клясі, грецького язика в IV б клясі, польського язика в клясах II а, II б, німецького язика в III а клясі — 18 годин тижн.

26. **Смолинський Іван**, заст. учит., учив математики в клясах I а, II в, IV а, IV б, польського язика в клясах приготовляючій, I а, II в — 19 годин тижн.

27. **Танчаковский Ярослав**, заст. учит., на відпустці.

28. **Ткачевич Василь**, заст. учит., учив латинського язика в I г клясі — 8 годин тижн.

29. **Туна Осип**, заст. учит., господар V б кляси, учив латинського язика в I в, IV а і V б клясах — 20 годин тижн.

30. **Чайковский Василь**, заст. учит., господар I б кляси, учив латинського язика в I б клясі, географії в I б клясі і натуральної історії в II в клясі, також руского язика в клясах IV, V, VI, VII тут. ц. к. польської гімназії — 21 год. тижнево.

31. **Чайковский Осип**, учитель, господар IV а кляси, учив географії і історії в клясах IV а, IV б, VI а, VI б, VIII — 19 годин тижн.

32. Шипайлло Роман, учитель, господар VIII кляси, завідатель фізик. габінету, учив математики в клясах VI а, VI б, VII а, VIII, фізики в клясах VII а, VIII — 18 годин тижн.

Помічний учитель:

о. Станецкий Іван, заст. учит. ц. к. гімназії з польським виклад. язиком, учив релігії в клясах приготовляючій, II а, II б, II в, III а, III б — 12 годин тижнево і виголосував по 2 ексорти.

б) Учителі надобовязкових предметів:

1. Гнатишак Лев, я. в., учив каліграфії в 2 відділах — 2 години тижн.

2. Головка Григорій, я. в., учив історії рідного краю в клясах III а, III б — 2 години тижн.

3. Голіговский Антін, професор ц. к. школи для промислу дер., учив рисунків вільnorучних в 2 відділах — 4 години тижнево.

4. Дольницкий Лев, я. в., учив історії рідного краю в клясах VII а, VII б — 2 години тижн.

5. Книш Михайло, учитель нар. школи в Коломиї, учив гімнастики в 8 відділах — 8 годин тижн.

6. о. Лабенький Филип, я. в., учив стенографії в 2 відділах — 2 години тижн.

7. Смолиньский Іван, я. в., учив сьпіву — 4 години тижнево.

8. Чайковский Осип, я. в., учів історії рідного краю в клясах IV а, IV б, VI а, VI б — 4 години тижн.

Замітка: 10 учеників з кляс VI, VII і VIII училося геометр. рисунків враз із учениками тут. польської гімназії.

**II. Зміни в учительськім зборі в шк. році
1908|1909.**

Ц. к. Рада шкільна краєва іменувала учителями тут. гімназії: Михайла Посацького (реєстр. з дня 9. липня 1908. ч. 19768) і Теодора Примака (реєстр. з дня 9. липня 1908.

ч. 19783); професора д-ра Івана Раковського іменувала професором в ц. к. академічній гімназії у Львові (реєстр. з дня 9. липня 1908. ч. 19783) а учителя ц. к. гімназії в Бучачі Никифора Данила перенесла до тутешньої гімназії (реєстр. з дня 15. мая 1908. ч. 17432).

Ц. к. Рада шк. кр. іменувала заступниками учителів в тут. гімназії: Михайла Губчака (реєстр. з дня 19. серпня 1908. ч. 31813) і Адама Миколаєвича (реєстр. з дня 26. жовтня 1908. ч. 32894); перенесла: а) до тут. гімназії заступника учителя в ц. к. гімназії в Бучачі Осипа Кутібу (реєстр. з дня 8. лютого 1909. ч. 7702), б) з тут. гімназії: заст. учит. Дмитра Греголинського до ц. к. гімназії з руск. виклад. яз. в Переяславі (реєстр. з дня 21. жовтня 1908. ч. 53741).

III. Плян науки.

Наука відбувала ся: а) в класі приготовляючій взагалі після пляну, приписаного для IV. класи народних шкіл висшого або міського типу, однак з узгляднем приписів в розпорядженню ц. к. Ради шк. кр. з дня 20 листопада 1904. ч. 25098., б) у всіх інших класах після пляну, що містить ся в інструкціях ц. к. Мін. В. і Пр. з 1900 року і розпорядженнях ц. к. Ради шк. кр.

Виказ лектур.

Латинський язык.

III. класа: R. Cornelius Nepos : Miltiades, Aristides, Themistocles. Cimon, Epaminondas, Pelopidas, Hannibal.

IV. кл. а) С. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico I. 1—29. IV. VI. б) P. Ovidii Nasonis Metamorphos. Philemon et Baucis, Fast. Arion.

V. кл. а) Titi Livii I. 1—20. III. 26—29. IV. 1—7. VI. 34—35. 39—42. XXII. (вибір). б) P. Ovidii Nasonis Metamorph : Quattuor aetates, Diluvium, Orpheus a mulieribus dispergitur, Midas ; Fast : Hercules et Cacus, Romulus Quir., De Roma condita ; Trist : Navigatio, De vita sua ; Epist : Ad ignotum.

VI. кл. а) С. Sallustii Crispi Jugurtha; б) M. Tullii Ciceronis in Catilinam or. I; в) P. Vergilii Maronis Ecloga 1. Laudes vitae rusticae, Aeneid. I. г) С. Julii Caesaris Bell. civ. III. (вибір).

VII. кл. а) M. Tullii Ciceronis In Verrem IV. Pro Archia. De officiis III. б) P. Vergilii Maronis Aeneid. IV, VII, VIII, IX, X.

VIII. кл. а) Q. Horatii Flacci Carm. I. 1, 2, 3, 4, 7, 10, 14, 18, 22, 34, 37. II. 10, 13, 14, 17. III. 2, 29, 30. IV. 5, 12. Epop. 7, 9. Satir. I. 1. II. 6. Epist. II. 1. б) P. Cornelii Taciti Germania 1—27. Histor. I. 1—49.

Грецький язык.

V. кл. а) Ксенофонтова *Ανάβασις* (Хрестом. Фідерера-Макарушки): 1, 3, 7, 13, 16. Кіфос під. 1, 5, 8. б) Гомера Іліади I, III.

VI. кл. а) Гомера Іліади VI, IX, XVIII, XXIII. б) Геродота IX. (вибір). в) Ксенофонтова Спомини про Сократа (Хрестом. і т. д.) 1, 4.

VII. кл. а) Демостена *Οἰκονθ.* III. περὶ εἰρήνης, κατὰ Φίλ. III. б) Гомера Одиссеї I, VI, XI, XXI.

VIII. кл. а) Платона *Απολογία Σ., Κρίτων, Λόγια.* б) Софокля *Αγνήσιη.* в) Гом. Одис. вибрані уступи (з нечит.).

Русский язык.

V. кл. Побіч уступів, поміщених в читанці Лучаковського, читано: (прив.) Оповідання М. Вовчка (вибір), Скит Маяцький А. Могильницького, Страстний четвер Н. Устияновича, Оповідання Стороженка (вибір), Чумаки Карпенка-Карого, Ярошенко Маковея.

VI. кл. Побіч уступів з Старорускої хрестоматії і Оглиду україн. літерат. XIX. в. читано (прив.): М. Грушевський Література і штука на Україні-Русі в старинній добі, Щурат Чернеча республіка на Афоні, О. Барвіньський Церковні брацтва на Русі, Ф. Колесса Огляд народної устної словесності, Квітка Повісти I. II. (вид. „Руска письменність“).

VII. кл. З „Виїмків“ Барвіньского читано виїмки з нар. літер. від Котляревского до Куліша вкл. Прив.: „Руска пись-

менність“ I. IV. О. Кониський Тарас Шевченко, „Кобзар“ Шевченка (вид. Товар. пед.). Маковей П. Куліш.

VIII. кл. Виїмки нар. літер. XIX. в. (по Куліш.) дальше; прив. О. Колесса Столітє обновленя укр.-руської літератури, Тен Фільософія штукп, Франко Мойсей, Нечуй Творп (вібір), Томашівський Вол. Антоновпч, Карпенко-Карпій Бурлака.

Німецький язык.

Крім уступів, поміщених в читанках (для клас V—VII.), читано:

V. кл. Grimm Kinder- und Hausmärchen, Hoffmann Im Schnee begraben, Chamisso Peter Schlemils Wundersame Geschichten.

VI. кл. Voss Luise, Grillparzer Weh dem, der lügt, Leisewitz Julius von Tarent.

VII. кл. Lessing Emilia Galotti (шк.), Goethe Goetz v. Berlichingen (дом.), Schiller Kabale und Liebe (шк.), Lessing Nathan der Weise (дом.).

VIII. кл. Goethe Torquato Tasso (шк.), Schiller Don Carlos (дом.), Grillparzer Das goldene Vliess.

Польский язык.

Побіч уступів в читанках, ще

в V. кл. Mickiewicz Grażyna, Pan Tadeusz, Brodziński Wiesław, Syrokomla Urodzony Jan Dęboróg, Kraszewski Stara baśń, Powrót do gniazda, Sienkiewicz wybrane nowele, Konopnicka wybór poezyi, tak само wybór z pism Reymonta, Orzeszkowej i Żeromskiego.

VI. кл. Kochanowski Trety, Odprawa posłów, Zabłocki Sarmatyzm, Niemcewicz Powrót posła, Pasek Pamiętniki, Rzewuski Listopad, Orzeszkowa Nad Niemnem, Sienkiewicz Trylogia, Szkice Kubali i Szajnochy.

VII. кл. Mickiewicz Konrad Wallenrod, Dziady cz. III. Al. Fredro Śluby panieńskie, Słowacki Lilla Weneda, Kordyan, Żeromski Ludzie bezdomni, Prus Faraon.

VIII. кл. Krasinski Nieboska komedya, Irydyon, St. Tarnowski Studya do historyi literatury polskiej, tak само P. Chmielowskiego i Tretiaka, Poezye Kasprowicza i Tetmajera.

Предмети надобовязкові.

1. Істория рідного краю: в III. IV. VII. класі в обох півроках по 1 годині, в VIII. класі ліш в 1. півроці, а в VI. класі лиш в 2. півроці по 1 годині на тиждень. Училися всі ученики після пляну назначеного ц. к. Радою шкільною краєвою.

2. Рисунки в двох відділах по 2 години на тиждень.

Ученики рисували в I. відділі після нової методи науки вільнопоручних рисунків з таблиці і на таблиці: коло, лінії зігнуті у вісімку, подвійно зігнуті, зігнуті у трикутник, квадрат, лінії слимаковаті поєдинчі і зложені, листки поєдинчі, і з поєдинчих листків зложені розети чотирі- і осьмидільні, пальмети, акротерії і орнаменти.

В II. відділі рисували поєдинчі листки контурово стилізовані, пальмети, орнамент стяжковий виконаний олівцем, тушом і красками. Рисунки перспективічні лінії і брили з моделей гіпсових в тінь вуглем і крейдами, посудини, поєдинчі листки стилізовані і природні, орнамент площий, зложений, розети, голови звірят і твари людські; ученики рисували і малювали предмети з природи олівцем і красками.

3. Сыпів: Наука відбувала ся у двох відділах по 2 години на тиждень.

Відділ I.: Після підручника А. М. Сахера взято теорію сьпіву, а іменно: про тон, ноти, ключі, вартість ноти, павзи, тakt, інтервали, будову гами дурової і мольової; про віддахи, динаміку, мельодію, гармонію, ритм і tempo. Ученики вправлялися практично в сьпіванню з нот на 1, 2 і 3 голоси.

Відділ II.: Ученики сьпівали над 30 пісень церковних на хор мішаний і мужеский, уложених Бортнянським, Чайковським, Вербицким і Лавровським, крім того концерти Бортнянського: „Господи, кто обитаєт в жилищі Твоємъ“. „Сей день, єгоже сотвори Господъ“ і „Слава во виших Богу“.

Зі сьвітських пісень виучено композиції Лисенка: з опери „Утоплена“ хор вертаючих з поля, кантуату „Буть пороги“, „Quod libet I.“, Січинського Народні пісні, Воробкевича Думи мої і Заросли шляхи, Колесси Козаки, Людкевича „Поклик до братів Славян“ і купальний хоровід з опери Нат. Вахняніна „Купало“.

На годинах вправ повторювано і розширювано відомості учеників з теорії сьпіву.

4. Каліграфія в двох віddілах по 1 годині на тиждень.

Ученики обох віddілів вправлялися в писаню букв руских, латинських (зглядно польських) і німецьких після взору поданого учителем на таблиці, пишучи в 1. віddілі на зошитах з картками о двох лініях, в 2. віddілі на зошитах з картками о одній лінії і нелініонами. Крім сего учитель звертав увагу на уклад тіла при писаню, рівність похилення, високості і широкості малих і великих букв, а також в 1. віddілі на систематичне складанє чертож.

До першого віddілу належали ученики першої, до другого другої класів.

5. Гімнастика в 8 віddілах по 1 годині на тиждень.

Вправи віdbувались в кождім віddілі віdpовідні до віку і фізичних сил головно після шведскої методи, що дасть ся найлучше примінити до фізиологічних і гігієнічних потреб організму молодіжі:

а) вправи в твореню рядів, лави, чвірок. вільні поєдинчі і зложені, тягарцями, палицями та булавками.

б) на приладах: скоки, перескоки через козла і коня, обмахи на кілі, кони та поручках. вправи на драбинах уставлених в ріжних положенях, на шведських драбинках та лавках, жердках, дручку, перстенях і т. и.

Крім того устроювано товарискі ігри і забави та ставляно піраміди.

З весною, в погідні дні, віdbувалися забави та гри в мяча пр. вежу, пястучку, ухатий та копаний мяч і т. и.

6. Стенографія в 2 віddілах по 1 годині на тиждень.

Короткий начерк історії стенографії, про значінє і вагу стенографії в нинішніх часах, система Габельсбергера і її прикмети, вступні поняття про науку стенографії, її поділ на 3 часті, громади спізвукові, самозвуки, творене слів, приставки рускі і чужі, їх поділ і спосіб писаня, окінчення слів, їх значінє і спосіб писаня, чужі слова. При кінці року кождої лекції півгодинні вправи.

IV. Теми:

I. до письменних задач в висших класах.

a) В рускім язиці.

Кляса V а.

1. Осінь на селі.
2. Родине жите в VI. кн. Одиссеї.
- На основі шк. лект.
3. На чим основує ся поетична стійність „Слова о полку Ігореві“?
4. Минувшина нашої землі. На осн. науки натур. іст.
5. Як повстали і чому затрачують ся в народній памяті історичні народні думи?
- На осн. шк. науки.
6. Державний устрій в Спарті. На осн. науки історії.
7. Зима. Опис.
8. Розвій Риму в часах Ромуля. На осн. лат. лект.
9. Характер сестри. На осн. оповід. М. Вовчка „Сестра“.
10. Значінє Нестора в розвою старорусского книжного письменства. На осн. шк. наукп.
11. Вплив християнства на руску суспільність в домонгольській добі. На осн. шк. науки.
12. Вина і кара Ніоби. На основі шк. лект.
13. Жанпа. Опис.
14. Дріжджаки і їх практичне значінє для чоловіка. На осн. науки натур. іст.

Кляса V б.

1. Опис місцевості, в якій перевів я сегорічні вакації.
2. Як повстала народна епопея? На осн. шк. наукп.
3. Приготовання молодшого Кира до війни з Артаксерксом. На осн. грецкої лект.
4. Вода — геолого-географічний чинник механічний.
- На осн. науки натур. іст.
5. Характеристичні прикмети народних дум. На осн. шк. науки.
6. Доля кріпачки Устпни. На осн. „Інститутки“ М. Вовчка.
7. Різдвяні съята. Опис.
8. Розвій Риму в королівських часах. На осн. науки істор.
9. Любов рідної землі. На осн. оповід. Д. Млаки „Турецкі бранці“.
10. Характеристичні прикмети найдавнішіх памятників старорусского книжного письменства. На основі шк. наукп.
11. Значінє Києва в домонгольській добі. На основі шк. науки.
12. Впїзд Овіда на засланє. На основі шк. лект.

13. Прогулька за місто. Опс. 14. Значінє грибів і бактерій в економії пропродп і чоловіка. На основі науки натур. історії.

Кляса VI а.

1. Хто і скільки впливав на розвій початків старорускої літератури? На осн. шк. науки. 2. Ярмарок у Коломиї. На основі поданої диспозиції. 3. Що спонукало Салюста заняти ся історією? На осн. лат. лект. 4. Подати короткий огляд і значінє перекладаної літератури на Русі в домонгольській добі. На осн. шк. науки і дом. лект. 5. Чим визначаються полуднево-русі літописи супроти велико-руських? 6. Февдалісм і єго значінє. На осн. науки історії. 7. Київ — головним осередком старорускої літератури до ХІІІ. в. На осн. шк. науки. 8. Значінє судинного укладу для організму. На основі науки істор. прир. 9. О скільки пізнаємо стан культури в старинній Греції з опису Ахилевого щиту? На осн. XVIII. кн. Іліади. 10. Маруся та Івга. Порівнанє двох характерів у повістях Квітки. 11. Історична стійність норманської теорії. На осн. науки істор. 12. Соперництво а зависть. Порівнане. 13. Устна словесність: єї повстанє, обєм і ширене. На осн. шк. науки. 14. Характеристика лірницьких пісень. На основі дом. лект.

Кляса VI б.

1. Погляд на літературу руску XI. і XII. віку. На осн. шк. науки. 2. Атонська гора. На осн. дом. лект. 3. Які пільги принесло провінціям римським заведене ціарства в Римі? На осн. грецкої лект. 4. Уклад VI. книги Іліади. На осн. грецкої лект. 5. Свята земля. На осн. „Паломника“ Данила Миха. 6. Володимир Великий а Ярослав Мудрий. На осн. „Повісти временних літ“. 7. Петро Могила. Єго вплив на розвій просвіти ва Руси. На основі шк. науки. 8. Крига йде. Вражіння на першу відомість про весну. 9. Занепад держави римської. На осн. лат. лект. 10. Інтермедії та інтерлюдії. На осн. шк. науки. 11. Похорони Патрокля. На осн. грецкої лект. 12. Будова українсько-руської держави. На

осн. науки історії. 13. Ярмарок. На основі Квітчиної повісті „Салдатський патрет“. 14. Житє позагробове. На основі пісень похоронних.

Кляса VII а.

1. Значінє пословиці „Festina lente“ — в людськім житю. Після поданого перегляду. 2. Розвій романтизму в західній Європі. На осн. шк. науки. 3. Як Філіп П. золотом і мечем вдирає ся чим раз більше в справи гельвійські? На осн. грецької лект. 4. Рухи землі і їх наслідки. На осн. науки фізики.

5. Розвій літератури і штуки у Франції за Людвіка XVI. На осн. науки історії. 6. Українець а Великорос в домашньому і публичному житю. На осн. монографії Костомарова п. з. „Дві рускі народності“. 7. Одиссея — як діло штуки. На осн. вім. лект. 8. Основні елементи людського думання. На основі науки логіки. 9. Тепло в природі а в сучасній техніці. На основі науки фізики. 10. Важніші історичні твори Т. Шевченка. Після поданого перегляду.

Кляса VII б.

1. Розправився над словами Івана Франка :

„Важка до доброго дорога,

За те благая ціль чекає“.

2. Які характеристичні літературні появи випередили виступлене Ів. Котляревского? 3. Наука і праця основою щастя чоловіка. 4. Хід гадок у Гребінчині поемі „Човен“. 5. Обопільний вплив реформації і гуманізму. 6. Середземне море і его сьвітове значінє. 7. Як характеризує Костомарів простонародну поезию великоруску а українську в своїй монографії „Дві рускі народності“? 8. Чоловік у борбі з природою. 9. Як характеризує Т. Шевченко народного поета в своїм „Перебенді“? 10. Економічне положене європейських держав по упадку Наполеона.

Кляса VIII.

1. Мірою правдивої слави є не розголос, а її тревалість.
2. В чому бачить Куліш значене Квітки? На осн. шк. лект.
3. Ідея Франкового „Мойсєя“ і її переведене в поемі. На осн. дом. лект.
4. Як дивить ся Гораций на життє? На осн. лат. лект.
5. Розвинути слова цісаря Максиміліана: „*Bella gerant alii, tu felix Austria nube!*“ На осн. науки історії.
6. Заслуги Волод. Антоновича для нашої істориографії. На осн. шк. і дом. лект.
7. Істория реалістичного напряму в українсько-рускім письменьстві. Подати на примірах.
8. Розправитись над значінєм праці і талану в людськім життю.

б) В польськім язиці.

Кляса V a.

1. Miejsce rodzinne moje i jego najbliższe otoczenie.
2. Achilles — rywal Agamemnona. Na podst. poznanych wyjątków z Iliady.
3. Historya wytartego halerza przez niego samego opowiedziana. Forma nowelki.
4. Wulkany — istota ich i znaczenie.
5. Dowieść i przekonać, że Grażyna Ad. Mickiewicza — to powieść poetyczna.
6. Pogrzeb dostoijnego rycerza w Polsce. Na podst. „Mohorta“ W. Pola.
7. VII. ks. P. Tadeusza — obrazem polskiego sejmiku.
8. Ranek wiosenny. Obrazek z przyrody.
9. „Ślimak“ z „Placówk“ Prusa — ideałem przywiązania do ziemi rodzinnej.
10. Zasadnicze cechy dramatu.

Кляса V б.

1. == 1. V a.
2. Intryga w I. ks. Iliady.
3. Historya starego kapelusza przez niego samego opowiedziana. Forma nowelki.
4. Woda — jako czynnik geologiczny chemiczny.
5. Dowieść i przekonać, że „Konrad Wallenrod“ Ad. Mickiewicza — to powieść poetyczna.
6. Pogrzeb u dawnych Polan. Na podst. powieści Kraszewskiego p. t. „Stara Baśń“.
7. Intryga Gerwazego

w VII. ks. „P. Tadeusza“. 8. Wieczór wiosenny. Obrazek z przyrody. 9. Jak „Głupi Franek“ M. Konopnickiej pojmuje przywiązanie do ojczystej gleby. 10. Zasadnicze cechy komedyi.

Klęsca VI a.

1. „Pan Tadeusz“ — jedyne epos poezyi polskiej. 2. Rej — rodziniec piśmiennictwa polskiego. 3. Kęs chleba — jego historya z uwzględnieniem strony trawienia. 4. Reformacja i nowinki religijne u pisarzy okresu złotego. 5. Liryczna twórczość J. Kochanowskiego. 6. Tło historyczne w „Potopie“ H. Sienkiewicza. 7. Dziejopisarstwo XVII. w. 8. Pasek — jako rycerz. 9. Polska twórczość dramatyczna do wystąpienia F. Zabłockiego. 10. Epicy w dobie St. Augusta.

Klęsca VI b.

1. Epopeja napoleońska w „P. Tadeuszu“. 2. Piśmiennictwo w Polsce przed wystąpieniem Reja. 3. Serce — rola jego w organizmie ludzkim. 4. Satyra polska pod piórem pisarzy XVI. w. 5. Polak-ziemianin Reja a Polak-dworzanin Górnickiego. Zestawienie. 6. Tło historyczne w „Ogniem i mieczem“ H. Sienkiewicza. 7. Sielanka polska XVII. w. 8. Pasek w Danii. 9. Pierwiastek rycersko-chrześciąński w poezyi polskiej XVII. stulecia. 10. Lirycy w dobie St. Augusta.

Klęsca VII a.

1. Rozwinąć i uzasadnić zdanie Asnyka:

„Co złość zniweczy, co wystąpek zburzy,
To miłość z gruzów napowrót postawi“.

2. Brodziński — zwiastun, jutrzenka romantyzmu. 3. Egoizm czy altruizm Dr. Judyma w „Ludziach bezdomnych“ Żeromskiego. 4. W jaki sposób stara się Cycero dowieść winy Werresa? 5. Miłość indywidualna trojakiej postaci: namiętnej, spokojnej i założnej w „P. Tadeuszu“ A. Mickiewicza. 6. Społeczne ideały Elizy Orzeszkowej. 7. „Marya“ — bohaterka powieści poetycznej Mal-

czewskiego — pierwszy rzetelny obraz polskiej niewiasty. 8. Intriga w „Ślubach panieńskich“ Al. hr. Fredry. 9. Słowacki — jako autor powieści poetycznych. 10. Fatalizm w „Balladynie“ Jul. Słowackiego.

Кляса VII б.

1. i 2. = 1. i 2. VII a. 3. Na czem polega tragedia Joasi w „Ludziach bezdomnych“ Żeromskiego? 4. Dlaczego Filip macedoński tak usiłnie starał się o hegemonię w amfiktyoniach? 5. Improwizacja Konrada i widzenie ks. Piotra w III. części „Dzядów“ — tok myśli i znaczenie. 6. Społeczne ideały Maryi Konopnickiej. 7. Pierwiastki byronizmu w „Maryi“ Małczewskiego. 8. Dowieść, że uzasadnionym jest i drugi tytuł „Ślubów panieńskich“ Al. hr. Fredry „Magnetyzm serca“. 9. Przyroda w utworze J. Słowackiego p. n. „W Szwajcarii“. 10. Świat fantastyczny w „Balladynie“ J. Słowackiego.

Кляса VIII.

1. Postacie wesołków (trefnisiów) w dramatycznej twórczości J. Słowackiego. 2. Poezja zemsty u Mickiewicza i Słowackiego a poezja miłości u Krasińskiego. 3. Wyświetlić stosunek Słowackiego do Krasińskiego na podstawie dzieł „Ksiądz Marek“ i „Przedświt“. 4. Rozwinąć i uzasadnić zdanie K. Brodzińskiego: „Czyń każdy w swojem kółku, co każe duch Boży, A całość sama się złoży“. — 5. Tatry w poezji polskiej XIX. wieku. 6. Powieść polska do r. 1850. Rozwój i przedstawiciele. 7. Liryka polska po r. 1863. 8. Lud we „Weselu“ Wyspiańskiego.

в) В німецкім язиці.

Кляса V a.

1. Die Beschreibung der Gasse, in der ich wohne. 2. Inhaltsangabe des Gellert'schen Gedichtes „Der Process“. 3. Der Nutzen

der Eisenbahnen. 4. Wie sucht Ödipus seinem Schicksale zu entgehen und wie er sich gerade dadurch in dasselbe verstrickt? Auf Grund der Schullektüre. 5. Wie wurden die Jünglinge in Sparta erzogen? Auf Grund d. Schullektüre. 6. Die Akropolis von Athen. Nach d. Schullektüre. 7. Inhaltsangabe des Schiller'schen Gedichtes „Die Kraniche des Ibykus“. 8. Kaiser Franz Josef I. und das alte Mütterlein. Eine Nacherzählung. 9. Die Ursachen des peloponnesischen Krieges. Auf Grund des Schulunterrichtes. 10. Die Schlacht bei Marathon. Nach d. Schullektüre. 11. Der Glockenguss zu Breslau. Eine Inhaltsangabe des Gedichtes von W. Müller. 12. Wie entstehen Vulkane? Nach d. Schullektüre. 13. Ballade. Eine Nacherzählung des Goethe'schen Gedichtes. 14. Eine Sennhütte. Nach d. Schullektüre.

Кляса V 6.

1. Wie habe ich den letzten Tag der heurigen Ferien zugebracht? 2. Der Erbsenhandel. Nacherzählung eines Lesestückes. 3. Die Bedeutung des Nilstromes für Aegypten. 4. Inhaltsangabe des Gedichtes „Der König und der Landmann“. 5. Die Flucht Igor's aus der Gefangenschaft. Auf Grund des Liedes vom Heereszug Igor's gegen die Polovcer. 6. Wie wurde Orest von seiner Schuld befreit? Nach d. Schullektüre. 7. Die religiösen Einrichtungen des Numa Pompilius. Liv. I. 19—21. — 8. Wilhelm Tell's Meisterschuss. Nach d. Schullektüre. 9. Inhaltsangabe der Schiller'schen Gedichtes „Der Graf von Habsburg“. 10. Die Schlacht bei Salamis. Nach d. Schullektüre. 11. Inhaltsangabe des Schiller'schen Gedichtes „Die Bürgschaft“. 12. Die Eroberung Roms durch die Gallier. Nach d. Schullektüre. 13. Ein stiller Maiabend auf dem Lande. Ein Naturbild. 14. Das römische Haus. Nach der Schullektüre.

Кляса VI a.

1. Ist der Schriftgebrauch für die Entstehung der Epopöe unbedingt notwendig? Nach d. Schullektüre. 2. Das Zeusideal bei Phidias. N. d. L. 3. Reineke's Abenteuer mit Braun dem Bären und Hinze dem Kater. N. d. Lekt. 4. Der slavische Völkerstamm.

An das Lesestück „Die Verwandschaft der europäischen Sprachen“ anknüpfend. 5. Was bewog Klopstock mit einem religiösen Epos vor die Öffentlichkeit zu treten? 6. Es ist der Spruch von Amman: „Findest du . . .“ zu erläutern und durch Beispiele zu veranschaulichen. 7. Missbrauch des Alkohols. 8. Oberon der treue Schutzgeist Hüons. 9. Hagens Entführung und Rückkehr nach dem Vaterlande. 10. Leisewitz als Dramatiker. 11. Titurels Jugend und Heldenaten. N. d. Schullektüre. 12. Charakteristik des Bischofs Gregor in Grillparzers Lustspiel „Weh dem, der lügt“. 13. Verhältnis zwischen Landesherrn und Unternehmern bei der Gründung der Städte im Mittelalter. 14. Die mittelalterliche Burg.

Кляса VI б.

1. Welche Aufgabe steht einem dichterischen Genie bei der Zusammenfassung der epischen Einzellieder zu einem Ganzen bevor? 2. Die mykenische Kulturperiode. 3. Wie vereitelte Reineke die Bestrebungen der Gegner ihn beim Könige schuldig zu stellen? Nach d. Lektüre. 4. Die lettoslawische Sprachfamilie. 5. Klopstock im Vaterhause. 6. Wie gelang es dem Hüon das harte Gebot Karl des Grossen zu erfüllen? 7. Geistige Getränke beeinflussen in schädlichster Weise den menschlichen Körper. 8. Es ist der Spruch von Goethe zu erläutern:

„Es ist ein gross Ergötzen

Sich in den Geist der Zeiten zu versetzen“. 9. Hagens Jugendjahre. 10. Entstehungsgeschichte des Dramas „Julius von Tarent“ und die künstlerischen Absichten des Dichters. 11. Der heilige Gral. Nach d. Schullektüre. 12. Das Gespräch zwischen dem Küchenjungen Leon und dem Hausverwalter in Grillparzers Lustspiel „Weh dem, der lügt“. 13. Aufbau der Städte im Mittelalter. 14. Die Arbeitsleistung unseres Körpers.

Кляса VII а.

1. Inwiefern spiegeln sich die Vorgänge bei den Ostgoten und Hunnen im Nibelungenliede ab? 2. Warum treiben wir Geschichte, warum im besonderen vaterländische Geschichte? 3. Entstehungsgeschichte des Lessing'schen Trauerspiels „Emilia

Galotti". 4. Luther's Reformation und ihr Einfluss auf das geistige Leben in Deutschland. 5. Goetzens Verhältnis zu Weisslingen. 6. Raffael's Madonnenideal und die Sixtinnische Madonna. 7. Die Hauptideen in den kritischen Schriften der Schweizer Gelehrten. 8. Grundidee des Lessing'schen „Nathan“. 9. Schillers „Kabale und Liebe“ — ein Eifersuchtsdrama. 10. Das Leben am Weimars Musenhofe.

Књига VII б.

1. Die Entstehung des Nibelungenliedes. 2. Goethes „Goetz von Berlichingen“ ein Werk der Sturm- und Drangperiode. 3. Entstehung der deutschen Schriftsprache. 4. Die poetische Sprache im Drama. 5. Charakteristik des Kammerherrn Marinelli in Lessings Trauerspiel „Emilia Galotti“. 6. Einrichtung der Meistersängerschule. 7. Das Abendmahl des Leonardo da Vinci. 8. Gottsched und die Schweizer Gelehrten. 9. Rechas Verhältnis zum Tempelherrn und Nathan. 10. Die Intrigue in Schillers „Kabale und Liebe“,

Књига VIII.

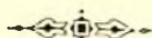
1. Verschiedenheit der Charaktere der Frauenpersonen in Goethes Schauspiel „Torquato Tasso“. 2. Es ist die Sentenz von Plato zu erörtern: „Der Mensch ist nicht für sich allein geschaffen, sondern zugleich für sich allein und seine Mitmenschen“. 3. Karlo's Heftigkeit beschleunigt den Konflikt zwischen ihm und dem Könige. 4. Inwiefern haben die Romantiker an die Tendenzen der Klassiker angeknüpft und dieselben modifiziert? 5. Goethes Verhältnis zu den deutschen Befreiungskämpfen. 6. Pragmatische Sanktion und Bestrebungen Karls VI. um Anerkennung der Giltigkeit derselben bei anderen Herrschern. 7. Grillparzer's Pläne in Bezug auf seine Trilogie „Das goldene Vliess“. 8. Die Anfänge des Theaters und der dramatischen Kunst bei den Griechen.

2. Теми до письменного іспиту зрілості.

1. Язык латинський: а) в I. відділі: P. Ovidi Nasonis Trist. I. 2. 51—90: „Nec letum.... regjone mei“; б) в другім відділі: P. Vergili Maronis Aeneid. XII. 791—828: „Iunonem interea.... nomine Troia“; в) в третім відділі: P. Vergili Maronis Aeneid. III. 612—640 і 655—661: „Ille haec.... rumpite“. „Vix ea.. solamenque mali“.

2 Язык грецкий: а, в І. відділі: Платона Σωκράτου р. 185 — „Οἶον δ'αὖκαὶ ὁ ἔπειρος“. б) в II. відділі: Гомера Іліади XI, 301—340 „Εὐθα τῷν... μηχάδες αἴγει“. в) в III. відділі: Ксенофонтова 'Απομνημονεύματα Σωκράτους II. 6. 1—5. „Ἐδόκει δέ μοι... τοῖς χρωμένοις“.

3. Язык русский: в І. відділі — до вибору: 1) Повість на Україні і в Галичині в XIX. в. 2) Габсбургі заборолом Європи проти Турків. 3) Розвинуті слова народної приказки: „Не дай, Боже, щастя, а дай, Боже, розум!“ б) в II. відділі — до вибору: 1) Жите простого люду в українськім і галицькім письменстві. 2) Які спомини вяжуть Австрію з Льомбардською визникою? 3) „Чого за молоду навчиши ся, то на старість як знайдеш!“ — в) в III. відділі — до вибору: 1) Українська і галицька лірика першої половини XIX. в. — 2) Відносини Руси до Чорноморських степів. 3) „Не пропаде тес в сьвіті, що гірким потом хто полив“.

V. Прибори до науки.

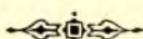
1. Бібліотека учителів числить 1036 творів в 1663 томах і 1831 приміжників звітів дирекцій середн. і ниніших шкіл.

В р. 1908/9 куплено: а) 29 творів в 61 томах; б) часописи: Літературно-науковий Вістник (1908), Учитель, Записки наук. Товар. ім. Шевченка в Києві. Archiv für slavische Philologie, Wszechświat, Kwartalnik historyczny, Przewodnik naukowy i literacki (додаток до Gaz. lwowsk.), Przewodnik bibliograficzny, Ruch, Zeitschrift für die österr. Gymnasien, Zeitschrift für Schulgesundheitspflege, Vierteljahrsschrift für körperliche Erziehung, Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftl. Unterricht, Geographische Zeitschrift, Zeitschrift für den Zeichenunterricht, Zeitschrift für den physikal. u. chem. Unterricht, Zeitschrift für d. Philosophie und Pädagogik, Umschau, Zoologischer Anzeiger, Philologus, Verordnungsblatt für d. Dienstbereich des Ministeriums für Kultus und Unterricht

В дарі одержано: від краківської Академії наук. 15 творів (в 16 томах), від Виділу краєвого 1 твір, від директора 4 твори, „Muzeum“ 1909. „Säemann“ 1909. Записки наук. Товар. імені Щевченка т. 81—86, від о. Ник. Кумановського з Німеччини 1 твір („Служба Божа“).

2. Бібліотека учеників числить: 590 творів а 907 томів в руській мові, 504 твори а 630 томів в польській мові і 412 творів а 620 томів в німецькій мові.

В р. 1908/9 куплено: 43 твори в руській мові, 40 творів в польській мові і 42 твори в німецькій мові. В дарі одержала бібліотека „Missye katolickie“ з 1908 р.

Участь учеників і рух книжок в шк. році 1908/9.

Кляса	Число читаючих	Число взятих кн. руских	Число читаючих	Число взятих кн. німецких	Число читаючих	Число взятих кн. польських
II абв.	81	465	.	.	55	410
III аб.	78	624	76	342	35	350
IV аб.	48	405	51	353	35	351
V аб.	51	357	49	251	38	373
VI аб.	54	262	60	297	30	209
VII аб.	51	285	35	112	26	118
VIII.	43	272	33	76	20	122
	406	2670	304	1431	239	1933

В бібліотеці для бідних учеників находить ся оконо 800 шкільних підручників; в р. 1908/9 куплено 50 підручників, надто кількіснью учеників дарувало більше число книжок. Користало 410 учеників.*)

*.) При кінці шк. р. 1907/8. дарували книжки отсі ученики: з кл. приготовл. Ананевич 6 кн. Зазуляк 3 кн. Меренчук 2 кн. Берлад, Бойчук, Гавдиник, Дуплавий, Завадский, Косташук, Палій і Поливкан по 1 кн.; з I а кл Кузьма 5 кн. Івантишин, Малько, Марцинюк, Романюк, Рудницкий, Скроцкий, Тимяк і Чибора по 1 кн.; з I б: Гаєвий 1 кн.; з I в: Попадюк 3 кн. Кушик 2 кн. Третяк 1 кн.; з II а: Костів В. 6 кн. Криконосюк 3 кн. Бодруг і Шиманський по 2 кн. Костів М., Липчук, Марфейчук, Оробко, Пельвецький, Першович Прокопів і Чайківский по 1 кн.; з II б: Левицкий і Максимів по 4 кн. Глібчук, Проць і Шевага по 2 кн. Андрусячин, Арсенич, Бокало, Галяреич, Івасюк, Оробець, Попель, Рудик, Сіеций і Юрченко по 1 кн.; з III : Кратницкий 5 кн. Лукнянів 4 кн. Бойчук, Герасимович, Порайко і Проценко по 2 кн. Вишванюк, Моклович, Майковський, Павлюк I., Пацолків, Ревю Сганецкий, Труття і Чукур по 1 кн.; з III б: Визерканюк, Дутковський, Крехівський, Макарський, Пасіка і Яковішук по 1 кн.; з IV а: Вакалюк, Григор'янчук. Ерстенюк, Кисілевский, Кісілюк, Кушнір, Любонький, Марущак, Мойсея Пасацкий і Проців по 1 кн.; з IV б: Строцік (прив.) 5 кн. Дурделла Ландяк і Палійчук по 1 кн.; з V а: Гладій, Гоянюк, Дмитров і Дутчук по 1 кн. Дроздовський 5 кн.; з V б: Григорчак, Євчук, Зафійовський і Курилюк по 1 кн.; з VI а: Бачинський і Рожанковський по 3 кн Баласевич, Гаморак Ласійчук, Павлусевич і Тофан по 2 кн. Гевко, Кавацюк, Романовський і Слиж по 1 кн.; з VI б: Турчак 2 кн. Гелік, Дрогомирецький і Ткачук по 1 кн.; з VII аб: Гнатковський 4 кн. Бундзяк і Демчук по 3 кн. Волянський і Данилюк по 2 кн. Вишванюк, Тафійчук і Хойнацький по 1 кн.; з VIII: Колцусяк 5 кн. Весоловський 3 кн. Романовський 2 кн.

3. До науки географії і історії є: 93 мапи, 1 рельєфна, 206 образів географ. і істор., 14 атласів (геогр. істор. і т. і.) і 4 глобус. В р. 1908/9 куплено: Bamberg Östliche und westliche Halbkugel (2), Kiepert Italia antiqua, Imperium Romanum, Bamberg Europa, Asien, Afrika, і 23 образи геогр. і істор.

4. До науки історії природи є: а) зоол. оказів вивчаних 94, в спиритусі 52, препаратів в спиритусі і інекційних 15, препарат. мікроскоп. 17, оказів сухих 21, моделів 7, кістяків 7, образів 226 і збірки мотилів та комах; б) ботан. моделів 65, образів 234; в) оказів мінералів 176, моделів кристалів 56, образів 65, збірка геользог. оказів. В р. 1908/9 куплено: окази в спиритусі: Phaseolus, Tulipa gesn., Argynoneta biol. Arachnoidea, Leutemann Zoolog. Atlas (5 обр.), Piurtscheller Zoolog. Wandtafeln (2) і Flora von Deutschland & von Schlechtendel.

5. Габінет фізикальний числил 215 приладів і 4 таблиці. В р. 1908/9. куплено: гоніометер Бабінета і спектр. прилад, спиритусову лампу Breitenlohnера, підставку до спектр. ґнатів, рурку до індукц. іскор, ванни до абсорбц. явищ течий, препарати до спектр. аналізи, прилад до показання ломлення луčів в сочках, баньчастий барометер Fortin-а, анероїд, попіус.

6. До науки рисунків має заклад: 363 взірців, 7 приладів до науки перспективи, 12 моделів з дерева, 67 моделів з гіпсу, моделі (посудин) з майоліки, скляні, з дерева і збірку ріжніх пер птахів на картоні.

7. До науки сльову куплено сего року: Лисенко Музика до Кобзаря (14 чисел) і Навроцький-Сайко Співаник. В дарі одержано (від автора) Н. Кумановський Служба Божа.

8. До науки каліграфії є: 8 зошитів взірців письма і 25 таблиць.

9. До науки стенографії справлено 2 підручники.

VII. Іспит зрілості в шк. році 1908|9.

а) В вересні 1908. р. пройшло до іспиту 5 абітурієнтів, всі публ. ученики.

Свідоцтво зрілості признано	4
репробовано на <u>1 рік</u>	1
разом . . .	5

б) в літнім речинці (май-червень 1909) пройшло до іспиту 51 абітурієнтів: 50 публичних учеників, 1 приватистка. Свідоцтво зрілості з відзначенем признано 9

" признано	40 (39 публ. 1 прив.)
репробовано на пів року	2
разом . . .	51

Виказ абитуриєнтів, що здали іспит зрілості в днях від 24. мая до 1. червня 1909. р.

Ч. чорн.	Ім'я і прізвище	Місце уродження	Відмеж ді	Віра	Ходив до гімназії в роках	Вислід іспиту	Намірє записати ся на виділ університет.
1	Безюк Дмитро'	Галичина	1887	гр.-кат.	1901—1909	тріль	правнич. богослов.
2	Букшований Іван	"	1889	"	1901—1909	"	рільн. акад.
3	Бучзяк Теодозій	"	1888	"	1899—1900	"	війск. мед.
4	Винниченок Іван	"	1891	"	1901—1909	"	*
5	Волк Остап	"	1891	"	1901—1909	"	"
6	Волянський Павло	Отина	1888	"	1901—1909	" з від.	богослов.
7	Гаевий Никола	Вербжиж,	1887	"	1901—1909	"	правнич.
8	Гасюк Омелян	Отина,	1888	"	1901—1909	"	правнич.
9	Гнатік Володимир	"	1891	"	1901—1909	"	політехн.
10	Гнатковський Евген	Віденсь,	1891	"	1901—1909	" з від.	правнич.
11	Головка Петро	Галичина	1889	"	1901—1909	"	богослов.
12	Грабовецький Іван	Білінш,	1887	"	1901—1909	"	війск. мед.
13	Григорій Павло	Томашчик,	1888	"	1901—1909	"	правнич.
14	Гродзіцкий Петро	Заріче,	1899	"	1901—1909	"	лісов., акад.
15	Данилюк Ярослав	Гліт,	1887	"	1901—1909	"	фільософ.
16	Демчук Стефан	Балиній,	1889	"	1901—1909	" з від.	правнич.
17	Дзерович Мирослав	Львів,	1888	"	1900—1909	"	ветерин.
18	Жолевич vel Жолінір Алекс.	Королівка,	1888	"	1900—1909	"	правнич.
19	Кібюк Ілля	Устечко,	1887	"	1900—1909	"	політехн.
20	Клапоушак Йосафат	Королівка,	1887	"	1901—1909	"	богослов.
21	Крушельницький Ярослав	Томашчик,	1881	"	1901—1909	" з від.	правнич.
22	Кузьма Василь,	Почані	1899	"	1900—1909	"	*
23	Лагодинський Володимир	Глусте,	1888	"	1901—1909	" з від.	фільософ.
24	Левицкий Віктор	Камінне,	1881	"	1901—1909	"	"

25	Лісовський Іван	Палагач,	1887	*	1900—1901	"		
26	Лашун Онуфрій	Підпечери,	1886	*	1891—1901	"		
27	Маковський Анатоль	Коршів,	1861	22	1901—1905	"		
28	Мандрусик Василь	Назірка,	1887	*	1901—1905	"		
29	Марчук Йосиф	Колинці,	1878	*	1901—1905	"		
30	Матіків Федір	Потоцька,	1889	22	1901—1905	"		
31	Могильницький Александер	Сороки,	1890	22	1901—1905	"		
32	Никфоряк Савка	Рожіїв,	1886	22	1901—1905	"		
33	Новодворський Іван	Краснославці,	1889	22	1900—1905	"		
34	Острівський Ірослав	Обертич,	1888	22	1891—1905	"		
35	Паска Михайло	Лука мала,	1888	22	1891—1905	"		
36	Пилипів Василь	Рожнів,	1887	22	1901—1905	"		
37	Семюток Семен	Балинці,	1887	22	1901—1905	"		
38	Садюк Евген	Жиличів,	1891	22	1901—1905	"		
39	Тарійчук Теодор	Вербж нижн.,	1889	22	1901—1905	"		
40	Фалович Володимир	Глиники,	1871	*	1901—1905	"		
41	Федак Іван	Потоцька,	1887	*	1901—1905	"		
42	Федуник Ілля	Корнич,	1884	*	1899—1905	"		
43	Федюк Николай	Ганківці,	1891	*	1901—1905	*		
44	Фенюк Василь	Стопчатів,	1884	22	1899—1905	*		
45	Фишамонич Юліян	Голточі,	1889	22	1900—1905	*		
46	Ходнянський Роман	Угринів середн.,	1878	*	1899—1905	"		
47	Чолган Іван	Чернатин,	1878	22	1890—1905	"		
48	Гамораківна Антоніна прив.	Топорівці,	1848	*	1901—1905	"		
49	Гілевич Александр	Кути,	1887	*	1900—1905	"		

VII. Поміч для бідних учеників.

Підмогу убогих учеників рускої гімназії мають на меті три інституції в Коломиї, іменно „Свято-Михайлівський Інститут“ (давнійше Бурса братства церк. св. Арх. Михаїла), Товариство „Шкільна Поміч“ і „Бурса Філії руского Товариства педагогічного“.

I. В. С. Мих. інституті мало (при кінці шк. р. 1908/9) поміщене і харч 10 учеників. Надзір мав Совіт, до котрого належить один емер. учитель гімназії.

ІІ. Товариство „Шкільна поміч“, засноване 1892. року прихильниками шкільної молодіжі, удержувало окрему бурсу — інститут (у власних домах), де в шк. р. 1908/9 було поміщено 43 учеників (надто 4 приходило на обід і вечеру), із них 38 за місячною доплатою по 20—36 К, а 7 цілком безплатно (і 4, що діставали харч); надто 6 одержувало обіди в дешевій кухні на рахунок товариства.

Крім сего видало товариство в шк. році на підмогу бідних учеників суму 344·90 К; (іменно на харч, одіж, ліки, мешкане). Поміч лікарську подавав убогим ученикам член товариства Вп. др. Козакевич, а Вп. Берглер і Штенцель опускали з ціни за ліки 33%.

Товариство оснувало також окремий фонд, призначений на підмогу бідних учеників при справленню шкільних мундурув, і завдяки сїй підмозі значне число учеників одержало приписані мундури переважно на сплату коштів малими ратами, а многі також даром (сї на суму 137·32 К. — взагалі від засновання сего фонду роздано бідним ученикам даром мундурув на суму 2807·52 К). З сїй помочі користало в шк. році 242 учеників.

Збірка шкільних підручників, з яких користають бідні ученики, числить близько 1500 примірників; користало з неї 324 учеників.

Головою сего товариства є директор гімназії, до виділу належить ще 5 інших гімназіальних учителів і 1 лікар.

ІІІ. Бурса „Філії“ руского товариства педагогічного в Коломиї, заснована з початком шкільного року 1902/3. В бурсі мало помешкане і харч 125 учеників, із тих 6 безплатно, а прочі за місячною доплатою 4—22 К. Справами

бурси завідував відділ товариства, до котрого належить 4 учителі гімназії. Домашній нагляд і урядування мав учитель гімназії, котрий мешкав в тім самім домі. Лікарську поміч подавали безкористово Вп. др. Козакевич, др. Левицкий і др. Мареш, а аптекар Вп. Авгентстерн опускав з ціни за ліки 30⁰/0. В бурсі засновувалася збірка шкільних підручників для ужитку питомців.

IV. Жертви, що вплинули на підмогу бідних учеників:

а) при записах учеників зібрано 102 К. 40 сот.

(Жертвували: Ви. Чубатий з Коломпі 5 К.,
о. Білинкевич з Волчковець, о. Майковський
з Голоскова і Вп. Гладій з Коломпі по 4 К.,
оо. Олесницький з Чортівця і Могильницький
з Сороків, Вп. радник Шипайлло, Породко
і Геник з Коломпі по 3 К., oo. Соневицький
з Гадинковець, Попель з Видинова, Май-
ковський з Княждвора, Небиловець з Пере-
гіньска, Вп. Дзерович, Козарук, Цвицишин,
Филиповичева з Коломпі, Лагодинська з Де-
лятина, Шкандеюк і Процаєва по 2 К,
Ви. Гомик з Коломпі 2 К. 40 с, oo. Хомин
з Ягольниці, Романовський в Бервінковій,
Федюк з Ганковець, Волянський з Криво-
рівні, Вп. Витвицький, Ананевич, Гаморакова,
Зафійовська, Мардарович, Малько, Телищак,
Паньків з Коломпі по 1 К. проче ученики
дрібними датками).

б) за вписові карти 34 К. — сот.

в) Веч. о. Дроздовський 20 К., Вп. Білик з Ко-
ломпі 20 К, oo. Станецький з Коломпі, Во-
лянський з Криворівні, Вп. А. Строцький
з Отинії, проф. М. Посацький з Коломпі по
10 К, о. Майковський з Голоскова, проф.
О. Світлик з Коломпі по 5 К, о. Кисілев-
ський з Невисик, о. проф. Лабенький з Ко-
ломпі по 2 К, о. Ковальський зі Скоморох
1 К. 80 с., Н. Н. 1 К, о. Галайчук з Мику-
личина 9 К. 40 с.

всего разом . . . 106 К. 20 сот.

г) до скарбонок по експортаж зібрано	18 К.	20 сот.
д) лишилося з року 1907/8	199 К.	14 сот.
Разом	460 К.	34 сот.

З того видано:

а) на книжки і інші прибори	59 К.	60 сот.
б) на одіж	26 "	74 "
в) за 1 ученика в санаторії в Закопані . .	83 "	92 "
г) підмоги ученикам (помешкання, харч) . .	87 "	— "
д) дешевій кухні для учеників	60 "	— "
е) до шкільної оплати додано	8 "	— "
ж) за вписові карти	20 "	— "

Разом 345 К. 26 сот.

Лишася отже на рік 1908/10 115 К. 08 сот

V. Фонд мундуровий:

Стан фонду з початком шк. року	310 К.	50 сот.
ученики гімназії (20 К + 50 К)	70 "	— "
о. Майковський з Княждвора	2 "	— "
Разом	382 К.	50 сот.

на мундури для учеників видано 76 К. 25 сот.

лишилося отже в касі (на книжочці вкладк.) 306 К. 25 сот.

Стан дня 30. червня 1909. (з відсотками) . . 313 К. 24 сот.

VII. Стипендії і підмоги, наділені ученикам з публічних фондів, виказані на статист. таблиці ч. 10.

За ці жертви і підмоги для бідних учеників висказує Дирекція іменем тих учеників сердечну подяку всім Вп. Добродіям молодежі.

VIII. Літопись гімназії.

Запис учеників до гімназії відбув ся в днях 1. і 2. вересня 1908; в сих днях були також вступні іспити до І. класів до кл. приготовляючої.

Дня 9. вересня 1908., в річницю смерти Е. ціс. і кор. Вел. бл. п. Цісаревої Єлизавети, а також 19 листопада 1908., в день іменин бл. п. Цісаревої відбули ся поминальні богослуження за упокій душі.

В днях 10. 11. і 12. вересня 1908. відбув ся письменний а 28. і 30. вересня устний іспит з рілости (в осіннім реченні). під проводом директора гімназії

5. жовтня 1908. обходила гімназія день Ангела Е. ціс. і кор. Вел. Цісаря Франц-Йосифа I. торжественним богослужінням в церкві.

7. листопада 1908., з нагоди ювілея 50. річниці священства Е. Святості Пія Папи римськ., відбуло ся торжественне богослужіння в церкві, в якім взяли участь ученики гімназії враз зі збором учителів. Відповідну проповідь виголосив катехит гімназії о. А. Войтіховський. Слідуючого дня, 8. листопада 1908., гімназія взяла участь в ювілейнім поході, устроєнім з тої самої нагоди загалом Русинів міста Коломиї і найближшої околиці, а по поході в торжественній академії, під час якої хор учеників гімназії виповнив одну точку програми.

Дня 2. грудня 1908. обходила гімназія торжественно ювілеї 60. річниці вступлення на престіл нашого Найяснішого Цісаря Франц Йосифа I. По богослужінню в церкві відбув ся поранок в салі Каси ощадності, що складав ся із сих точок: 1. промови директора гімназії, приноровленої до такої важкої хвилі; 2. відповідні канати укладу Наталя Вахнянина, відсьпівані хором учеників; 3. декламації п. з. „Слеза монарха“; 4. продукції гімназіяльної оркестри: а) Weber Marsch aus der Oper „Oberon“, б) Kreutzer Sonntagslied; 5) декламації п. з. Граф на Габсбургу; 6) гри на фортепіані: Wagner Kaiseroper-Marsch, op. 17; 7) „Сей день, его же створи Господь“, відсьпів хором учеників; 8) Гимну народного.

Перший піврік скінчено дня 30. січня, а другий розпочато дня 3. лютого 1909.

Дня 25. марта 1909. съягткувала молодіж гімназії 48. роковини смерти Тараса Шевченка вечерицями з такою програмою:

Вступне слово ученика VIII. кл. С. Никифоряка; Ст. Людкевич — М. Драгоманов „Поклик до братів Славян“ — муж. хор в супроводі фортепіану; Т. Шевченко „І виріс я на чужині“ — деклям. уч. II. кл. В. Дутчака; Langeg „Grossmütterchen“ — гімназ. орхестра; М. Лисенко — Т. Шевченко „Минають дні, минають ночі“ — барітон-сольо в супров. фортепіану — ученика VI. кл. М. Семковича; А. Вахнянин — Купальний коровід, мішані і мужескі хори з опера „Купало“ — в супров. фортепіану; F. Liszt Nocturne II. „Opera di Fechts“ фортепіан-сольо ученика VII. кл. М. Осадци; Т. Шевченко „Сон“ (Гори мої високі) — деклям. ученика VII. класи Б. Витвицького; М. Лисенко: II. „Quod libet“ — муж. хор; З. Кирилович „Між своїми“. Низка українських пісень — орхестра гімн.; М. Лисенко — Т. Шевченко „Бють пороги“ каната про поодинокі голоси мужескі, мішаний гурт з проводом фортепіану. Вечер закінчив проф. Гнатишак промовою до молодежі.

На сій вечерниці молодіж запросила учительський збір і учеників польської гімназії.

Письменний іспит зрілости відбувся в днях 10. до 12. мая, а устний в днях від 24. мая до 1. червня 1909. під проводом делегата ц. к. Ради шк. кр. радника шк. Ізидора Громницького.

Дня 3. червня съягткувала гімназия день свого Ангела св. Константина Великого торжественным богослужінem в церкві. Відповідну проповідь виголосив о. Ф. Лабенський.

Дня 28. червня молодіж враз із учительським збором взяла участь в поминальнім богослужінem за упокій душі Е. ціс. і кор. Величества бл. п. Цісаря Фердинанда.

В році приступила молодіж три рази до св. сповіди і причастия; в днях 3—6. цвітня 1909. відбула велиcodні реколекції.

Шкільний рік закінчено 6. липня 1909. благодарственним богослужінem і відсвітанем народного гімну, опісля вручено ученикам шкільні съвідоцтва.

В шк. році 1908/9. упокоїлися 3 ученики гімназії: Омелян Цісик з II а класи, Володимир Гавриш з VI а класи і Юрий Николайчук з VII а класи. В. їм п.!

Не менше сумною появою було в сім шкільнім році, що 20 учеників ріжних класів мусіло непервати науку і серед року покинуті школу задля тяжкої недуги, а знов кількох з тієї самої причини не могло скінчити півроку (не класифіковані).

Научні кружки учеників, засновані в минувшім році, удержувались дальше, а навіть в деяких зглядах розвивались.

Руский кружок розвивався сего року дуже гарно. Кураторию кружка обняв проф. Я. Гординський, а головою його із сторони учеників був уч. VII. кл. Соневицький. Засідань кружка відбулося кільканадцять, а на них прочитано 8 важливіших відчитів, а іменно:

1. „Володимир Шашкевич“ — читав Соневицький (з VII. кл.)
2. „Т. Бордуляк“ — читав Никфорян (з VIII. кл.).
3. „П. Карманський“ — читав Федорців (з VII. кл.).
4. „Марко Вовчок у світлі найновіших розслідів“ — читав Дідик (з VII. кл.).
5. „Бориславське жите в українській літературі“ — читав Левицький (з VIII. кл.).
6. „Сільське жите в Гомеровій „Ілляді“ а у нас“ — читав Чепига (з VI. кл.).
7. „Цензуруні заборони українського слова в Росії“ — читав Кавецький (з VI. кл.).
8. „Сон української ночі“ В. Іачовского а „Wesele“ Виспянського — читав Федорців (з VII. кл.).

Після кожного відчиту йшла оживлена дискусія, яка богато причинилася до пояснення порушених питань. На кождім засіданні було присутніх по кількох учителів, які забирали у дискусії слово і давали вказівки прелегентам і взагалі членам кружка. Із учеників було присутніх на зібраннях 40—60 членів і запрошених товаришів.

Історичний кружок числив 72 членів; на відчities приходило звичайно пересічно 25—37 членів. В шк. році від-

були ся отсії відчити: Ф. Федорців (з VII. кл.) читав: „Ів. Виговський і гадацькі постуляти“; Небиловець (з V. кл.): „Панщина і данини українських селян до половини 17. віку“; Ф. Федорців: „Володимир Антонович“; Гоянюк (з VI. кл.): „Повстання величного княжества московського“; Небиловець „Два послідні повстання козаків перед Б. Хмельницким“; Гр. Дромомирецький: „Перші козацькі повстання“. — Провід кружка мав проф. Ос. Чайковский.

В кружку природничім (під проводом проф. Т. Примака) були в шк. р. отсії відчити: В. Кавецького (з VI. кл.) „Народні пісні в селі Бобулинцях, бучацького повіта“ (в 2 частих); і того самого „Жите клітини“: Н. Гаморака (з VII. кл.): Жите мурашок“ і „Комахоїдні ростини“; Ів. Докторюка (з VII. кл.): „Із історії розвою наук“; Фр. Маковецького (з V. кл.): „Закони живої природи“; І. Терлещкого: „Давне жите на нашій землі“. — Дня 12. лютого 1909. відбулися сходини кружка в пам'ять столітньої річниці уродин К. Дарвіна (12. II. 1809 — 12. II. 1909) з відчитом на тему: „Значінє дослідів Дарвіна в біологии“.

На відчитах бувало пересічно 15—20 членів.

IX. Справа скріплення фізичних сил молодежі.

Наука гімнастики відбувала ся правильно через цілий рік в 8 відділах по 1 годині на тиждень. Одна, і то не простора, саля гімнастична, надто спільна (для учеників обох гімназій) ані не допускала заведення вправ у відповідних годинах (обмежене в часі спонукане обставиною, що в поліційській гімназії наука гімнастики є обовязковою), ані не давала можности розвинути ся свободним рухам, позаяк приходило ся в одній годині лучити в 1 відділ учеників 2—3 клас (так, що на 1 відділ припадало часто понад 50 учеників). Зате весною і літом, коли лише була пригідна погода, вправи відбувалися на дворі, на вільнім місці там, де і забави. Ученики радо горнули ся на гімнастику і фреквенція

сего року, в порівнаню з попереднім роком, значно піднесла ся (виносила 63% всого числа учеників).

Між шкільними годинами під час 10—20 мінутових павз виходили ученики на подвіре коло школи, де проходжувалися або свободно бігали.

Кромі звичайної гімнастики відбувалися від 25. цвітня 1909. забави і гри на вільнім воздухі. Молодіж дуже радо спішила за місто на площа, яку дирекція винаняла до сей цілі на однім з найближчих передмість, в місці дуже приступнім, та брала живу участь в грах. Гри відбувалися клясами по полуодні 2 до 3 рази на тиждень в однім або двох відділах (звичайно по $1\frac{1}{2}$ години). Ученики до IV. кляси устроювали забави та товариські ігрища, а кромі сих гри в мяча як: вежу, граничну, пістучку, палянта і інші. Старші, поділені на дружини, вправлялися в грі в копаній, ухвату та пістучку. Від часу до часу добивалися поодинокі дружини о першеньство в грі, що дуже користно впливало на ум молодіжі та розбуджувало замілуванє до руханки взагалі а головно до спорту, котрого у нас на жаль майже не плекається.

Рівнож виходили ученики, під проводом учителів, за місто для проходу, забави і науки.

В літії користала молодіж радо і в великім числі з купелій в Пруті, в зимі уживала руху на ховзанці.

Х. Важнійші розпорядження ц. к. шкільних властий.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 26. серпня 1908. ч. 40822 пригадує, що всякі зміни в приписаних мундурах учеників не дозволені.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 27. серпня 1908. ч. 40821 в справі заборони куреня тютюну учениками в місцях публичних.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 30. вересня 1908. ч. 30163 видає додаткові приписи о іспитах зрілості.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 20. вересня 1908. ч. 42371 в справі науки другого краєвого язика.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 20. жовтня 1908. ч. 53461 в справі обходу ювілея 50. річниці съвященьства Є. Свят. Папи Пія X.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 27. падолиста 1908. ч. 60362 і 60361 в справі обходу ювілея 60. річниці вступленя на престіл Є. Велич. ІІсаря Франц Йосифа I.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 28. грудня 1908. ч. 65449 в справі заборони участі учеників в публ. забавах з танцями і т. п.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 14. січня 1909. ч. 1695 (на основі рескр. ц. к. Мін. Вір. і Пр. з дня 2. січня 1909. ч. 51190/08) повідомляє, що приватисти можуть здавати іспит при кінці шкільного року за оба півроки нараз, при чим обовязані зложити приписані такси і шкільну оплату за оба півроки.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 21. лютого 1909. ч. 5351 повідомляє, що на посвідченнях, які видають ся репробованим абитуриєнтам, має бути стемпель на 2 кор.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 14. марта 1909. ч. 2120 (на осн. рескр. ц. к. Мін.) повідомляє, що піврічні викази, які одержують ученики при кінці І. шкільного піврока, підлягають остаточному встановленню на 30 сот.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 8. марта 1909. ч. 9370 забороняє збиране всіх складок, продаж білетів і т. и. ученикам поза школою.

Ц. к. Рада шк. з дня 24. марта 1909. ч. 15882 видала нові приписи в справі шкільної оплати, змінені в деякі з огляду

на нові приписи, що відносять ся до класифікації учеників. (Новою пр. є постанова, що також ученик, якого признали „взагалі“ злібним до вищої класи, може задержати звільнення від шкільної оплати згл. одержати таке увільнення, коли з „поведення“ має ноту „дуже добре“ або „добре“.

Ц. к. Рада шк. кр. з дня 2. червня 1909. ч. 26779 видала писемна до нових приписів, які відносять ся до іспиту зрілості.

Ц. к. Мін. В. і Пр. реєкр. з дня 11. червня 1909. ч. 21749 позволив, щоби вітмково сей шкільний рік в нашім краю закінчено вже дnia 6. липня 1909.

Ц. к. Рада шк. кр. апробувала шкільні підручники:

а) K. I. Grysar-Ziwsa: Вибір творів П. Овідія Назона, після вид. Скупинського вид. О. Макарушка (реєкр. з 28. липня 1908. ч. 21561);

б) А. Торонський Християнсько-катол. догматика частна. 2. вид. (реєкр. з 31. липня 1908. ч. 5602);

в) о. О. Коренець Отче наш в читанях. (реєкр. з 28. серпня 1908. ч. 30707);

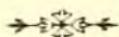
г) Wypisy polskie dla klasy II. wyd. 3. (реєкр. з 7. вересня 1908. ч. 42011);

д) Латинські вправи на I. класу. Уложив др. І. Демянчук (реєкр. з 23. вересня 1909. ч. 44454);

е) M. Lerski Mapa plastyczna Tatr (реєкр. з 31. січня 1909 ч. 61407);

ж) Rothang-Gustawicz Mapa fizyczna i polityczna Europy (реєкр. з дня 4. червня 1909. ч. 18142);

з) Rothang-Gustawicz Mapa ścienna kuli ziemskej (реєкр. з дnia 4. червня 1909. ч. 19481).

XI. Статистика

(Число подане в горі по правім боці)

	К Л Я С А							
	приг.	Ia.	Iб.	Ів.	Іг.	ІІа.	ІІб.	ІІв.
1. Число.								
З кінцем шк. р. 1907/8 було	57	57 ¹	46 ³	32	.	45 ¹	50 ¹	.
З початком р. 1908/9 прин.	45	53 ³	50	42	37	47	46 ²	35
Серед року принято . .	1	0 ¹	.	.	.	1	1	.
Загалом принято . .	46	53 ⁴	50	42	37	48	47 ²	35
Між принятими було :								
З чуж. закл. а) з низш. кл.	43	19 ⁴	37	37	21	2	3	1
б) репетентів
своїх учен. а) з низш. кл.	.	28	11	5	14	43	41 ²	33
б) репетентів	3	6	2	.	2	3	3	1
Серед року виступило .	3	11	8	8	5	7	3 ²	8
Число з кінц. шк. р. 1908/9	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27
2. Місце уродження.								
Місто Коломия	3	5	5	.	1	4	4	.
повіт коломийський . . .	9	7	8	3	6	5	6	8
другі повіти галицькі . .	30	30 ⁴	29	31	25	32	33	17
другі краї монархії . . .	1	*	*	*	*	*	1	2
Разом . .	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27
3. Рідна мова учен.								
Руска	43	42 ⁴	42	34	31	41	44	27
Німецька	*	*	*	*	1	*	*	.
Разом . .	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27
4. Віра.								
Грецко-католицька	43	42 ⁴	42	34	31	41	44	27
Грецко-східна	*	*	*	*	*	*	*	.
Евангелицька	*	*	*	*	1	*	*	.
Мойсеєва	*	*	*	*	*	*	*	.
Разом . .	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27

у ч е н и к і в

означає ученика приватного).

К Л Я С А												Разом
IIIa.	IIIб.	IVa.	IVб.	Va.	Vб.	Vla.	VIб.	VIIa.	VIIб.	VIII.		
43 ¹	37 ¹	37	37 ²	45	34 ¹	37 ¹	31 ¹	32	26	46	692 ¹³	
57 ¹	45 ¹	44 ¹	34	45	41 ⁴	46	39	37 ¹	30 ²	53 ¹	825 ¹⁶	
1	.	.	.	1 ¹	1	.	1 ¹	1 ¹	.	0 ¹	8 ⁵	
58 ¹	45 ¹	44 ¹	34	46 ¹	42 ⁴	46	40	38 ²	30 ²	53 ²	834 ²¹	
9	1	.	5	2 ¹	3 ¹	3	3 ¹	1 ²	.	.	190 ⁹	
1	1	
45	42 ¹	44 ²	29	41	37 ³	40	35	34	28 ²	52 ²	601 ¹²	
3 ¹	2	.	.	4	3	3	2	3	2	1	43 ¹	
11 ¹	7	9	1	5 ¹	0 ¹	7	4 ¹	6	4 ¹	2	109 ⁷	
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵	
2	3	2	2	1	1	1	2	2	1	1 ¹	40 ¹	
8	4	11	.	8	7	8	8	6	3	18	133	
37	31 ¹	20 ²	30	32	33 ³	27	25	22 ²	21 ¹	30 ¹	535 ¹⁴	
.	.	2	1	.	1	3	1	2	1	2	17	
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵	
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ¹	724 ¹⁴	
.	0 ¹	1 ¹	
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵	
47	38 ¹	35 ²	33	41	41 ³	39	35	31 ²	26 ¹	51 ¹	721 ¹⁵	
.	1	.	1	1	.	.	3	
.	1	
.	0 ¹	0 ¹	
47	38 ¹	35 ²	33	41	42	39	36	32 ²	26	51 ²	725 ¹⁵	

	К Л Я С А							
	приг.	Ia.	Iб.	Iв.	Іг.	ІІа.	ІІб.	ІІв.
5. Вік учеників.								
10 літ	14
11	14	10 ³	12	4	5	.	.	.
12	10	12	6	4	5	4	6	1
13	5	13	12	11	9	10	8	7
14	6 ¹	6	12	7	15	10	12
15	1	6	3	6	6	14	3
16	5	4	4
17	1	2	.
18
19
20
21
22
23
24
25
Разом . .	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27
6. Місце проживання родичів.								
Коломия	7	4 ¹	7	.	4	12	6	1
повіт коломийський . . .	12	9	9	5	11	7	14	8
„ бережанський
„ бобрецький
„ богословський	1
„ борщівський	1	.	3	2	.	1	.
„ бучацький
„ городенський . . .	5	6	7	7	5	6	.	2
„ гусятинський	1
„ добромильський	1
„ долинський	1	.	2	.	.
„ жидачівський	1	.	1	.	1
„ жовківський
„ заліщицький . . .	1	2	2	2	2	1	2	1
„ золочівський	1	1
„ калуський
„ камін. сгрум.
„ косівський	1 ¹	.	3	.	4	6	1
„ надвірнянський . .	1	0 ¹	1	3	.	.	.	2

К Л Я С А											Разом
IIIa.	IIIб.	IVa.	IVб.	Va.	Vб.	VIa.	VIб.	VIIa.	VIIb.	VIII.	
.	14
.	45 ³
.	48
3	4	82
7	12 ¹	3	5	95 ²
15	10	9	9	6	8	96
11	9	14 ¹	11	9	12 ²	5	6	.	.	.	90 ³
7	3	4	4	12	10 ¹	5	9	6	3	.	66 ¹
3	.	3	2	7	6	6	10	4	3 ¹	10	54 ¹
1	0 ¹	2	1	5	6	12	8	9 ¹	5	2	51 ²
.	.	.	1	1	.	6	3	7 ¹	8	9 ¹	35 ²
.	.	.	.	1	.	4	.	4	3	13	25
.	1	.	1	4	11	17
.	3	4
.	1 ¹	1 ¹
.	2	2
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵
7	6	6 ¹	3	7	6 ²	4	7	7 ¹	3 ¹	8 ²	105 ⁸
9	3	8	4	8	9	9	10	6	2	14	157
1	1
.	1	.	.	.	1
.	.	.	5	.	2	1	.	1	.	.	10
1	1	1	.	1	2	13
.	1	1	1	1	1	2	7
5	8	7	2	6	2	4	4	3	3	4	86
.	1	.	2	1	1	.	6
.	1
.	.	.	1	2	6
.	1	4
.	1	1
3	2	1	2	1	2	2	26
.	.	.	1	.	.	1	1	.	.	.	6
.	1	1
4	2 ¹	1 ¹	2	1	2	2	1	.	2	1	33 ³
3	1	.	1	3	1	3	2	1	.	3	25 ¹

К Л Я С А

	приг.	Ia.	Iб.	Iв.	Iг.	IIa.	IIб.	IIв.
повіт печеніжинський . . .	5	5 ¹	5	2	5	4	3	2
" підгаєцький	1	2	.
" рогатинський . . .	1	2	.	1	1	.	.	2
" рудецький
" самбірський
" скалатський
" снятинський . . .	11	9	9	1	2	2	5	3
" станиславівський	2	.	.	3	.
" стриїцький	1	.	.
" теребовельський	1
" товмазій	3	.	1	1	1
" чортківський	1	.
" яворівський
" Буковина	1

7. Стан родичів.

Священики	2	7 ¹	4	.	.	6	5	.
Урядники державні . . .	1	1 ¹	2	.	.	4	4	.
" приватні . . .	1	.	1	.	.	1	.	.
Нотарі і Адвокати	0 ¹
Народні учителі . . .	3	1	1	1	.	3	2	.
Міщани і ремісники . .	3	1	2	1	1	.	2	.
Селяни	30	26 ¹	27	29	28	22	28	25
Купці
Слуги публичні і прив.	3	6	5	3	2	4	3	2
Зарібники	1	1	.	.
Разом . .	43	42 ¹	42	34	32	41	44	27

8. Шкільна оплата.

Оплату зложило в 1 півр.	45	6 ³	7	2	2	5	5	1
в 2 півр.	5	2 ²	6	1	1	4	9	2
Увільнених було в 1 півр.	.	41	40	37	33	42	40 ²	34
в 2 півр.	39	41 ²	40	35	32	37	36	27
Шкільна оплата виносила								
в 1 півр. К	450	360	280	80	80	200	200	40
в 2 півр. "	50	160	240	40	40	160	360	80
Разом К.	500	520	520	120	120	360	560	120

К Л Я С А											Разом
IIIa.	IIIб.	IVa.	IVб.	Va.	Vб.	VIa.	VIб.	VIIa.	VIIб.	VIII.	
6	6	3	2	2	·	3	·	2	4	2	61 ¹
2	·	1	5	2	5	1	2	1	1	·	4
·	·	·	·	·	·	·	·	1	·	·	26
·	·	·	·	·	·	·	·	0 ¹	·	·	1
5	5	5	1	6	3	5	4	4	4	1	0 ¹
5	5	5	1	1	·	1	·	4	·	3	3
1	·	·	·	·	1	·	·	4	·	2	87
·	·	·	·	·	·	·	·	4	·	·	9
·	2	1	1	1	2 ¹	1	·	1	2	7	3
·	·	1	·	·	1	1	1	1	1	·	1
·	·	1	·	·	·	·	·	·	·	·	7
·	1	·	2	·	1	1	·	1	·	1	1
·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	8
2	6 ¹	1	4	1	6 ¹	4	5	5 ¹	3 ¹	9 ¹	70 ⁶
2	2	1	2	1	4 ¹	2	5	4	1	1	35 ²
·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	3
·	·	·	·	·	0 ¹	·	·	·	·	·	0 ²
6	5	2 ¹	·	4	2	6	2	2	2	6	48 ¹
3	2	1 ¹	2	1	·	3	2	2 ¹	·	·	26 ²
31	21	26	23	30	26	22	20	14	18	30	476 ¹
·	·	1	·	·	1	·	·	1	1	0 ¹	4 ¹
5	1	3	2	4	3	2	1	2	1	5	57
·	1	·	·	·	·	·	1	2	·	·	6
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵
11	3 ¹	4 ¹	2	14 ¹	3 ³	10 ¹	9	4 ²	11 ¹	2 ¹	146 ¹⁴
19	7 ¹	5 ²	2	13	3 ²	10	9	9 ²	10	4 ²	121 ¹¹
43	42	39	32	31	38 ¹	34	28	32	19	51	666 ³
28	33	30	31	28	39 ¹	29	27	25	17 ¹	47	621 ⁴
440	160	200	80	600	240	440	360	240	480	120	5050
760	320	280	80	520	200	400	360	440	400	240	5130
1200	480	480	160	1120	440	840	720	680	880	360	10180

	К Л Я С А							
	приг.	Ia.	Iб.	Iв.	Іг.	ІІа.	ІІб.	ІІв.
Вступні такси виносили К	96	214 ₂₀	201 ₀	172 ₂₀	147 ₂₀	16 ₈₀	16 ₀	4 ₂₀
Датки на прибори К . .	.	114	109	84	74	96	98	70
Такси на душлік, съвідц. К
Разом К	90-	328 ₂₀	301 ₆₀	255 ₂₀	221-	112 ₈₀	114 ₈₀	74 ₂₀
9. Наука на- добовязоквих предметів.								
Польський язык (звл. обов.)	24	24	25	13	17	29	30	22
Історія рідного краю
Рисунки вільнопружні . .	9	1	1	2	4	3	3	2
" геометр.
Стенографія
Сылів	7	8	13	6	7	11	11	9
Гімнастика	40	17	23	19	13	20	24	22
Каліграфія	12	9	9	7	14	10	6
10. Стипендисти.								
3 фунд. Романовского
" Скібінського
" ювил. м Коломій
" ц. к. Мініст. скарбу	1	.
від Вид. крає. з фонд. сиріт.
Сума К	200	.
Заромоги одержали
Від Ради повіт. богословч.
" " " заліщицької
" " " коломийської	.	1
" " " косівської	1	1	1
3 фунд. С. Новосада
Сума заромог К . .	.	20	.	.	.	40	30	40
11. Класифікація.								
а) доповн. класиф за 1907/8								
I. степень з відзначенем .	5	2	4	4	.	4	2	.
I. "	47	49 ¹	38 ²	22	.	33	43 ¹	.
II. "	1	3	3 ¹	5	.	6	4	.
III. "	4	2	.	1	.	2 ¹	1	.
Не явилося до іспиту .	.	1	1
Разом . .	57	57 ¹	46 ³	32	40	45 ¹	50 ¹	.

К Л Я С А											Разом
IIIa.	IIIб.	IVa.	IVб.	Va.	Vб.	VIa.	VIб.	VIIa.	VIIб.	VIII.	
67 ₂₀	8 ₄₀	21	21	33 ₆₀	21	21	25 ₂	21	8 ₄₀	16 ₈₀	1127 ₄₀
18 _—	92 _—	90 _—	68 _—	92 _—	92 _—	92 _—	82 _—	80 _—	64 _—	10 _—	1616 _—
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	50 _—
185 ₂₀	100 ₄₀	111 _—	89 _—	125 ₆₀	113 _—	113 _—	107 ₂₀	101 _—	72 ₄₀	126 ₈₀	2793 ₄₀
16	18	16	19	15	23	17	13	12	14	20	367
47	38	35	33	•	•	39	36	32	26	•	286
4	1	11	7	7	5	1	2	3	1	3	70
•	•	•	•	•	•	•	1	8	•	1	10
•	•	•	•	18	20	•	•	11	11	24	84
6	9	14	16	20	13	18	10	4	6	15	203
26	28	34	23	27	35	23	21	19	18	22	454
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	67
•	•	•	•	•	•	•	•	1	•	•	1
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	1	1
•	•	•	•	•	1	•	•	•	•	•	1
•	1	•	•	•	•	•	•	•	•	•	1
•	240	•	•	•	200	•	•	76	•	200	916
•	•	•	•	•	•	1	•	•	•	•	1
•	•	•	•	•	2	•	•	•	•	•	2
1	•	1	1	1	2	1	•	1	•	4	13
•	1	•	1	•	•	•	•	•	•	•	5
•	•	•	•	•	•	•	1	•	•	•	1
20	30	20	50	30	160	40	•	260	•	95	835
•	2	1	4	2	1	6	2	5	•	3	47
38 ¹	32	32	33 ¹	40	28	28	23 ¹	24	23	41	574 ⁷
1	1 ¹	4	•	1	4 ¹	3	1	3	3	1	44 ³
3	1	•	0 ¹	2	1	0 ¹	5	•	•	•	22 ³
1	1	•	•	•	•	•	•	•	•	1	5
43 ¹	37 ¹	37	37 ²	45	34 ¹	37 ¹	31 ¹	32	26	46	692 ¹³

	К Л Я С А							
	приг.	Ia.	Iб.	Iв.	Iг.	IIa.	IIб.	IIв.
б) з кінцем пак. р. 1908/9								
До висш. кл. здібні з від- значенем згл. укінчили	3	4 ¹	6	6	5	5	3	6
До висш. кл. здібні згл. укінчили кл.	37	31 ³	29	28	24	32	34	18
До висш. кл. взагалі здібні	1	5	3	.	.	4	3	2
" " " не здібні .	2	2	2	.	1	.	4	1
Поправки		2	.	1	.	.	.
Не класифіковано	1	.	.	.
Разом . .	43	42 ⁴	42	34	32	41	44	27

К Л Я С А											Разом
IIIa.	IIIб.	IVa.	IVб.	Va.	Vб.	VIa.	VIб.	VIIa.	VIIб.	VIII,	
4	2	4	4	1	5	1	3	4	1	7	74 ¹
26	30	28 ¹	23	17	37 ¹	27	28	20 ²	15	42 ¹	526 ⁸
9	5 ¹	3	6	41 ¹
8	1	0 ¹	.	15	.	4	4	3	5	.	52 ¹
.	.	.	.	8	0 ²	6	1	5	2 ¹	1 ¹	26 ⁴
.	1	.	.	3	1	6
47	38 ¹	35 ²	33	41	42 ³	39	36	32 ²	26 ¹	51 ²	725 ¹⁵

XII. Відозва до родичів і опікунів.

Шкільний рік розпочне ся дні 3. вересня торжественним богослужінem, на котре мають безусловно явити ся всі записані ученики.

Запис учеників до I. класи і до класи приготовляючої іменно сих, що ще не здавали вступного іспиту перед фериями, буде відбувати ся 30. і 31. серпня, всіх прочих (отже тих учеників, що вже здали іспит до I. і до приготовляючої класи, і учеників до вищих клас II. до VIII.) 1. і 2. вересня.

Ученики мають зголосити ся лично враз із вітцем або матерю або домовим надзвирателем (господарем або господинею) і предложити съвідоцтво шкільне з послідного піврока і вишити 2 вписові карти, на котрих повинні також точно вписати, яких предметів надобовязкових наміряють учити ся. Неправильне навіщане науки надобовязкових предметів впливає від'ємно на оцінку поведення ученика взагалі.

Ученики, що вперше вступають до закладу, мають явити ся в товаристві вітця, матери або опікуна і предложить: а) метрику хрещеня, б) съвідоцтво шкільне того закладу, де передше побирали науку, з потвердженем Дирекції, що можна їх приняти до другого закладу.

Кождий ученик, котрий зголосує ся до I. класи гімназ. або до кл. приготовляючої, а ходив передше до IV. зглядно III. класи народної школи, має предложить съвідоцтво шкільне тої школи а також **съвідоцтво зашіленої віспи** найдавнійше в році перед зголосенем до гімназії або **съвідоцтво ревакцинації**.

Кождий ученик гімназіальний платить при вписі 2 корони на наукові прибори, а з початком другого піврока 1 кор. на закупно приборів до забав; ученики, що вперве вступають до закладу, платять крім того вступну таксус 4 К 20 сотиків, котру складають також ученики, що переходять з класи приготовляючої до I. гімназіальної.

Ученики класи приготовляючої платять лиш вступну таксус 2 корони.

Шкільна оплата виносить за кождий піврік 40 корон, а в класі приготовляючій 10 корон. Сю оплату має ученик, що не є від неї увільнений, зложить найдальше до шести тижнів кожного півроку, а ученики І. класи обовязані сю оплату зложить до кінця падолиста.

По мисли розпорядження Вис. ц. к. Мініст. Пр. з 6. мая 1890. Ч. 8836 можуть ученики І. класи гімназ., винявши репетентів, вносити подане о увільнені від шкільної оплати вже в І. півроці. Тим з них, котрі з поведеня одержать після складі ноту найменьше „добру“ а з предметів найменьше „достаточну“ до кінця жовтня і викажуться належите винесаним і бодай двома властями потвердженім съвідоцтвом убожества, може ц. к. Рада шкільна краєва призначити увільнене від оплати під услівем, що їх шкільні съвідоцтва за І. піврік будуть відновідати приписанім вимогам. Наколи би се не наступило, мусить дотичний ученик зараз з початком другого півроку зложить шкільну оплату за І. піврік. Таке подане о увільнені має внести кождий ученик в першій половині місяця вересня.

Понеже не вільно ученикам мешкати деінде як лиш там, де їм Дирекція позволить, проте порадно є, щоби родичі згл. опікуни перше звідались в сїй справі в Дирекції а вирочім поміщені учеників з початком шкільного року условно собі застерегли.

Вступні іспити до І. класи гімназіяльної і до класи приготовляючої відбудуться дні 5. і 6. липня, 1. і 2. вересня. В кождім із цих термінів рішається безусловно о принятті ученика, а повторене вступного іспиту чи в тім самім чи в другім заведено в kraю з тою самою мовою викладовою в заборонене під карою виключення зі всіх гімназій. Вільно однак ученикови репробованому перед феріями в гімназії польській приступити по феріях до тогож іспиту в гімназії рускій і на відворот Зголосувати ся до нового іспиту не може репробований ученик скорше як по році в якім небудь заведено з того самою мовою викладовою.

Ученики, що зголосують ся до І. класи гімназ., мусять кінчити в сїм році сонішнім найменьше 10. рік, а до класи приготовляючої найменьше 9. рік життя.

При вступнім іспиті до класи приготовляючої мають ученики виказати ся таким засобом знання, який можуть собі

придбати в III. класі народної школи, а при іспиті до I. класи гімназіяльної таким, який в IV. класі пар. школи, а крім цього мають відповісти ще слідуючим вимогам, прописаним розпорядженем Вис. ц. к. Мініст. В. і Пр. з дня 2. січня 1897, Ч. 31152: 1) в мові викладовій мають подати також письменну аналізу одного речення, іменно означити в нім часті мови і їх форми та часті речена; 2) в рахунках мають бути в письменних виробах узгляднені також практичні питання із щоденного життя.

Іспити поправчі будуть відбувати ся дня 31. серпня, іспити вступні до клас II.—VIII. межі 5. а 12. вересня.

Звертаємо увагу родичів і опікунів, щоби з огляду на добро своїх дітей або вихованців звідували ся як найчастійше в канцеляриї гімназіяльної о їх успіхах в науці і поведінку в годинах на се визначеніх.

Замітка: Всі ученики обовязані вже від самого початку шкільного року носити прописані мундири в школі і поза школою; звільнити від цього обовязку на рік 1909/1910 може Дирекція лише тих учеників I. класи, котрі докажуть, що задля убожества не в силі справити собі мундур. „Шкільні правила“ (§. 2) виразно висказують, що ученикам не вільно в чім небудь відступати від прописаного крою або краски поодиноких частий мундуру, ані взагалі вводити які небудь зміни.

Не вільно носити шкільних мундурів всім тим, що не суть учениками (отже і тим, що задля якої небудь причини покинули школу). Винних може ц. к. Власть політична потягати до відвічальності.

Клясифікація учеників.

(Говстий друк означає перший ступень з відзначенням).

Кляса приготовляюча: **Лукащук Іван, Породко Володимир, Шкоропад Андрій, Аронець Іван, Атаманюк Василь, Бабюк Андрій, Бандурка Дмитро, Берлад Григорій, Берлад Лукин, Боечко Никола, Борчук Михайло, Букоємський Мирон, Визерканюк Михайло, Витвицкий Тарас, Гаврилюк Никола, Грибович Антін, Генік Петро, Горук Григорій, Давилович Орест, Данюк Михайло, Дранчук Никола, Колесник Іван, Левицкий Володимир, Легкун Дмитро, Мартинків Спіридон, Марусяк Василь, Мятійчук Михайло, Мельник Юрий, Мосюк Юрій, Петруняк Михайло, Порайко Ілля, Пушкар Іван, Рибак Модест, Салаш Никола, Стефанюк Евген, Ткачук Петро, Федюк Дмитро, Фреюк Теодор, Човган Михайло, Шокалюк Никола, Якубяк Дмитро; 2 учеників призначено нездібними до вищої класи.**

Кляса Іа: **Гавдуник Никола, Лопатнюк Василь, Орищук Яків, Слезюк Іван, Апаневич Володислав, Берлад Захарія, Бойків Олекса, Гаврилюк Никифор, Гаевий Онуфрій, Голинський Василь, Гупалю Йосиф, Гарнасюк Іван, Грегорійчук Йосиф, Гулик Володимир, Жупник Стефан, Завадський Володимир, Запаринюк Олекса, Ільницкий Стефан, Кабан Іван, Кисілевський Олекса, Кобевка Онуфрій, Ковалський Никола, Костащук Василь, Костащук Ілля, Курилюк Евген, Курпяк Роман, Майковский Ростислав, Маковійчук Володимир, Микитюк Дмитро, Микитюк Клим, Поридко Іван, Прощай Михайло, Савчук Михайло, Сідоренко Ілля, Слюсарчук Андрій, Стефанюк Володимир, Ткачук Василь, Цієнк Евген, Якимович Василь, Яшан Михайло; 2 учеників призначено нездібними до вищої класи.**

Кляса Іб: **Антонюк Василь, Бабинюк Василь, Глібовицкий Теодор, Пахольчук Григорій, Юревич Анатоль, Яворський Корнило, Барабаш Ефрем, Барнич Михайло, Білик Іван, Боюк Юрій, Вишуванюк Теодор, Волощук Петро, Гірняк Тома, Горбовий Йосиф, Грицина Євстахій, Григорійчук**

Михайло, Дольницвій Іван, Іванчук Тарас, Козарук Іван, Кубійович Михайло, Левицкий Григорій, Лютий Никола, Мельничук Стефан, Никорович Михайло, Радиш Теодор, Романчук Василь, Савчук Михайло, Селянський Евстахій, Тарабасса Стефан, Ткачук Юрій, Угринюк Теодор, Урбанович Никола, Уршеджук Теодор, Федюк Богдан, Цвицишин Володимир, Чередарчук Іван, Човган Павло, Шипичка Василь; 2 ученикам позволено поправити недостаточну ноту з одного предмету по феріях, а 2 призано нездібними до високої класи.

Кляса Ів: Винничук Петро, Гнатчук Олекса, Єндик Юрій, Загриновский Михайло, Паладійчук Никола, Цибуляк Олекса, Андрійович Йосиф, Бабій Дмитро, Белрійчук Іван, Безушко Григорій, Бойків Іван, Борсук Михайло, Василишин Іван, Гладун Петро, Жукаевич Михайло, Зазуляк Роман, Злогий Василь, Каракаш Василь, Козак Петро, Козар Василь, Корбутяк Ілля, Крайковський Омелян, Курганевич Дмитро, Михайлук Дмитро, Овчарчук Олекса, Ощипко Никола, Підхомний Федір, Роїк Григорій, Семенюк Григорій, Стефурак Василь, Худий Іван, Шкандеюк Василь, Шлемкович Петро, Янович Йосиф.

Кляса Іг: Бойчук Михайло, Гладій Атаназій, Дуплавий Йосиф, Палій Дмитро, фріс Юрій, Авдрохович Іван, Бирчик Василь, Букшований Евстахій, Вонсуль Іван, Гандзюк Іван, Григорчук Никола, Каспер Никола, Ковталюк Іван, Ковцуняк Евген, Костик Дмитро, Кушнірук Василь, Малкович Василь, Маренчук Йосиф, Микитинський Іван, Михайлук Василь, Мосійчук Стефан, Ощипко Іван, Паньків Петро, Перегінчук Олекса, Прокопюк Андрій, Сениця Іван, Скільський Михайло, Слободян Семен, Яремчук Теодор; 1 ученикови позволено поправити недостаточну ноту з одного предмету по феріях, 1 призано нездібним до високої класи, 1 не класифікований.

Кляса ІІа: Барабаш Никола, Бачинський Михайло, Івантишин Михайло, Породко Зиновій, Чорнопиский Василь, Андрій Михайло, Бабій Василь, Бойкевич Омелян, Бойчук Петро, Бонковський Никола, Брич Ілля, Віщун Йосиф, Гайовий Михайло, Голинський Григорій, Гомик Михайло, Гайдичук Іван, Демків Петро, Дрогомирецький Стефан, Дутчак

Володимир, Завадський Андрій, Кузьма Богдан, Малько Іван, Малько Михайло, Марчинюк Андрій, Мельник Володимир, Мельник Мечислав, Олесницький Никола, Осадца Йосиф, Павловський Михайло, Палагняк Йосиф, Рибарук Іван, Розицький Никола, Руденьський Ростислав, Рудницький Антін, Савюк Дмитро, Сапрун Северин, Томюк Іван, Тулійка Петро, Угринюк Дмитро, Фурікевич Іван, Червінський Роман, Чорнописький Василь.

Кляса ІІб: Гусак Стефан, Дякон Прокіп, Попадюк Василь, Біленський Роман, Білоскурський Антін, Богуцький Кирило, Бугаєць Филимон, Войнаровський Ярослав, Герасимів Павло, Гунчук Михайло, Гарвасюк Никола, Гелитович Роман, Данилович Ізидор, Джурянюк Михайло, Дольницький Богдан, Дяченко Никола, Запалило Евген, Іванчук Володимир, Каміньский Дмитро, Ковалашин Петро, Крушельницький Ярослав, Кубик Михайло, Куриляк Петро, Лещук Василь, Майковський Володимир, Майкут Стефан, Марчук Іван, Медведик Дмитро, Панчук Йосиф, Пацак Михайло, Попадюк Никола, Рурик Іван, Сьміх Стефан, Солодчук Козьма, Тимяк Юліян, Томенко Стефан, Третяк Василь, Фесюк Никола, Филипович Александер, Шумський Йосиф; 4 учеників признато нездібними до вищої кляси.

Кляса Ів: Бандура Никола, Данилович Никола, Крайковський Клим, Кушик Петро, Максимчук Іван, Шкрумеляк Юрій, Бандура Олекса, Далавурак Стефан, Данілюк Стефан, Дранчук Григорій, Івасюк Стефан, Калитчук Василь, Кошманюк Никола, Левицький Антін, Литвінець Михайло, Лукач Дмитро, Микитюк Василь, Могильняк Михайло, Нетринюк Юрій, Прусак Дмитро, Романюк Клим, Савик Павло, Сеньків Семен, Троїн Антін, Ферчук Казимир, Шлемкевич Омелян; 1 ученика признато нездібним до вищої кляси.

Кляса ІІІа: Біланюк Петро, Боднарчук Стефан, Бодруг Ілля, Костів Василь, Атаманюк Никола, Білик Василь, Близнюк Петро, Бойкевич Альоїзій, Боюк Іван, Вовкунєць Никола, Водоставський Володимир, Грибик Василь, Гринів Василь, Гуменюк Василь, Гуменюк Михайло, Зощук Евген, Кисілевський Володимир, Ковалюк Никола, Колодрубський Омелян, Костів Михайло, Кривоносюк Петро, Кузич Никола, Мельницький Богдан, Оробко Іван, Остафійчук Антін, Остащук

Михайло, Палятинський Венедикт, Палятинський Петро, Перцович Іван, Пінчук Йосиф, Погреда Федір, Прокопів Юрій, Скибінський Іван, Тис Яків, Ткачук Іван, Федорук Юрій, Чепіга Федір, Шкільнюк Юрій, Ясінчук Ілля; 8 учеників признато нездібними до вищої класи.

Кляса IIIб: Глібчук Тимотей, Троян Северин, Апрудентчин Дмитро, Арсенич Петро, Бокало Володимир, Бурнадз Лев, Вишневанюк Никола, Гайманович Ярослав, Галяревич Юліян, Генчик Данило, Жибчин Роман, Івасюк Василь, Кривий Теофіль, Кукурба Франц, Кушлик Корнило, Левицький Іван, Лигинович Антін, Липчук Дмитро, Майковський Гермоген, Марфейчук Володимир, Матійш Михайло, Мурмилюк Прокіп, Оріщук Петро, Оробець Іван, Попель Стефан, Прокопович Антін, Проць Станислав, Рибак Евген, Рудик Дмитро, Стрещий Лев, Стефанів Тит, Сулятицький Михайло, Турийський Володимир, Шевага Петро, Шинкарук Стефан, Юрченко Василь, Ярмолович Зиновій; 1 ученика признато нездібним до вищої класи.

Кляса IVa: Майковский Омелян, Павлюк Ілля, Яковіщук Онуфрій, Яшан Василь, Вишневанюк Юрій, Воєвудка Іван, Герасимович Мирослав, Гомик Йосиф, Грималюк Данило, Дмитрук Никола, Іваничук Михайло, Клепей Володимир, Кнігіницький Роман, Ковбасюк Стефан, Кубаєвич Стефан, Левицький Лев, Лукичів Василь, Моклович Ізидор, Мурмилюк Василь, Павлюк Іван, Пахолків Никола, Підлесюк Володимир, Порайко Стефан, Проців Антін, Розумний Іван, Семотюк Андрій, Семотюк Василь, Семотюк Йосиф, Сгротюк Теодор, Станецький Никола, Старчук Іван, Трутяк Василь, Федасюк Дмитро, Яківчик Іван, Ясіньський Олекса.

Кляса IVб: Вирстюк Никола, Мікуляк Теодор, Пристай Богдан, Христан Василь, Богач Іван, Бойчук Михайло, Визерканюк Йосиф, Винниченко Іван, Гладій Андронік, Глинка Лев, Голубович Василь, Гулєюк Йосиф, Гушуватюк Денис, Данилович Никола, Ковалюк Юрій, Кравців Іван, Креховецький Іван, Кузик Евстахій, Лазорів Василь, Лукач Семен, Макарський Людвік, Обрізків Михайло, Ортийський Адольф, Пасіка Петро, Пристай Тарас, Рудницький Ростислав, Слобода Лев, Съміх Павло, Сорохан Никола, Шлемкевич Михайло, Юркевич Никола, Юркевич Йосиф, Юркевич Никола.

Кляса Vа: Єрстенюк Никола, Будурович Іван, Григорійчук Гаврило, Гепик Антін, Дідух Козьма, Дудчук Василь, Єрстенюк Дмитро, Запутович Франц, Кузик Яким, Малицкий Іван, Мойса Федір, Небиловець Володимир, Приймак Іван, Соловчук Василь, Стефанів Роман, Фроляк Дмитро, Чорпиш Константин, Яшан Іван; 8 ученикам позволено поправити недостаточну ноту з одного предмету по феріях, 15 учеників признато нездібними до висшої кляси.

Кляса Vб: Кисілевлкий Володимир, Кушмаряк Степан, Миличук Петро, Нагуляк Онуфрій, Стефанюк Іван, Борисюк Никола, Ботулинський Рудольф, Ванджура Петро, Годованець Кирило, Григорчук Василь, Дурделла Михайло, Дутчак Андрій, Зелик Володимир, Каміньский Михайло, Колодрубський Адам, Комаринський Василь, Крайковський Атаназій, Крайковський Юліян, Кубаєвич Дмитро, Кузьма Орест, Левко Василь, Лукач Юрій, Луцишин Михайло, Маковецький Франц, Могильницький Яків, Новицький Юліян, Озарків Андрій, Охримович Юліян, Палійчук Петро, Паращук Дмитро, Породко Лев, Рурік Василь, Семіон Онуфрій, Собчук Йосиф, Стрільбицький Никола, Телищак Йосиф, Терлецький Леонтій, Трач Станислав, Чернявський Володимир, Чорнописький Теодор, Шипайло Александер, Яворський Олекса.

Кляса VIa: Маринович Юліян, Бойчук Дмитро, Гаврилюк Семен, Гладій Ярослав, Горбовий Никола, Гоянюк Семен, Дудчук Іван, Івантишин Софрон, Кавецький Василь, Лавришко Ярослав, Лашак Володимир, Мажевський Едвард, Мартинюк Михайло, Марчишин Петро, Мельник Никола, Морський Іван, Москалюк Іван, Недільський Володимир, Олесницький Олександер, Ришків Лев, Романків Людвік, Семкович Михайло, Сорохан Гаврило, Стражник Іван, Терпелюк Василь, Томенко Теодор, Шухевич Теофіль, Яворовський Евген; 6 ученикам позволено поправити недостаточну ноту з одного предмету по феріях, 4 учеників признато нездібними до висшої кляси, 1 не класифікований.

Кляса VIб: Волощук Іван, Крушельницький Володимир, Попенюк Андрій, Андрусятчин Іван, Бачинський Юрій, Біллик Денис, Білликевич Богдан, Бойчук Роман, Василіків Омелян, Гафтуняк Ярослав, Гороцький Іван, Євчук Петро, Зафійовський Йосиф, Кармазин Григорій, Комар Степан,

Комаринський Мирослав, Корбутяк Никола, Курилюк Ярослав, Курпік Осип, Максимюк Прокій, Мигович Ярослав, Мостович Михайло, Недільський Маркіян, Ощінко Василь, Ощінко Дмитро, Панусяк Василь, Срібний Юрій, Томчук Петро, Чепига Іван, Чередарчук Василь; 1 ученикови позволено поправити недостаточну поту з одного предмету по феріях, 4 учеників признано нездібними до вищої класи.

Кляса VIIa: Гаморак Нестор, Докторюк Іван, Слиж Адольф, Соловка Маріян, Бачинський Яків, Величко Ігнатій, Гапуцак Константин, Карпинець Степан, Карпюк Юліян, Когут Осип, Комаринський Теодозій, Ласійчук Василь, Маковецький Омелян, Матеїк Ілля, Мельник Володимир, Мельник Никола, Микитюк Антін, Навальковський Іван, Оробець Семен, Рожанковський Лев, Рубішгер Лев. Туряньский Іван, Фіцалович Іван, Харук Ігнатій; 5 ученикам позволено поправити недостаточну поту з одного предмету по феріях, 3 учеників признано незрілими до вищої класи.

Кляса VIIb: Соневицкий Михайло, Вахняк Дмитро, Велигорський Іван, Витвицкий Богдан, Горбачевський Ізидор, Геник Михайло, Дідик Андрій, Коломийчук Семен, Костиюк Іван, Луканюк Дмитро, Павлик Михайло, Порайко Василь, Ткачук Тома, Федорців Федір, Хомин Володимир, Яськів Іван; 2 ученикам позволено поправити недостаточну поту з одного предмету по феріях, 5 учеників признано незрілими до вищої класи, 3 не класифіковані.

Кляса VIII: Волянський Павло, Гнатковський Евген, Крушельницький Ярослав, Левицкий Віктор, Никифоряк Савка, Пилипюк Василь, Слезюк Евген, Бедзюк Дмитро, Букшований Іван, Бундзяк Теодозій, Вишневанюк Іван, Волк Остап, Гаєвий Никола, Гасюк Омелян, Головка Петро, Грабовецький Іван, Григорців Павло, Іжегорчек Володимир, Гродзіцький Петро, Данилюк Ярослав, Демчук Степан, Дзерович Мирослав, Жолевич vel Жолійр Александр Казимир, Кибюк Ілля, Клапоущак Йосафат, Кузьма Василь, Лагодинський Володимир, Лісовський Іван, Лящун Онуфрій, Майковський Анатоль, Майдрусяк Василь, Марчук Йосиф, Матійків Федір, Могильницький Александер, Новодворський Іван, Осадца Михайло, Острівський Ярослав, Пасіка Михайло, Се-

мотюк Семен, Тафійчук Федір, Фалович Володимир, Федак Іван, Федуник Ілля, Федюк Никола, Фенюк Василь, Фицалович Юлія, Хойнацкий Роман, Чолган Іван, Чужак Василь; 1 ученикови позволено повторити іспит з одного предмету по фериях, 1 некласифікований.

